

K O L O K V I U M

VYUŽITÍ STATISTICKÝCH DAT V CESTOVNÍM RUCHU ČR VE VZTAHU K ŘEŠENÍ REGIONÁLNÍCH DISPARIT

Vysoká škola hotelová v Praze 8, spol. s r. o.

Praha, 28. 6. 2010

Zpracováno v rámci řešení projektu výzkumu a vývoje v programu
WD – Výzkum pro řešení regionálních disparit MMR ČR

WD-37-07-2

**Výzkum domácího a příjezdového zahraničního cestovního ruchu
ve vztahu k zmírnění společensko-ekonomických disparit**

Projekt je financován ze státního rozpočtu České republiky
z kapitoly Ministerstva pro místní rozvoj České republiky.

ISBN 978-80-87411-04-9

Obsah

Postup prací při řešení projektu výzkumu a vývoje MMR ČR v podprogramu Cestovní ruch WD-37-07-2 v letech 2007 – 2010 <i>(Antonín Franke)</i>	6
Zhodnocení souboru dostupných statistických údajů o vývoji příjezdového a výjezdového cestovního ruchu v České republice <i>(Karel Nejdrl)</i>	10
Analýza cestovního ruchu v České republice od roku 2000 do roku 2009 <i>(Alena Hellerová, Zdeněk Lejsek)</i>	49
Zhodnocení přístupů k regionalizaci Satelitního účtu cestovního ruchu včetně uvedení příkladů zahraničních zkušeností <i>(Lucie Petříčková)</i>	114
Dopady hospodářské krize na odvětví cestovního ruchu a hotelnictví ze statistického hlediska <i>(Petr Studnička)</i>	126

Předmluva

Společnost vědeckých expertů cestovního ruchu (SVECR)

V uplynulých dvaceti letech neexistovala v České republice žádná zájmová instituce, která by se zabývala systematickým výzkumem cestovního ruchu. Až v roce 2009 byl iniciován vznik Společnosti vědeckých expertů cestovního ruchu (SVECR), která byla zaregistrována Ministerstvem vnitra České republiky dne 4. června 2009 a ustavující sněm Společnosti se uskutečnil v říjnu téhož roku.

Společnost vědeckých expertů cestovního ruchu je v České republice občanským sdružením podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů ve znění pozdějších předpisů. V současné době má Společnost okolo 30 členů, především akademických pracovníků. Hlavním iniciátorem vzniku SVECR byl Ing. Antonín Franke, CSc., který je zároveň více než 45 let i členem Mezinárodního sdružení vědeckých expertů cestovního ruchu (AIEST) se sídlem ve Švýcarsku.

Společnost vědeckých expertů cestovního ruchu:

- iniciuje systematický výzkum cestovního ruchu v České republice,
- napomáhá orgánům státní správy a místní samosprávy ke koncepčnímu rozvoji cestovního ruchu v České republice,
- podporuje vzdělávání pracovníků cestovního ruchu na vysokých a středních odborných školách.

Nejvyšším orgánem Společnosti je sněm, kterého mají právo účastnit se všichni členové SVECR. Sněm se koná minimálně dvakrát ročně. Statutárním orgánem Společnosti je výbor, který má 5 členů. Výbor řídí a organizuje běžnou činnost SVECR. Schůze výboru se konají minimálně jednou za čtvrtletí. Kontrolním orgánem Společnosti je kontrolní komise, která má 3 členy. Komise provádí kontrolní činnost. Schůze komise se konají minimálně dvakrát ročně. Sekretariát Společnosti řídí tajemník, který zároveň připravuje podklady pro jednání výboru a kontrolní komise a je přítomen jejich schůzím.

Společnost vědeckých expertů
cestovního ruchu

Úvodní slovo

Vážení čtenáři,

kolokvium k využití statistických dat v cestovním ruchu České republiky ve vztahu k řešení regionálních disparit pořádané dne 28. 6. 2010 Vysokou školou hotelovou v Praze ve spolupráci s Českým statistickým úřadem, Ministerstvem pro místní rozvoj České republiky a Českou centrálou cestovního ruchu – CzechTourism je v prvním pololetí letošního roku již třetí veřejnou prezentací současných aktuálních výsledků v rámci řešení projektu výzkumu a vývoje MMR ČR WD-37-07-2 Výzkum domácího a příjezdového zahraničního cestovního ruchu ve vztahu k zmírnění společensko-ekonomických disparit s vydáním vědeckých příspěvků formou sborníku. Navazuje na předcházející akce z ledna k problematice zmírňování regionálních disparit rozvojem cestovního ruchu a vlivů současné hospodářské krize a z dubna k problematice kvantifikace ekonomických přínosů cestovního ruchu ve vhodných oblastech.

V diskusi v rámci těchto kolokvií byla mimo jiné zdůrazněna nenahraditelná úloha dostupných kvalitních statistických podkladů při zpracování analýz k stanovení reálných směrů dalšího rozvoje cestovního ruchu nejen za Českou republiku jako celku, ale i za jednotlivé regiony, významné oblasti a místa. Neméně důležitá je i možnost porovnávání dosažených výsledků v rozvoji našeho cestovního ruchu a jeho vlivu na základní ekonomické ukazatele za Českou republiku s evropskými zeměmi s rozvinutým cestovním ruchem.

Aktuálnost problematiky využití statistických dat v cestovním ruchu podtrhuje jednak jedno z opatření Koncepce státní politiky cestovního ruchu České republiky v období 2007 – 2013, dále pak členství České republiky ve Výboru pro statistiku a Satelitní účet cestovního ruchu UNWTO na období 2009 – 2011 a rovněž projekty realizované Odborem cestovního ruchu Ministerstva pro místní rozvoj České republiky z Integrovaného operačního programu, jejichž cílem je zkvalitnit informace a statistická data o cestovním ruchu v České republice. Na realizaci projektů spolupracuje ministerstvo především s Českým statistickým úřadem.

Vážím si, že iniciativa uspořádat takto zaměřené kolokvium a vydání dalšího monotematického sborníku se setkala s aktivní podporou a spoluprací ze strany příslušných ústředních orgánů státní správy a Společnosti vědeckých expertů cestovního ruchu (SVECR) v České republice. Přeji čtenářům, aby i tento sborník byl pro ně nejen zajímavou četbou, ale i případným zdrojem nových poznatků.

doc. Ing. Miroslav Čertík, CSc.
jednatel Vysoké školy hotelové v Praze 8, spol. s r. o.

Ing. Antonín Franke, CSc.

Postup prací při řešení projektu výzkumu a vývoje MMR ČR v podprogramu Cestovní ruch WD-37-07-2 v letech 2007 – 2010

V souladu se smlouvou o poskytnutí dotace na podporu projektu Ministerstva pro místní rozvoj České republiky WD-37-07-2 Výzkum domácího a příjezdového zahraničního cestovního ruchu ve vztahu k zmírnění společensko-ekonomických disparit 2007 a s hlavním cílem tohoto projektu „zlepšit a rozšířit kapacity a nabídku atraktivit cestovního ruchu včetně jejich propojení a zvýšit tak ekonomickou výtěžnost ve vhodných oblastech regionů s nejvyššími společensko-ekonomickými disparitami k jejich postupnému zmírnění“ byly v letech 2007 – 2010 řešeny a úspěšně obhájeny řešitelským týmem složeným z odborných pracovníků Vysoké školy hotelové v Praze, Fakulty informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové, Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Ekonomické fakulty Univerzity Mateje Bela v Banské Bystrici, České centrály cestovního ruchu – CzechTourism a České statistického úřadu tyto dílčí aktivity:

V letech 2007 – 2008 byla nejprve zpracována metodika pro stanovení vhodných oblastí k řešení společensko-ekonomických disparit pomocí rozvoje domácího a příjezdového zahraničního cestovního ruchu v České republice. Na základě definovaného ujednoceného pojmu „vhodná oblast“ byla vytipována území Kláštersko a Českokrumlovsko – oblasti s převažujícími kulturně-historickými předpoklady a Mikulovsko, Králicko, Lipensko, Vysoké Tatry – oblasti s převažujícími přírodními předpoklady. Pro uvedené oblasti byli určeni garanti řešitelského týmu s důrazem na jejich těsnou spolupráci s praxí, a to především s představiteli orgánů místní samosprávy a podnikatelské sféry.

V roce 2009 bylo dalším základním metodickým předpokladem řešení projektu vytvoření původních tří na sebe navazujících modelů kvantifikace ekonomického efektu z investic do rozvoje ubytovacích a ostatních zařízení cestovního ruchu. Při zpracovávání pilotních projektů ve stanovených vhodných oblastech byly tyto modely obohacující teorii cestovního ruchu ověřeny v praxi podle v roce 2008 vytipovaných oblastí, a to Model č. 1 – Vhodná oblast pro řešení společensko-ekonomických disparit pomocí rozvoje domácího a příjezdového zahraničního cestovního ruchu, Model č. 2 – Předpoklady a opatření k rozvoji cestovního ruchu ve zkoumaných oblastech a Model č. 3 – Kvantifikace ekonomického efektu z investic do rozvoje ubytovacích a ostatních komplementárních služeb cestovního ruchu. Stanovená jednotná forma a struktura pilotních projektů obsahuje metodiku pro provedení výzkumu, postup pro vyhodnocení ekonomického a společenského postavení zkoumané oblasti, popis potenciálu území pro cestovní ruch, zhodnocení

infrastruktury a společenského postavení zkoumané oblasti, hodnocení infrastruktury a vybavenosti účastníky cestovního ruchu – domácími i zahraničními, přehledy rekreačních a sportovních zařízení, segmentaci trhu, marketing a trendy rozvoje cestovního ruchu, spolupráci veřejného a soukromého sektoru a orgánů státní a veřejné správy. Výsledkem jsou postupy, jak dále zaměřit výzkum takto strukturovaných pilotních projektů s přihlédnutím, zda jde o oblasti s převažujícími kulturně-historickými předpoklady nebo oblasti s převažujícími přírodními předpoklady. V tomto roce byla řešitelským týmem rozpracována i problematika udržitelného rozvoje cestovního ruchu ve vztahu k řešení regionálních disparit ve zkoumaných oblastech.

V prvním pololetí roku 2010 v souladu se smlouvou o poskytnutí dotace na podporu projektu pro letošní rok a zejména jeho rozšíření o dopady světové hospodářské krize do odvětví cestovního ruchu probíhá řešení úkolů stanovených dílčím cílem „analyzovat nejnovější tendence v rozvoji domácího a zahraničního cestovního ruchu v zemích EU a Evropy jako jedné z předních destinací světového cestovního ruchu“. Z toho vyplynula důležitá aktivita shromáždit a analyzovat dostupné statistické přehledy včetně vývojových tendencí postavení cestovního ruchu v Evropě jako přední destinace na světovém trhu cestovního ruchu a podíl vyspělých evropských zemí na domácím a příjezdovém zahraničním cestovním ruchu s obdobnými ukazateli v České republice.

Člen řešitelského týmu Ing. Karel Nejd, CSc. zpracoval komplexní vývoj metodických postupů a konkrétních výsledků statistických ukazatelů o cestovním ruchu v českých zemích včetně historického vývoje od 16. století do současnosti. Členka řešitelského týmu Ing. Alena Hellerová ve spolupráci s Mgr. Zdeňkem Lejskem z Českého statistického úřadu zpracovali dostupné statistické ukazatele o cestovním ruchu v České republice v uplynulém desetiletí (2000 – 2009) ve vztahu ke kapacitě hromadných ubytovacích zařízení a jejich návštěvnosti včetně regionálního srovnání v České republice, dále výsledky Satelitního účtu cestovního ruchu TSA, ukazatele příjezdového a výjezdového cestovního ruchu z pohledu hraničního šetření MMR ČR a výjezdového cestovního ruchu a domácího cestovního ruchu z pohledu výběrového šetření a devizových příjmů a výdajů zahraničního cestovního ruchu. Ve vztahu k dílčím cílům rozšířeného projektu byly rovněž formulovány vlivy světové hospodářské krize na vývoj cestovního ruchu v České republice s porovnáním statistických výsledků za léta 2008 a 2009.

S využitím zkušenost mého dlouholetého členství v Aiest (Mezinárodní sdružení vědeckých expertů cestovního ruchu) se sídlem v St. Gallen ve Švýcarsku jsem vypracoval metodologický postup včetně jednotné osnovy pro řešitele našeho týmu k zpracování poznatků a zkušeností z jejich soukromých návštěv v zahraničí, a to v členění na vybrané klasické evropské země ve vztahu k cestovnímu ruchu jako jsou Švýcarsko, Itálie, Španělsko a Rakousko, další země sousedící s Českou

republikou (Slovensko, Německo, Polsko) a země s významným a narůstajícím příjezdovým cestovním ruchem do České republiky jako jsou Rusko, Čína a USA. U každé vybrané země vedle její stručné charakteristiky se dále zaměřujeme na postavení cestovního ruchu v její ekonomice včetně vztahů k světovému, resp. evropskému cestovnímu ruchu obecně a k České republice zvlášť. Pokud je to možné, zaměřujeme se i na konkrétní příklady nových vývojových tendencí a trendů. Následně byly zahájeny práce na analýzách deseti nejtypičtějším forem cestovního ruchu od lázeňství, kongresového, sociálního, loveckého a poutního cestovního ruchu až po chataření a chalupaření, cykloturistiku, horolezectví, ale také gastronomii a jejich význam pro cestovní ruch v České republice s konkrétními příklady nových vývojových tendencí. Na základě takto již probíhajících analýz jsou formulovány konkrétní doporučení k postupné realizaci vhodných a možných opatření.

Souběžně ve vztahu k dílčím cílům řešení rozšířeného projektu byly shromážděny a jsou postupně formulovány dopady světové hospodářské krize do odvětví cestovního ruchu v České republice. Například ve vazbě na vývoj výjezdového zahraničního cestovního ruchu z České republiky se potvrzuje úzká souvislost mezi poměrem vynakládaných finančních prostředků tzv. nezbytných a zbytných výdajů, do kterých občané ve svých rodinných rozpočtech zařazují i výjezdy a dovolené do zahraničí. V současné době růst nákladů u nezbytných výdajů (např. nájemné, energie, potraviny, pohonné hmoty) vede ke snižování výdajů na výjezdový zahraniční cestovní ruch v hlavní sezóně a jeho substituci v rámci služeb v domácím cestovním ruchu a zejména v tendenci strávit volný čas a hlavní dovolenou ve vlastních chatách a chalupách. Bližším formulováním dopadů hospodářské krize na cestovní ruch a hotelnictví v Evropě a České republice se zabývá stat' Ing. Petra Studničky.

Svá doporučení ve vztahu k tématu kolokvia věnovanému statistice cestovního ruchu shrnují takto:

- v dalším vývoji statistických podkladů k cestovnímu ruchu ČR je zapotřebí zmírnit současný stav, kdy rozsah a možnosti získávání statistických dat mají klesající tendenci od úrovně centra, přes kraje, regiony a místa cestovního ruchu. Cílem by měl být takový základní – pokud možno jednoduchý – pravidelně distribuovaný přehled údajů, který přihlíží k možnostem a porozumění operativního využívání praxí.
- na základě statistických podkladů, které jsou k dispozici, není vždy jejich využití dostatečné k řešení signalizujících negativních tendencí vyžadujících operativně přijímat příslušná opatření (například koncentrace v příjezdovém zahraničním cestovním ruchu na Prahu Karlovarský kraj přes 70%) není smysluplně kladně využívána k žádoucí diverzifikaci této poptávky inovacemi náplně zájezdů, propagací, záměry ve zdokonalování a výstavbě zařízení služeb apod.).

- v hodnocení statistických podkladů zejména při jejich využívání v praxi je třeba přihlížet ke skutečnosti, aby nedocházelo k nepřesně a zkresleně formulovaným závěrům (například lze uvést hodnocení z jednoho kraje, kdy na základě výkladu statistických dat byl považován rozvoj cestovního ruchu za úspěšný zvyšujícím se počtem zahraničních návštěvníků, který však ve skutečnosti byl motivován několikahodinovým průjezdem do třetí země a danému regionu nepřinášel téměř žádná pozitiva). Je tedy třeba dávat pozor na klamně soudy. To souvisí někdy i s hodnocením ať již příjezdového či výjezdového zahraničního cestovního ruchu zejména v příhraničních oblastech a regionech.
- **vytvořit systém pravidelného předávání analyzovaných statistických údajů pro využití v praxi.** Dobrým příkladem je analýza cestovního ruchu v České republice v letech 2000 – 2009 s důrazem na možné dopady hospodářské (ekonomické) krize zpracovaná Ing. Alenou Hellerovou a Mgr. Zdeňkem Lejskem v souvislosti s řešením rozšířeného projektu WD-37-07-2_RO. V rámci této analýzy byl zpracován přehled včetně časových řad za uplynulé desetiletí dostupných statistických údajů o vývoji příjezdového a výjezdového zahraničního cestovního ruchu a domácího cestovního ruchu v České republice s cílem přispět k odstranění nedostatku dosud takového uceleného přehledu a jeho poskytnutí k dispozici jak výzkumu, tak praxi. To je směr ve kterém, podle mého přesvědčení, je třeba dále pokračovat.

Ing. Karel Nejdrl, CSc.

Zhodnocení souboru dostupných statistických údajů o vývoji příjezdového a výjezdového cestovního ruchu v České republice

Úvodní poznámka

Práce informuje o stavu a vývoji způsobů sběru a uspořádávání statistických informací cestovního ruchu v ČR s důrazem na současnost. Obsah je rozdělen do několika časových etap, které jsou charakteristické specifickými přístupy ke statistickému zjišťování údajů o příjezdovém i výjezdovém cestovním ruchu. Přesto na sebe logicky navazují, protože vývoj cestovního ruchu je v podstatě kontinuální proces, a tudíž také metody sběru statistických informací a jejich vyhodnocování na sebe přímo či zprostředkovaně navazují, a je proto účelné se stručně zabývat i vývojem přístupů k zajišťování statistických údajů o cestovním ruchu a metodami sběru a vyhodnocování získaných informací.

1. Informace související s cestováním na území dnešní České republiky v historickém období cestovního ruchu

Cestovní ruch tak jak je chápán v dnešní době, tj. jako souhrn ekonomických a sociálních aktivit souvisejících s uspokojováním lidských potřeb, je výsledkem dlouhého historického vývoje lidstva. Zájem o cestování jednotlivců i určitých skupin lidské společnosti z místa jejich obvyklého prostředí do míst mimo jejich obvyklé prostředí za účelem odpočinku, poznání či ze zdravotních důvodů a již ve starověku je doložen řadou informací. Byly to z hlediska současného pojetí cesty nepočetné, jednotlivců nebo malých skupin. Informace o nich jsou nahodilé, obecného charakteru, popisné, zaměřené spíše na cílová místa, které nejsou podloženy kvantifikovanými údaji o počtech účastníků či četnosti těchto cest.

Z počátku středověku došlo nejdříve v podstatě k zániku zájmu o cestování mimo místa obvyklého prostředí s výjimkou náboženských důvodů (poutě do Svaté země či jiná mimořádná poutní místa). Cestování z důvodů válečných nebereme v tomto případě v úvahu. Až v jeho druhé polovině dochází především v západo- a některých středoevropských zemích ke znatelnějšímu návratu zájmu o přírodní léčivé zdroje a jejich využívání k léčení různých neduhů. Vznikají tak první lázeňská místa, jejichž věhlas se postupně šíří po celé Evropě a tato místa se tak stávají cílem cest určitých společenských, ekonomicky zdatných vrstev populace v různých zemích. Na území dnešní České republiky to byly od sklonku středověku Teplice a Karlovy Vary od 14. století, Luhačovice a další.¹

---

1 BURACHOVIČ, S., WIESER, S.: Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Libri, Praha 2011, s. 137, 328.

Dostupné informace z tohoto období jsou opět vesměs obecného, popisného charakteru.

Novověk, resp. od 16. století celkový rozvoj lidské společnosti, kterým je toto období charakterizováno, vyvolal v Evropě obnovení zájmu o cestování spojené s dvěma zásadními důvody, a to poznáváním a zdravotními důvody. Náboženská motivace k cestám platila i nadále, avšak jejich prioritou postupně co do počtu cest ustupovala do pozadí. Podle KNEBELA², TREUE, STOYE bylo motivací k cestám od 17. století rozšíření či získání nových poznání v podobě tzv. „Grand tour mladých šlechticů“. Zájem o pobyty v lázních je v literatuře (např. KNEBEL) označován jako „Cesty do lázní I (Die Badereise I)“ a v pozdějším období „Cesty do lázní II“. O rozvoji cestování v této epoše existuje již více informací, jsou to převážně knihy a první popisy cest do lázní. Jedná se však opět prakticky o obecné popisy „reálií“ místa, ojediněle jsou zaznamenány i číselné informace.

V zemích Koruny české byla situace obdobná s tím, že motivačním důvodem k jejich návštěvě byl pobyt v lázních a jako výjimka to bylo nové poznání, resp. vědomostní důvody. Jako příklad spojení obou motivací byl pobyt Petra Velikého v Karlových Varech, který zde také pracoval jako zedník na stavbě domu (proti Zítkově kolonádě). V souvislosti s tématem našeho výzkumného projektu stojí za zmínku kniha Bohuslava BALBÍNA³ z roku 1679, která obsahuje snad první „marketingové“ hodnocení situace v našich lázních, a to – o zavedení lázeňského poplatku (Kurtaxe) v Karlových Varech mezi roky 1471 – 1502 pro „stavbu a udržování špitálu pro chudé“ a pro stavbu „vřidelní kolonády“.⁴ Na začátku 18. století se začínají objevovat první údaje statistického charakteru – údaje o počtu ubytovacích kapacit. Např. součástí mapy dnešního Karlovarského kraje a německého Krušnohoří je samostatný podrobný půdorysný plán Karlových Var z roku 1715. „Sciagraphia der Carlsbader Gassen und Hauser im Grunde“ uvádí, že v tomto roce existovalo v Karlových Varech 63 domů, do nichž byla přivedena vřidelní voda a ukazuje na plánu jejich přesnou lokaci a velikost. Jedná se nepochybně o jednu z prvních „statistických“ informací, bohužel ojedinělou, která se využívá v různých studiích o vývoji našich největších lázní.

Ke skutečnému sledování informací o návštěvnících a určitých specifických ekonomických přínosech cestovního ruchu (lázeňský poplatek) v jeho hlavních cílových oblastech a místech dochází ve větším rozsahu od počátku 19. století. V Česku to jsou opět především lázeňská místa, jako např. Karlovy Vary, Mariánské

---

2 KNEBEL, H.-J.: Soziologische Strukturwandlungen im modernen Tourismus. Enke Verlag, Stuttgart 1960, s. 11

3 BALBÍN, B.: Miscellanea Historica Regni Bohemiae, Pragae 1679 (MDCLXXIX), s. 61 – 64. In Charvát, J.: Die Kurtaxe, Balnea, Praha 1967, s. 22

4 Od 16. století vzniklo více knih o lázních na území Čech, Moravy i Slezska. Jednalo se ale o odborné publikace o jejich přírodních léčivých zdrojích, a proto o nich v této stati není hovořeno.

Lázně, Teplice a další. Evidence příjezdů návštěvníků do lázní spočívala na seznamech hostů, tzv. „Kurlistech“, v nichž byla uvedena jména a bydliště hostů, datum příjezdu, dům ve kterém byl host ubytován, jeho povolání a také datum odjezdu. Počty hostů však nebyly zcela přesné, protože „statistickou jednotkou“ byly tzv. partaje, např. rodiny nikoliv osoby. Toto období např. možno považovat za počátek více méně kontinuálního sledování návštěvnosti Karlových Varů. Informace jsou dostupné v archivu města a městské knihovně. Pro ilustraci jsou uvedeny vybrané roky v 19. století.

Tab. č. 1 – Návštěvnost Karlových Varů ve vybraných letech 19. století

<i>Rok</i>	<i>Počet osob</i>
1800	744
1820	1.648
1850	6.638
1860	9.289
1869	21.737
1870	13.911
1873	31.674
1880	26.440
1890	34.286

Zdroj: Vlastní s využitím KNEBEL, H.-J.: Soziologische Strukturwandlungen im modernen Tourismus, Enke Verlag, Stuttgart 1960, s. 18

Podobné údaje byly zjišťovány i v dalších významných lázních v dnešní střední Evropě, což umožnilo jejich vzájemná srovnání. Možno tak konstatovat, že 19. století bylo počátkem konkurenčních bojů lázeňských míst v tomto regionu, především v současném Německu a Česku. Tímto tématem se zabýval např. již zmiňovaný KNEBEL, který srovnával v té době tři významná lázeňská místa Baden-Baden, Wiesbaden a Karlovy Vary.

Tab. č. 2 – Srovnání návštěvnosti lázní Baden-Baden, Wiesbaden a Karlovy Vary

<i>Rok</i>	<i>Baden-Baden</i>	<i>Wiesbaden</i>	<i>Karlovy Vary</i>
1800	391	900	744
1820	5.138	11.171	1.648
1850	33.623	.	6.638

1860	48.842	25.438	9.289
1869	62.036	53.265	21.737
1870	29.710	34.160	13.991
1873	38.328	62.344	31.674
1880	47.682	72.531	26.440
1890	62.601	102.028	34.286
1900	72.109	135.811	49.461
1910	75.824	156.515	(1911) 70.925
1913	78.117	192.108	.
1928	98.746	158.503	67.675

Zdroj: Vlastní s využitím KNEBEL, H.-J.: Soziologische Strukturwandlungen im modernen Tourismus, Enke Verlag, Stuttgart 1960, s. 18 a Kolektiv autorů: Problémy rozvoje lázeňství v Karlových Varech, Státní banka Československá, Karlovy Vary 1960⁵

Vedle sledování počtu osob, které přijížděly do jednotlivých lázeňských míst se sledoval (nejdéle evidovaný) ekonomický přínos lázeňských pobytů pro místo, nikoliv pro poskytovatele služeb, v českých a moravských lázních, kterým je lázeňský poplatek. Existují údaje o jejich výši, objemu i vývoji. Např. v Karlových Varech je k dispozici souvislá vývojová řada od roku 1850.

2. Statistické údaje o příjezdovém cestovním ruchu v první polovině 20. století

Rozvoj cestovního ruchu ve 20. století po skončení 1. světové války vyvolal potřebu získávání více informací nejen náhodných či jednorázových, ale i v určitém vývoji, jejich různých druhů (typů) a struktury. Proto toto období možno označit jako etapu, od kdy si subjekty zainteresované na cestovním ruchu začínají uvědomovat význam sběru a vyhodnocování informací o této aktivitě. Stejně tomu bylo i v Československu. Československý statistický úřad zařadil od začátku svého působení sběr a vyhodnocování informací o cestovním ruchu do své agendy. Struktura ukazatelů odpovídala situaci cestovního ruchu v ČSR. Pozornost byla zaměřena na nosné segmenty návštěvnosti sledované v počtech osob, ve struktuře na domácí a cizince a na nejnavštěvovanější místa, a to na hlavní město Prahu a na lázeňská místa. Údaje byly uváděny jednak v ročních periodikách a jednak

---

⁵ Rychlejší růst návštěvnosti v německých lázních byl způsoben podle KNEBLA umožněním provozu kasin. V Karlových Varech provoz kasin nebyl povolen. Snížení disproporce návštěvnosti po roce 1870 bylo vyvoláno do značné míry zákazem hazardních her v Německu Bismarckem po vyhlášení německého císařství v roce 1871.

sumarizovány v příležitostných souhrnných publikacích, např. za období 1918 – 1937, jak je uvedeno v tabulce č. 3.

Tab. č. 3 – Návštěvníci lázeňských míst Československa a hl. m. Prahy v tis.

Rok	Lázeňští hosté		Stáří		Návštěvníci Prahy celkem	Z toho cizinci	
	celkem	z toho cizinci	z	celku			hosté
			Karlovy Vary	Mariánské Lázně	Piešťany		
1925	292,0	127,2	58,1	33,3	13,0	324,0	64,4
1926	398,6	196,6	53,4	31,9	12,7	362,7	61,3
1927	461,1	196,7	63,6	38,3	14,6	444,0	84,9
1928	469,2	203,2	67,6	39,6	17,0	671,7	108,9
1929	592,1	283,6	66,8	41,2	18,3	606,0	114,8
1930	510,7	197,6	52,3	28,5	16,7	679,0	106,6
1931	510,6	197,2	52,7	23,8	14,0	548,4	85,5
1932	460,7	137,1	42,7	23,7	13,9	627,8	80,7
1933	426,7	99,0	37,9	21,5	11,4	428,5	63,7
1934	569,3	132,6	40,8	23,4	12,2	478,3	67,8
1935	632,9	136,0	39,9	28,1	13,2	578,0	73,8
1936	675,8	142,1	40,5	24,4	13,6	384,9	90,4
1937	752,4	167,4	48,1	31,1	15,6	621,8	106,3

Zdroj: Československý statistický úřad, Praha, 1938

Další institucí zajímavící se o výsledky cestovního ruchu byla Národní banka Československa. Objektem jejího zájmu byly příjmy z příjezdového cestovního ruchu, resp. přínos pro platební bilanci státu. I tyto údaje byly sledovány každoročně a publikovány v dokumentech posuzujících delší časové období. Ve vztahu k tématu výzkumného projektu si zaslouží pozornost zejména dokumenty Československá platební bilance 1928 (Tabulka č. 4) a První období desetileté činnosti Národní banky Československa, vydané v roce 1937 (Tabulka č. 5). Pro objektivitu nutno konstatovat, že v letech 1925 – 1935 byly vykázány v jednotlivých letech téměř stejně vysoké výdaje jako příjmy, dokonce v letech v 1925, 1926 a 1931, 1932 bylo zaznamenáno dokonce pasivní saldo bilance cestovního ruchu.

Nevýrazný sumární přínos cestovního ruchu pro platební bilanci byl kromě jiného i výsledkem začínajícího rozvoje zahraničního výjezdového cestovního ruchu, když např. českoslovenští turisté i hoteliéři stáli u zrodu Dalmátské, resp. Makarské riviéry, což možno doložit kromě jiného názvy tamních hotelů.

Tab. č. 4 – Příjmy z cestovního ruchu pro platební bilanci ve struktuře v mil. Kč

<i>Rok</i>	<i>1925</i>	<i>1926</i>	<i>1927</i>	<i>1928</i>
příjmy z cestovního ruchu celkem	570	550	710	770
z toho: lázně	470	453	584	601
Praha	18	17	22	38
ostatní doprava	48	39	53	66
doprava	34	41	51	65

Zdroj: SMUTNÝ, J.: Československá platební bilance 1928, Národní banka ČSR, Praha 1929

Tab. č. 5 – Bilance cestovního ruchu v letech 1925 – 1935 v mil. Kč

	<i>1925</i>		<i>1927</i>		<i>1928</i>		<i>1929</i>		<i>1930</i>	
	příjem	saldo	příjem	saldo	příjem	saldo	příjem	saldo	příjem	saldo
Příjezdový	570	280	710	70	770	70	810	100	795	95

	<i>1932</i>		<i>1935</i>	
	příjem	saldo	příjem	saldo
Příjezdový	420	0	449	39

Zdroj: La premiere période décennale de l'activité de la Banque National de Tchecoslovaquie, Prague 1937

Uvedené údaje informují o situaci relativně dávné, avšak popisované období vytvořilo základy, na něž de facto navázal cestovní ruch na území dnešní ČR po určité přestávce, dané politickými důvody, ve druhé polovině 20. století a pokračuje v modifikované podobě dodnes. Z toho důvodu je stručné analýze cestovního ruchu v meziválečném Československu věnována pozornost i v této studii.

Souborný ukazatel o celkové zahraniční návštěvnosti Československa v meziválečném období neexistuje. V některých místech jsou k dispozici (v archívech apod.) údaje o návštěvnosti jednotlivých míst, ty však nebyly sumarizovány, takže globální údaje za tehdejší ČSR neexistují. Ze spojení s údaji v tabulce č. 5 lze ale oprávněně odvodit, že nabídka příjezdového cestovního ruchu spočívala na dvou pilířích, a to lázních a Praze. Nebyl důvod, aby Československý statistický úřad sledoval jiná než nejvýznamnější místa cestovního ruchu pro příjezdový cestovní ruch, tj. co do počtu největší (oficiální) ubytovací kapacity. Toto tvrzení je podloženo i údaji v již zmíněné platební bilanci za rok 1928.

Tab. č. 6 – Podíl hlavních tvůrců příjmů cestovního ruchu pro platební bilanci na ročním objemu v roce 1928

<i>Příjmy celkem</i>	<i>100 %</i>		
z toho: lázně	78 %	z toho Karlovy Vary	30,0 %
		Mariánské Lázně	24,8%
		Piešťany	6,1 %
		Františkovy Lázně	5,7 %
Praha	5 %		
ostatní regiony	9 %		
doprava	8 %		

Zdroj: Smutný, J.: Československá platební bilance 1928, Národní banka ČSR, Praha 1929

V této souvislosti je vhodné zmínit, že postavení lázeňství v nabídce ČSR vůči zahraničí bylo naprosto dominantní. Zatímco v návštěvnosti měřené počtem osob celkem jsou počty obou sledovaných skupin více méně vyrovnané, počet cizinců v lázních, resp. v nejnavštěvovanějších lázních je výrazně vyšší než v Praze. V údajích Prahy je výrazná domácí návštěvnost. V hodnoceném časovém úseku byla motivace k mezinárodním pohybům v rámci cestovního ruchu odlišná od současnosti.

Lázeňství jako historicky nejstarší poptávkový segment přetrvával i nadále, i když již byl vůči přelomu 19. a 20. století na sestupu. Naproti tomu dynamicky se rozvíjejícím segmentem byl pobyt a poznávání přírodních lokalit ploch např. ve Švýcarsku (Alpy, jezera), Francii (Alpy) aj. a v podstatě nový segment rekreační, odpočinkové pobyty u teplého moře, např. Francie (zejména Azurové pobřeží), Itálie. Tato motivace byla jednou z hlavních příčin zahájení znatelného rozvoje míst cestovního ruchu v evropském západním a středním Středomoří, zejména rozvoj dalších míst ve Francii, Itálii, ale i zcela nových destinací jako např. Jugoslávie (jadranské pobřeží). Dnes stěžejní poptávkový segment – městský cestovní ruch, poznávání měst, kultury, a památek, historie byl zaměřen jen na několik klasických míst, zejména historické metropole jako Řím, Paříž, Londýn. Z hlediska destinačního zaměření se jednalo především o země a území spjatá se známou světovou historií, která se začala rozvíjet již v 19. století a jejichž věhlas byl zásadním motivačním důvodem v mezinárodním cestovním ruchu, jehož rozvoj byl v té době ještě limitován řadou objektivních důvodů ekonomických, politických i sociálních.

Československo v té době disponovalo jen jedním, ještě stále významným nabídkovým segmentem, a to lázeňstvím. Praha se svou architekturou a historií neměla ještě z řady důvodů dnešní přitažlivost. Začínající zájem o hory byl

vyvolán domácí klientelou. Zásadním zjištěním platným pro meziválečné období je, že podmínky pro rozvoj cestovního ruchu a jeho vývoj po období několikaletého vzestupu byly negativním způsobem ovlivněny těžkou a vleklou hospodářskou krizí.

Charakteristickými znaky tohoto období byly:

- Po několikaletém nárůstu návštěvnosti (viz tabulka č. 3) i devizových příjmů (viz tabulka č. 5) došlo v důsledku světové ekonomické krize k okamžitému razantnímu zlomu a sestupnému vývoji československého příjezdového cestovního ruchu.
- Dopad se projevil s určitým odstupem od začátku krize; v roce 1929 byl dokonce zaznamenán vrchol v zahraniční návštěvnosti lázní i Prahy, stejně jako v příjmech cestovního ruchu v platební bilanci. Negativní zlom nastal ve druhém roce cyklu, což do značné míry souvisí s podstatou obchodů v cestovním ruchu (objednávky, rezervace a částečně i platby se realizují částečně dopředu) a se specifikou rozhodovacích procesů účastníků cestovního ruchu. Sestup trval 4 roky.
- I když celorepublikové údaje o návštěvnosti nejsou známy, z dostupných informací vyplývá, že sestup návštěvnosti v lázních i Praze byl vyvolán snížením počtu osob ze zahraničí, zatímco domácí návštěvnost zůstala v zásadě na stejné úrovni, a tedy napomohla k minimalizaci celkového výpadku v návštěvnosti ČSR.
- Nebyla věnována pozornost informacím o výjezdovém cestovním ruchu.

V meziválečném období se v ČSR vytvořila základní kostra systému sledování výkonnosti cestovního ruchu. Především to byl naturální ukazatel, Československým statistickým úřadem sledovaný počet hostů v ubytovacích zařízeních dle policejních přihlášek v rozhodujících místech cestovního ruchu. Bohužel nejsou k dispozici komplexní celostátní údaje. Stejně tak údaje o počtech ubytovacích zařízení a lůžek jsou známy jen za jednotlivá místa cestovního ruchu, nikoliv na celostátní úrovni. Další součástí systému tvoří finanční ukazatelé, především roční příjmy a výdaje sledované Národní bankou Československa. V lázeňských místech to byla lázeňská taxa, která tvořila nezanedbatelné příjmy jejich rozpočtů, jejichž použití bylo více méně účelově vázáno.

3. Vývoj statistiky cestovního ruchu v letech 1948 – 1989

Vývoj cestovního ruchu v Československu po druhé světové válce byl poznamenán změnou politicko-ekonomického systému. Základ k jeho rozvoji byl položen na přelomu 50. a 60. let usnesením vlády č. 520/1958 o zřízení koordinačního výboru pro otázky cestovního ruchu při ministerstvu vnitřního obchodu (na Slovensku byl stejným usnesením vlády zřízen stejný výbor při pověřenectvu pro obchod). Jeho úkolem bylo, kromě jiného, „vyvolávat taková organizační, plánovací a ostatní

ekonomická opatření, která měla zajistit jeho další harmonický rozvoj“.⁶ K další změně v řízení cestovního ruchu došlo v roce 1963, ve kterém byl zřízen Vládní výbor pro cestovní ruch, který byl centrálním orgánem pro organizaci, řízení a zabezpečení cestovního ruchu v tehdejší ČSSR. Těmito novými pravomocemi mohl působit i na utváření systému získávání informací týkajících se cestovního ruchu, včetně obsahu statistik cestovního ruchu. S federalizací Československa došlo k určitým vývojovým změnám pojetí tohoto národního řídicího orgánu cestovního ruchu, které byly zakončeny v roce 1973 zřízením Vládního výboru pro cestovní ruch České socialistické republiky, jako poradního, koordinačního a iniciativního orgánu vlády ČSR na základě usnesení vlády č. 185/1973.

Pro téma našeho výzkumného úkolu je podstatné, že „výbory pro cestovní ruch“ de facto ve všech jejich podobách významně ovlivňovaly, resp. určovaly obsah i rozsah systému sběru informací, zejména statistik zaměřených na cestovní ruch tím, že úzce spolupracovaly jednak s Československým, později Českým statistickým úřadem, jednak s Výzkumným ústavem cestovního ruchu v Bratislavě a jednak vytvářely vlastní soubor statistických informací o příjezdovém, výjezdovém i domácím cestovním ruchu, volném i vázaném pod názvem Kardex cestovního ruchu.

Dlouhé období od přelomu 40. a 50. let 20. století do roku 1989 je z pohledu cestovního ruchu rozděleno do několika rozdílných etap, v nichž se cestovní ruch rozvíjel vždy specifickým způsobem a zároveň obecné politické a ekonomické klima ovlivňovalo také obsah a formu soustavy jeho statistických ukazatelů. S postupným zlepšováním vnějšího prostředí cestovního ruchu v Československu docházelo přes určité krátkodobé výkyvy k jeho postupnému rozvoji, což si vyžádalo i změny jak v metodice sběru, tak obsahu souboru sledovaných ukazatelů.

Jedinou disponibilní informací za celé období je údaj o kapacitách a výkonech ubytovacích zařízení sledovaný statistickým úřadem (Statistickým úřadem ČSR, resp. Federálním, resp. Českým).

---

⁶ FRANKE, A. kol.: Rukověť cestovního ruchu, Merkur, Praha 1980, s. 105

Tab. č. 7 – Kapacity a výkony ubytovacích zařízení

<i>rok</i>			<i>úhrnem</i>		<i>hotely</i>	<i>motely</i>	<i>botely</i>	
	<i>ubytovací zařízení</i>	<i>lůžka</i>	<i>hosté</i>	<i>přenocování</i>	<i>ubytovací zařízení</i>	<i>lůžka</i>	<i>hosté</i>	<i>přenocování</i>
1948	4.745	116.197	4.465.000	18.735.000	--	--	--	--
1949	4.516	123.382	3.363.000	17.220.000	--	--	--	--
1950	2.290	43.515	2.605.000	9.380.000	--	--	--	--
1951	2.531	59.643	2.910.000	7.490.000	--	--	--	--
1953	2.244	54.481	3.053.000	9.393.000	--	--	--	--
1955	2.076	48.975	3.239.000	7.505.000	--	--	--	--
1957	2.135	56.508	3.773.000	8.145.000	--	--	--	--
1959	1.994	59.570	4.276.000	9.351.000	--	--	--	--
1960	1.940	60.877	4.602.000	10.087.000	--	--	--	--
1962	2.126	70.851	5.193.000	11.593.000	--	--	--	--
1964	2.189	75.235	4.570.687	10.389.000	1.077	39.844	3.511.371	8.108.787
1966	2.384	92.263	5.208.361	12.004.775	888	36.377	3.742.448	8.535.979
1968	1.818	85.985	4.924.507	12.295.552	924	40.660	3.721.974	9.142.047
1970	2.283	77.704	4.581.547	12.685.103	955	42.111	3.690.299	9.757.708
1972	2.252	105.501	6.476.602	17.567.665	1.015	45.844	4.426.277	11.500.323
1974	2.344	108.931	6.646.012	19.559.143	998	46.054	4.446.727	11.688.306
1976	2.571	116.212	7.331.682	21.854.045	803	44.308	4.573.624	11.828.404
1978	2.563	118.575	7.627.016	23.199.004	804	46.050	4.700.145	12.262.691
1980	2.508	121.216	7.553.440	24.144.669	796	47.734	4.598.946	12.263.171
1982	2.504	137.077	7.383.343	23.411.212	806	48.612	4.406.067	11.876.101
1984	--	155.650	6.676.000	21 117 000	--	49.929	4.753.000	12.767.000
1985	--	149.883	6.674.000	21 499 000	--	51.049	4.744.000	12.886.000

Zdroj: Vlastní s využitím: Federální statistický úřad: Historická statistická ročenka ČSSR, SNTL, Praha 1985 a Český statistický úřad: Obchod a služby v ČSR 1981 – 1985, Praha 1986

Délka této časové řady je svým způsobem unikátní a bylo možno ji vytvořit díky tomu, že se jedná o klíčové ukazatele, jež vyjadřují, jaká je situace jednoho ze základních předpokladů cestovního ruchu (ubytovací základny) pro uspokojení potřeby ubytování účastníků cestovního ruchu mimo jejich běžné prostředí, její kvantitativní i kvalitativní stránka. Charakteristickým rysem tohoto typu ukazatelů je, že informují zároveň o počtu turistů v místech, v nichž se ubytovací kapacity nacházejí. Z toho důvodu údaje spojené s ubytovacími zařízeními tvoří vždy, již od počátku sledování cestovního ruchu základní prvky systémů sledování výkonů příjezdového a domácího cestovního ruchu. Proto tyto ukazatele byly i základem

pro sledování vývoje těchto typů cestovního ruchu v ČSSR a ČSFR. Vzhledem k tomu, že popisované období padesáti let, jak již bylo zmíněno, je dlouhé a došlo v něm k politickým a ekonomickým změnám ovlivňujícím vnější i vnitřní prostředí cestovního ruchu, je celkový časový úsek rozdělen na několik přirozených, objektivních etap, jež měly svá specifika. Proto se vytvořily pro každou etapu specifické systémy ukazatelů, v nichž byla základní kostra doplněna ukazateli vyjadřujícími zpočátku politické a později i ekonomické požadavky kladené na cestovní ruch v konkrétních etapách.

Cestovní ruch v etapě 1948 – 1963 byl minimalizován, což je zřejmé z tabulky č. 7. Výrazné snížení počtu ubytovacích zařízení a lůžek úhrnem z 1949 na 1950 znamenalo i propad počtu hostů a přenocování. Tento zásah měl fatální dopad na stav ubytovací základny cestovního ruchu na území dnešní ČR až do 80. let minulého století. V druhé polovině této etapy se začaly projevovat určité symptomy zlepšení podmínek pro fungování cestovního ruchu. Bylo to především již zmíněné zřízení Koordinačního výboru pro otázky cestovního ruchu, jehož pozitivní dopady se projeví v následujících letech. Neutěšená situace cestovního ruchu v této době znamenala, že jediným celostátně sledovaným ukazatelem cestovního ruchu byly kapacity a výkony ubytovacích zařízení.

Rok 1963 přinesl významnou změnu v nazírání vedení státu na cestovní ruch. Vedle již zmíněného zřízení Vládního výboru pro cestovní ruch byla přijata usnesení předsednictva ÚV KSČ a vlády k rozvoji zahraničního cestovního ruchu. Dalším mezníkem byl rok 1973, ve kterém byl usnesením vlády ČSR č. 185 zřízen Vládní výbor pro cestovní ruch České republiky s aktualizovaným obsahem jeho činnosti. Zejména usnesením vlády z roku 1963 byl předurčen obsah systému sledování výkonů cestovního ruchu. Základní ukazatel o výkonech ubytovacích zařízení byl doplněn o několik celostátně sledovaných ukazatelů, především údaje o ubytovaných osobách a přenocováních začaly být sledovány ve větší podrobnosti, základní vnitřní členění, které přetrvalo prakticky až do roku 1989, bylo na socialistické a kapitalistické státy s rozlišováním na jednotlivé země. Počet a vnitřní diverzifikace ukazatelů se v průběhu let měnila, aby lépe reflektovala situaci zahraničního cestovního ruchu.

Soubor statistiky cestovního ruchu byl postupně rozdělen na základní skupiny:

- příjezdový cestovní ruch (uváděn jako aktivní cestovní ruch) – počty návštěvníků celkem a ve struktuře členění na socialistické a kapitalistické (později nesocialistické) státy s členěním na jednotlivé země a z nich odvozené poměrové ukazatele (např. průměrná délka pobytu),
- kapacitní a výkonové ukazatele ubytovacích kapacit – počty zařízení ve struktuře, která se měnila, počty lůžek, později i pokojů, počty ubytovaných a přenocování v členění tuzemci a cizinci,

- výjezdový cestovní ruch (uváděn jako pasivní cestovní ruch) – počty výjezdů (osob), počet pobytových dnů, z nich odvozené poměrové ukazatele.

Příjezdový cestovní ruch

Se sledováním výkonů příjezdového cestovního ruchu byl zaveden do československé statistiky pojem návštěvník. Návštěvníkem byla chápána (a je dodnes) každá zahraniční osoba, která přestoupí státní hranici navštíveného státu, bez ohledu zdali v něm přespí či nikoliv. Návštěvník se stal základním ukazatelem výkonnosti tehdejšího příjezdového cestovního ruchu ČR. Nositelem statistického sledování nebyl statistický úřad, nýbrž Celní správa a pohraniční orgány na hraničních přechodech. V obsahu a zejména struktuře jeho sledování docházelo postupně k určitým, převážně metodickým změnám, které vždy nepřispěly k dlouhodobé srovnatelnosti jednotlivých ročních údajů. V konečné podobě se globální údaj členil dle státní hranice, na níž se nalézal hraniční přechod (se „socialistickými“ /jmenovitě dle států/ a „nesocialistickými státy“) a podle způsobu dopravy. Tím byla zajištěna validní informace o zemi původu návštěvníků ze socialistických států, avšak u kapitalistických států, vzhledem k tomu že příhraniční země byly pro vzdálenější státy také zeměmi tranzitními, nebylo možno věrohodně zjistit zdrojový trh. Informace byly sbírány metodou kvalifikovaného odhadu, např. odhad projíždějících vozidel a země jejich registrace, stanovování koeficientu počtu osob v jednom vozidle na jednotlivé dny.

Ukazatel počet návštěvníků bylo možno v Československu, stejně tak jako v zemích s podobným politicko-ekonomickým systémem, uvést v život díky rigidnímu způsobu odbavování osob na hraničních přechodech, jenž umožnil získávat požadované informace. Významným faktorem byla podstatně nižší frekvence přechodů československo-západoněmecké nebo československo-rakouské hranice. Se vzrůstající intenzitou vstupů, zejména na československo-západoněmecké hranici v období 80. let, se začaly projevovat „technické“ problémy související s odhadem počtu osob vstupujících do republiky na jedné straně a nutností rychlého odbavování, což problematizovalo sledování počtu vstupujících osob a rezidentního místa dopravních prostředků na druhé straně.

Dalším ukazatelem zůstal „ubytovaný host – cizinec“ jako v předcházející době a jako tomu bylo stále v evropských zemích s rozvinutým cestovním ruchem. Jeho váha pro hodnocení výkonnosti zahraničního cestovního ruchu však byla potlačena. Metodika byla založena na evidenci hostů ubytovaných v jednotlivých ubytovacích zřízeních v členění počty osob, přenocování, lůžkodny, průměrná délka pobytu, dále hosté podle národnosti ve stejné struktuře. K sumarizaci těchto

údajů docházelo na systémově-organizačním principu⁷ a jejich předávání statistickému úřadu ke konečnému zpracování na celostátní úrovni. Tabulky byly zpracovávány v detailním členění, které poskytovaly kromě kapacitních údajů také údaje o počtech, přenocováních a vývoji zahraničních hostů, jež byly potřebné pro hodnocení alespoň některých symptomů profilu zahraničních turistů a výkonnosti příjezdového cestovního ruchu. Jako příklad je uveden vývoj zahraničních hostů v ubytovacích zařízeních podle kategorií v tabulce č. 8.

Setrvalým problémem celého popisovaného období byly změny metodiky sběru dat, resp. struktury hodnoceného vzorku. Vývoj cestovního ruchu v Československu si sice vyžadoval reagovat na měnící se situaci doma i v zahraničí, avšak každá změna počtu nebo obsahu zkoumaných prvků, a tudíž i celého vzorku, zároveň zmenšovala možnosti jejich plného a seriózního srovnávání v delším časovém intervalu, omezovala jejich vypovídací hodnotu. Tím přicházela statistika o jeden ze svých základních a nejpotřebnějších typů informací a cestovní ruch o jedny z nejpotřebnějších informací, protože pro strategická, koncepční i podnikatelská rozhodování je nezbytné znát trendy, vývoj (pokud možno delší než kratší) a nikoliv jen situaci v určitém okamžiku či jednom konkrétním čase.

Např. v letech 1970 – 1985 docházelo ke změně ve struktuře sledovaných údajů, naštěstí ne u hotelů, nýbrž jen ve třídě chatová osada a v zásadě k nepodstatné změně v pojetí sezónních zařízení, což nemělo vliv na váhu změny. Proto i přes tuto skutečnost je možno vytvořit relativně dlouhou časovou řadu, jež dokládá v zásadě setrvalý stav zahraniční návštěvnosti měřené turisty. Menší úpravy podobného charakteru nastaly i v dalších letech.

Tab. č. 8 – Počet zahraničních hostů v ubytovacích zařízeních podle kategorií v tis. osob

<i>Kategorie</i>	<i>1970</i>	<i>1975</i>	<i>1976</i>	<i>1977</i>	<i>1980</i>	<i>1981</i>	<i>1982</i>	<i>1984</i>	<i>1985</i>	<i>1985/ 1980</i>
Celoroční	893	1 576	1 625	1 642	1 753	1 739	1 545	1 760	1 830	104,4
Hotely de Luxe	112	82	87	88	89	84	75	86	90	101,1
Hotely A+	92	327	374	333	331	299	291	408	425	128,4
Hotely B+	265	427	448	488	608	620	557	586	618	101,6
Hotely B	298	452	471	489	496	502	441	473	473	95,4
Hotely C	77	127	119	110	100	97	74	80	88	88,0
Motely	31	64	60	62	56	61	40	46	48	85,7
Turistické ubytovny	--	--	49	52	48	48	49	56	60	

7 Ubytováváním zahraničních osob v té době se zabývaly jak „veřejné“ systémy (Interhotely-Čedok, Restaurace a jídelny, Jednota, Lázeňské organizace-Balnea, CKM, Autoturist, Sporturist), tak „uzavřené“ (ROH, ministerstvo obrany, vnitra, zemědělství)

Ubytovací hostince	--	--	17	18	20	23	11	19	22	110,0
Chatová osada A+, bungalov	--	--	--	--	5	5	5	6	6	120,0
<u>Sezónní zařízení</u>	--	--	287	295	--	189	147	176	164	--
Chatové osady	--	--	33	38	--	46	38	51	51	--
Autokempink	--	--	246	249	--	134	106	121	109	--
Stanové tábory	1	5	8	9	--	3	2	2	2	--
Veřejná tábořiště	--	--	--	--	--	6	1	2	2	--
<u>Veřejná tábořiště</u>	--	--	43	51	--	--	--	--	--	--
<u>Zapůjčená zařízení</u>	--	33	8	33	--	35	25	34	43	--

Zdroj: ČSÚ. Obchod a služby v ČSR 1970 – 1977 a 1980 – 1985

Zdrojem informací o tehdejších zdrojových trzích a počtech příjezdících osob ze zahraničí, zejména v 80. letech, byly také údaje o vstupních vízech, předávané ministerstvem zahraničních věcí, jimiž bylo možno verifikovat počty osob příjezdících z kapitalistických, resp. nesocialistických zemí získané standardními postupy. Jednalo se zejména o příjezdy z malých či exotických zemí, které nebyly sledovány jednotlivě, nýbrž v globálním ukazateli, např. Asie či „ostatní země“. Jejich obsah se v čase postupně měnil a se zvyšujícím se počtem zdrojových významných zemí, např. Japonsko, se jejich váha snižovala.

Zavedení dvou typů obsahově rozdílných ukazatelů sledování zahraniční návštěvnosti vyvolávalo problémy při mezinárodních srovnáních Československa se zeměmi s rozvinutým cestovním ruchem, zejména západní Evropou. Byla snížena jejich skutečná vypovídací hodnota.

V těchto zemích nebyl a není oficiálním ukazatelem zahraniční návštěvnosti počet překročení státní hranice, resp. počet zahraničních návštěvníků. Výkonnost příjezdového cestovního ruchu byla a je měřena jen počtem turistů. Příčinou bylo, že přeshraniční pohyb (např. mezi SRN a Francií, SRN a Nizozemskem, Belgií a Nizozemskem) byl každodenní a velmi intenzivní v množství, které nebylo možno nejen sledovat, ale ani věrohodně odhadovat. To bylo umožněno minimálními, resp. prakticky neexistujícími politickými ani dalšími bariérami pro překračování státních hranic sousedních států stejného politického a ekonomického systému. Značnou část hraničních krátkodobých přestupů představovaly osoby s jinou motivací než cestovního ruchu, kterou nebylo možno při vysoké intenzitě frekvence přestupů a způsobu odbavování osob překračujících hranice zjišťovat. Jednalo se zejména o „pendlery“ (pravidelný pracovní poměr v sousední zemi). Rovněž rozdílná cenová hladina v sousedních zemích vedla k častým účelovým nákupům v sousední zemi, jež nesouvisely s cestovním ruchem. Uvedené důvody získávaly postupně ještě více na váze s prohlubováním principu volného pohybu osob v rámci společného prostoru zemí EU, v jehož důsledku byla v konečné fázi

zrušena ostraha státních hranic uvnitř tohoto prostoru. Vzhledem k tomu, že nebylo zavedeno systematické sledování přestupů hranic a nebyly tudíž k dispozici celkové údaje o jejich kvantitě a tím méně jejich struktuře a jejich intenzita neustále vzrůstala a jejich ekonomický efekt přinášel odhadované pozornosti hodné ekonomické přínosy, začala se těmto krátkodobým pobytům v jednotlivých zemích, především v příhraničních oblastech věnovat pozornost a byla organizována dílčích výběrová šetření zaměřená na hodnocení rozsahu a přínosu těchto návštěvnických proudů, např. v SRN.

Soubor základních ukazatelů byl doplněn relativně podrobnými údaji některých typů cestovního ruchu, např. jednoho z tzv. vázaných – zahraničních odborových rekreatantů, či tzv. organizovaného cestovního ruchu, tj. jednotlivých cestovních kanceláří.

Tab. č. 9 – Výběrová rekreace pracujících v zotavovných

Rok	Zotavovny	Lůžka	Účastníci rekreace celkem	Z toho		Rekreační dny (tis.)
				čs. rekreatanti v zahraničí	zahraniční rekreatanti v ČSSR	
1965	91	10.934	248.384	6.577	8.871	2.486
1966	89	10.632	258.311	11.092	10.922	2.591
1968	87	10.519	279.630	13.520	11.116	2.622
1969	90	10.508	279.481	14.975	9.924	2.657
1970	88	10.598	293.417	17.514	9.923	2.794
1972	85	10.466	313.589	29.077	12.219	2.960
1974	85	10.590	354.728	39.262	13.013	3.350
1976	81	10.031	376.949	46.369	13.169	3.476
1978	78	9.784	394.488	47.853	14.590	3.731
1979	78	9.655	419.596	51.456	14.568	3.731
1981	72	9.494	424.746	71.789	13.389	2.791
1983	76	9.693	448.266	81.734	12.947	2.856

Zdroj: vlastní s využitím FČSÚ: Historická statistická ročenka ČSSR, SNTL, Praha 1985, tab. 49-5, str. 560

Vedle hmotných a od nich odvozených informací druhým zásadním sdělením ekonomického charakteru byl vliv cestovního ruchu na platební bilanci státu. Vzhledem k běžné nedostupnosti údajů o stavu platební bilance v posuzovaném období jsou pro ilustraci uvedeny údaje ze začátku 60. let a z 80. let. Tabulka č. 10

dokládá změnu v nazírání na prospěšnost příjezdového cestovního ruchu pro makroekonomiku.

Tab. č. 10 – Devizové příjmy ČSR z aktivního zahraničního cestovního ruchu s nesocialistickými státy v mil. Kč

	1960	1961	1962	1963	1964
Celkový příjem devizových prostředků v měnách NS	11,4	11,0	12,0	33,6	64,3

Zdroj: Kolektiv autorů: Problémy lázeňství Karlovy Vary, SBČS Karlovy Vary 1965, s. 5. In: Nejdrl, K.: Ekonomická efektivnost cestovního ruchu na příkladu územního celku Karlovy Vary. Kandidátská dizertační práce, Praha 1988

Tab. č. 11 – Devizové příjmy a výdaje zahraničního cestovního ruchu ČSSR v mil. Kč

<i>Ukazatel</i>	1971	1972	1973	1974	1975	1976
<u>Socialistické země</u>						
příjmy	829	1.786	1.935	2.501	2.646	2.532
saldo	- 532	+ 225	+ 386	+ 506	+ 470	+ 358
<u>Nesocialistické země</u>						
příjmy	647	765	866	998	1.072	1.202
saldo	+ 65	+ 680	+ 732	+ 815	+ 874	+ 982
úhnm						
příjmy	1.476	2.551	2.805	3.499	3.718	3.734
saldo	+ 50	+ 935	+ 1.118	+ 1.321	+ 1.344	+ 1.340

Zdroj: FRANKE, A. a kol.: Rukověť cestovního ruchu, Merkur, Praha 1980

Pro získání komplexní informace o situaci příjezdového cestovního ruchu je nezbytná především podrobná komplexní informace o návštěvnických proudech. Zároveň je nezbytné mít informace o stavu ubytovacích podmínek v hodnoceném území, protože možnosti ubytování jsou do značné míry determinantem pro kvantitu i kvalitu počtu turistů v zemi, jejich rozmístění v teritoriu, uspokojení

jejich základní potřeby související s účastí zahraničních osob na příjezdovém cestovním ruchu. Proto komplexní představu o příjezdovém cestovním ruchu dotváří i určitý typ informací o ubytovacích kapacitách, který vypovídá o jejich kvalitě. Jsou to především údaje o počtech ubytovacích zařízení v členění podle kategorií a jejich tříd, včetně možnosti jejich časového využití, dále počty lůžek v jednotlivých kategoriích. Z hlediska vlivu na příjezdový cestovní ruch bylo významné jejich členění na kapacity volného cestovního ruchu (Interhotely-Čedok, RaJ, spotřební družstva, ostatní cestovní kanceláře) a vázané ubytovací kapacity (lázeňské organizace, výběrová a podniková rekreace ROH, rezortní kapacity cestovního ruchu). Členění podle tohoto kritéria nebylo prováděno systematicky a v dlouhodobém vývoji. Statistický úřad sledoval některé jeho části, např. výběrovou rekreaci ROH. Komplexnější hodnocení prováděl Vládní výbor pro cestovní ruch v rámci svého Kardexu. V hodnoceném období docházelo k postupnému nárůstu kapacity celkem i jejich jednotlivých segmentů. Rychlejší dynamika nastala v 80. letech, kdy se minimalizoval strukturní pohyb tříd v kategorii hotely.

Tab. č. 12 – Počet lůžek v ubytovacích zařízeních podle kategorií

<i>Kategorie</i>	<i>1970</i>	<i>1975</i>	<i>1977</i>	<i>1979</i>	<i>1980</i>	<i>Index 1980/70</i>
Celoroční zařízení	58.412	53.116	84.516	85.672	85.094	145,7
z toho: Hotely de Luxe	1.942	1.102	1.157	1.087	1.100	56,6
Hotely A+	2.231	4.369	4.777	4.745	4.852	217,5
Hotely B+	6.193	7.873	7.053	10.002	10.708	172,9
Hotely B	11.158	13.192	15.298	15.640	15.640	140,2
Hotely C	20.067	19.183	15.516	15.785	14.785	73,7
Motely	520	746	763	1.036	649	124,8
Turistické ubytovny	--	--	26.570	25.286	23.804	--
Ubytovací hostince	--	--	11.952	12.439	13.019	--
Chatová osada, bungalov	--	--	--	503	537	--
Sezónní zařízení	--	--	26.408	28.063	28.353	--
V tom: Chatové osady A, B	--	--	14.354	15.109	14.956	--
Autokempink	--	--	9.500	10.780	11.008	--
Stanové tábory	2.145	1.614	2.554	2.174	2.389	111,4
Veřejná tábořiště	--	--	--	--	--	--
Zapůjčená zařízení	--	15.411	7.446	7.622	7.769	--

Zdroj: ČSÚ: Obchod a služby v ČSR 1981

Tab. č. 13 – Počet lůžek v ubytovacích zařízeních podle kategorií

<i>Kategorie</i>	<i>1980</i>	<i>1981</i>	<i>1982</i>	<i>1983</i>	<i>1984</i>	<i>1985</i>	<i>Index 1985/80</i>
Celoroční zařízení	85.094	84.567	84.557	86.926	87.732	89.433	105,1
- Hotely de Luxe	1.100	1.105	1.164	1.133	1.104	1.105	100,5
- Hotely A+	4.852	4.798	4.538	6.278	6.277	6.277	136,4
- Hotely B+	10.708	10.697	10.707	11.309	11.417	12.381	115,6
- Hotely B	15.640	16.261	15.950	15.466	14.429	14.752	94,3
- Hotely C	14.785	14.704	15.270	15.161	15.350	14.880	100,6
- Motely	649	815	983	1.056	1.352	1.312	202,6
- Turistické ubytovny A, B	23.804	22.368	22.495	23.542	23.826	25.115	105,5
- Ubytovací hostince	13.019	13.444	12.924	12.493	12.374	12.582	96,6
- Chatová osada A+, bungalov	537	375	526	488	603	687	127,9
Sezónní zařízení	--	29.354	28.833	29.399	29.879	30.104	--
- Chatové osady A, B	--	16.123	15.547	15.772	16.054	16.361	--
- Autokempink	--	11.536	11.606	12.490	12.687	12.553	--
- Stanové tábory	--	1.333	1.253	698	625	577	--
- Veřejná tábořiště	--	362	427	439	513	613	--
Zapůjčená zařízení	--	30.968	23.687	30.628	38.039	30.346	--

Zdroj: ČSÚ: Obchod a služby v ČSR 1980 – 1985, Praha 1986

V rámci v zásadě dlouhodobě stejného globálního počtu lůžek docházelo v jeho struktuře, co se týká ubytovacích kategorií, k pomalým kvantitativním i kvalitativním změnám, což vyplývá z dílčích statistik cestovního ruchu z této doby. Z porovnání vývoje počtu ubytovaných hostů (turistů) a strukturálního vývoje ubytovacích zařízení lze usoudit, že skromný nárůst ubytovacích kapacit vhodné kategorie a tříd byl jedním z důvodů stejně skromného nárůstu příjezdů zahraničních turistů do Československa z důvodů nedostatku vhodné nabídky ubytovacích možností.

Pro význam ekonomického přínosu cestovního ruchu z regionálního pohledu jsou nezastupitelné uvedené údaje sledované podle krajů, a to minimálně ubytovacích zařízení a lůžek a pokud možno ubytovaných hostů. Regionální rozložení ubytovacích kapacit podle krajů (té doby) bylo sledováno v ukazateli počet lůžek v segmentu „celoroční zařízení“. Tabulka č. 14 informuje o pozvolném meziročním vývoji v letech 1970 – 1975. Podobná situace byla i v ostatních letech. Strukturální pohled ukazuje, že docházelo nárůstu počtu lůžek ve všech krajích, přičemž nejvyšší dynamika nárůstu byla v Praze. Ke změně této situace došlo až v závěru

80. let, kdy bylo možno využít pro financování nových investic v ubytovacích službách devizově návratných úvěrů. Tyto investiční akce byly zaměřeny na návštěvnický nejatraktivnější lokalitu Prahu a Karlovy Vary. V této době byl založen trend specifické regionální prioritní alokace investic kvalitních ubytovacích kapacit do Prahy.

Tab. č. 14 – Počet lůžek v celoročních ubytovacích zařízeních – podle krajů v tis.

<i>Kraj</i>	<i>1970</i>	<i>Podíl kraje v 1970 v %</i>	<i>1971</i>	<i>1972</i>	<i>1973</i>	<i>1974</i>	<i>1975</i>	<i>Podíl kraje v 1975 v %</i>	<i>Index 1975/1970</i>
ČSR	58,4		59,8	68,9	71,3	73,0	73,1		125,2
Hl. m. Praha	6,8	11,6	7,5	7,8	7,9	8,3	7,9	10,8	116,2
Středočeský	4,8	8,2	5,2	6,7	6,8	6,5	6,4	8,7	133,3
Jihočeský	4,7	8,0	4,5	5,6	5,7	5,7	5,8	7,9	123,4
Západočeský	6,9	11,8	7,1	7,7	8,2	8,7	8,6	11,7	124,6
Severočeský	7,2	12,3	7,1	8,9	9,6	9,8	10,1	13,8	140,3
Východočeský	11,7	20,0	11,5	11,8	12,6	12,5	12,7	17,4	108,5
Jihomoravský	7,7	13,2	8,0	9,7	10,1	10,9	10,9	14,9	141,6
Severomoravský	8,6	14,7	8,9	10,7	10,9	10,6	10,7	14,6	124,4

Zdroj: ČSÚ: Obchod a služby v ČSR, Praha 1976

Základními subjekty systému statistiky příjezdového cestovního ruchu byly Federální statistický úřad a Státní banka československá, kteří byly zároveň gestory získávání informací. Specifické a nezastupitelné postavení v tomto systému statistiky cestovního ruchu měl Vládní výbor pro cestovní ruch v obou variantách jeho existence. Přebíral informace z Federálního statistického úřadu a doplňoval je spoluprací s Výzkumným ústavem cestovního ruchu v Bratislavě a rozpracovával je do soustavy podrobných tabulek (dle jednotlivých časových období, zdrojových zemí, kategorií ubytovacích zařízení, hotelů dle tříd, podle účelu cesty, dle cestovních kanceláří v členění na počty účastníků a pobytových dnů apod.) s absolutními i poměrovými ukazateli. Informace zpracovával konstantní metodikou, v dlouhých časových řadách včetně indexových srovnání v podrobném členění, čímž vytvořil a udržoval unikátní informační soubor podrobně propracovaných informací, které byly k dispozici odborné veřejnosti.

Tab. č. 15 – Zahraniční návštěvnost celkem

<i>Období</i>	<i>Počet návštěvníků</i>	<i>Počet pobytových dnů</i>	<i>Průměrná délka pobytu</i>	<i>Index počtu návštěvníků</i>
1964	3.714.994	7.667.370	2,1	203,7
1965	2.946.682	10.838.639	3,7	79,3
1966	3.518.456	13.131.849	3,7	119,4
1967	4.603.688	16.877.322	3,7	130,8
1968	4.165.957	16.767.199	4,0	90,5
1969	2.899.213	10.897.983	3,8	69,6
1970	3.545.420	12.144.050	3,4	122,3
1971	4.699.391	15.379.812	3,3	132,5
1972	11.498.468	27.143.865	2,4	244,7
1974	11.785.733	33.273.546	2,8	124,3
1976	15.882.610	45.079.632	2,8	114,6
1978	19.432.671	37.300.822	1,9	109,2
1980	18.503.415	50.047.444	2,7	99,9
1981	17.730.851	47.045.157	2,6	95,7

Zdroj: Vlastní, dle FRANKE, A. a kol.: Rukověť cestovního ruchu, Merkur, Praha 1984, str. 370

Výjezdový cestovní ruch

Faktor přesunu účastníka cestovního ruchu z místa obvyklého prostředí do místa mimo obvyklé prostředí znamená, že jeden a tentýž účastník cestovního ruchu se stává objektem pozornosti statistiky a analýz cestovního ruchu minimálně ze dvou rozdílných přístupů, a to jednak ekonomických a určitých sociálních přínosů pro zemi, do nichž účastníci cestovního ruchu přijíždějí a jednak negativních vlivů bezprostředně ekonomických a určitých sociálních v zemích, z nichž titíž účastníci cestovního ruchu vyjíždějí. Výjezdový cestovní ruch, jako jedna ze dvou stran těžce mince, je předmětem zpřístupňování informací s ním souvisejících, ovšem nikoliv ve formě ekonomických statistik a analýz, nýbrž beletristické, novel, reportáží a zejména průvodců. Statistické, resp. ekonomické informace zabývající se výjezdovým cestovním ruchem se objevují až mnohem později.

V období po roce 1948 začal výjezdový cestovní ruch nabývat významu až od již zmíněné etapy počínající druhou polovinou 60. let minulého století. Problematika sledování výkonů výjezdového cestovního ruchu byla založena dílem na bloku fyzických ukazatelů a dílem na finančním ukazateli. K měření výkonnosti výjezdového cestovního ruchu byl aplikován klasický základ ukazatelů – počet

výjezdů, počet pobytových dnů, průměrná délka pobytu. Vývoj ukazatelů počet výjezdů a počet pobytových dnů měl z dlouhodobého pohledu mírně vzestupnou tendenci – průměrná délka pobytu byla charakteristická meziročními výkyvy s tím, že v dlouhodobém pohledu zůstala více méně ve stejném intervalu.

Tab. č. 16 – Zahraniční cestovní ruch – výjezdy celkem

<i>Období</i>	<i>Počet výjezdů</i>	<i>Počet pobytových dnů</i>	<i>Průměrná délka pobytu</i>	<i>Index výpočtu výjezdů</i>
1964	1.975.970	--	--	--
1965	1.740.315	12.947.000	7,4	88,1
1967	2.394.089	20.064.661	8,4	121,9
1970	2.060.451	19.425.122	9,4	71,1
1974	5.838.436	34.744.876	6,0	119,4
1980	10.342.772	58.022.396	5,6	100,7
1981	9.244.772	56.729.077	6,1	89,4

Zdroj: Vlastní, dle FRANKE, A. a kol.: Rukověť cestovního ruchu, Merkur, Praha 1984, s. 370

Strukturální pohled informuje o zcela dominantním zaměření cest československých občanů do socialistických států a cesty do nesocialistických států činily dlouhodobě okolo 10 % celkových výjezdů. Tato skutečnost byla dána především politickými podmínkami pro výjezdy občanů do zahraničí. Základní soubor ukazatelů byl rozpracováván do detailu dle jednotlivých zdrojových zemí. Doplňujícími ukazateli výkonnosti výjezdového cestovního ruchu byly údaje o tzv. organizovaném cestovním ruchu, tj. o cestovních kancelářích pro jejich nezastupitelné místo v segmentu dovolených, resp. o delších pobytech v zahraničí, financovaných z prostředků účastníků cestovního ruchu a dále struktura výjezdů podle účelu cesty. Rozpracování do podrobnějších údajů zabezpečoval Vládní výbor pro cestovní ruch v systému Kardex.

Shrnutí

V průběhu období rozvoje cestovního ruchu, resp. v etapě po roce 1963 se začal vytvářet postupně systém sběru, sledování a vyhodnocování informací cestovního ruchu, který na jedné straně odrážel postavení cestovního ruchu v ekonomicko-politickém makroprostředí a na druhé straně poskytoval základní informace v přiměřeném strukturálním pohledu v konkrétním časovém bodě a zároveň v jeho vývoji. Postupně se vytvořil systém popisující optimálním způsobem situaci cestovního ruchu v hmotných a finančních ukazatelích, v absolutních hodnotách i podílových veličinách. Ve druhé etapě hodnoceného období poskytoval informace, které bylo možno smysluplně srovnávat se zahraničím. Nejzřetelnější odlišností statistického systému v ČSFR a ve vyspělých zemích cestovního ruchu byla skutečnost, že náš systém sledování a vyhodnocování přílivu zahraničních byl po celou dobu založen na dvou typech ukazatelů – sledování „návštěvníků“ a dále na

sledování osob ubytovaných ve statisticky evidovaných ubytovacích zařízeních, zatímco ve vyspělých zemích cestovního ruchu byl a je založen jen na sledování osob ubytovaných v ubytovacích zařízeních. Prvně jmenovaný typ byl zpočátku rozhodujícím a teprve v závěru 70. a v 80. let nabýval na váze druhý ukazatel, protože mezinárodní srovnání o příjíždějících osobách byla založena na sledování turistů, nikoliv návštěvníků.

Základním nositelem statistiky cestovního ruchu byl Český statistický úřad a dalšími nositeli Státní banka československá a Vládní výbor pro cestovní ruch, který sehrával roli koordinátora a gestora zastupujícího zájmy cestovního ruchu. V některém segmentu systému statistiky měl nezastupitelné postavení.

4 Systém statistiky cestovního ruchu po roce 1989

Systém plynule navázal na předcházející období. V návaznosti na postupné změny v ekonomickém prostředí a klimatu se však postupně měnila struktura souboru sledovaných ukazatelů. Zejména došlo ke změně v systému řízení cestovního ruchu v celé řídicí vertikále a v důsledku uplatňování tržních principů začal být kladen důraz na marketingové chování nejen poskytovatelů služeb. Pozornost se postupně zaměřovala více na efektivitu a tato skutečnost vyvolávala požadavky na více informací umožňujících efektivní rozhodování. Vzrůstal rychle požadavek na komplexní, zároveň podrobnější, vhodně strukturované informace na celostátní i regionální úrovni, čerpající z dobře zmapované domácí i zahraniční situace, informace aktuální i ve vývoji.

Soubor statistiky cestovního ruchu byl a je doposud rozdělen na základní skupiny:

- příjezdový cestovní ruch,
- výjezdový cestovní ruch,
- kapacitní a výkonové ukazatele ubytovacích kapacit,
- satelitní účet cestovního ruchu.

Každá z těchto skupin představuje samostatný dílčí soubor statistik vypovídajících jednak o výkonnosti dvou rozdílných typů zahraničního cestovního ruchu a jednak o výkonnosti základní služby cestovního ruchu – ubytování, která poskytuje služby jak účastníkům cestovního ruchu příjíždějícím ze zahraničí, tak domácím. Proto tato skupina statistik na jedné straně rozšiřuje informace o výkonnosti příjezdového cestovního ruchu a lze ji tedy přiřadit do základního souboru statistik příjezdového cestovního ruchu a na druhé straně vypovídá o výkonnosti vnitřního cestovního ruchu.

Specifickým zdrojem informací o dopadech zahraničního cestovního ruchu na ekonomiku státu je platební bilance, resp. její součást o příjmech a výdajích cestovního ruchu, jež jsou částí příjmů a výdajů kapitoly Služeb. Tím se platební

bilance pasáží o cestovním ruchu stává nenahraditelným prvkem souboru statistik příjezdového cestovního ruchu.

Charakteristickým rysem v této etapě je, že jednak ve statistickém souboru roste význam ukazatelů podílových (v příjezdovém cestovním ruchu i o výkonech a kapacitách ubytovacích zařízení) a jednak v souboru je vedle základních indikátorů určitá část informací vycházející z analýzy těchto údajů, z pohledů územních, časových a zpracovanější kombinace finančních a hmotných veličin.

Hodnocené časové období bylo charakteristické častými politickými a do značné míry i ekonomickými změnami, které měnily prostředí a podmínky pro fungování cestovního ruchu, což se následně projevilo i ve volbách indikátorového instrumentaria statistiky cestovního ruchu v praxi. Proto se soubor sledovaných veličin – indikátorů v každé ze tří základních statistických skupin měnil, rozdílně co do struktury, obsahu a termínu změny, což má důsledky, o kterých bude hovořeno na následujících stránkách.

Základními institucemi zabezpečujícími statistiku cestovního ruchu jsou Český statistický úřad (dříve také Federální statistický úřad) a Česká národní banka, po určitou dobu to byla Policie České republiky a Celní správa, pro segment lázeňství to je také Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Dalšími významnými institucemi působícími jednak v prvotním průzkumu a jednak v oblasti analýz a prvotních informací vlastních a získaných vrcholovými institucemi jako je Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, Česká centrála cestovního ruchu – CzechTourism. Na tyto základní nositele navazují organizace zaměřené na analytickou činnost, zejména konzultační a poradenské firmy specializované na cestovní ruch, vykonávající tuto aktivitou již od počátku 90. let (např. MagConsulting). Vznikl tak základní balíček informací celostátního a celoeborového charakteru využívaný podnikatelskými i řídicími subjekty cestovního ruchu, výzkumnou, privátní i veřejnou sférou. Svou roli při vytváření potřebných informací cestovního ruchu mají tradiční či nově vznikající poradenské a konzultační organizace a podobné subjekty, které se zabývají cestovním ruchem příležitostně a pouze v určitých segmentech (např. KPMG).

Příjezdový cestovní ruch

V počáteční etapě sledovaného období statistika příjezdového cestovního ruchu byla složena ze tří soustav výkazů ČSÚ a platební bilance České národní banky, a to

- komplexu informací o návštěvnících, tj. o přechodech státní hranice nazývaný také „Hraniční statistika“. Navázala na typ informací, jež byly sbírány i v předcházejícím období – na zjišťování počtu příjezdů do ČR celkem a ve struktuře,
- komplexu informací o turistech, tj. osobách pobývajících ve sledovaných

ubytovacích zařízeních. Tento komplex získával postupně stále více na významu a váze,

- komplexu informací o kapacitách hromadných ubytovacích zařízení,
- platební bilance ČNB.

Po roce 2000 byl tento soubor rozšířen o nový komplex statistických výkazů zásadního významu, o satelitní účet cestovního ruchu.

Příjezdy zahraničních turistů

„Hraniční statistika“ pokračovala ve stejné metodice zjišťování jako v minulosti, tj. metodou denních kvalifikovaných odhadů pracovníků Pohraniční policie frekvence překročení na jednotlivých hraničních přechodech. Vzhledem k jednoznačně subjektivnímu přístupu jednotlivých pracovníků, vyplývajícimu z podstaty této metody, se dále zvýraznila značně omezená vypovídací hodnota takto získávaných údajů, tj. počtů zahraničních návštěvníků. Stejně tak zjišťování struktury vstupujících osob bylo velmi subjektivní, zejména s tím jak se zvyšovala četnost přejezdů státní hranice (někdy dokonce i stejné osoby několikrát denně za účelem nákupu pohonných hmot či jiného zboží) a se zaváděním bezvívového styku. Tyto skutečnosti velmi relativizovaly uváděné údaje jednotlivých strukturálních ukazatelů.

Ve srovnání s předcházejícím obdobím se podstatně změnilo členění celkového počtu osob do jednotlivých segmentů. Místo členění na socialistické a nesocialistické státy byla struktura založena na geografickém a vízovém principu, a to:

- „Příjezdy zahraničních osob podle vízové povinnosti“ (1.1) (dikce současnosti), dříve také Příjezdy zahraničních návštěvníků podle států – v členění ze sousedních států, ze států s vízovou povinností, z ostatních států bez vízové povinnosti
- „Příjezdy zahraničních osob do ČR podle úseku státní hranice a druhu dopravy“ (3.2) s členěním dle druhu dopravy – na silniční, železniční, leteckou vždy s členěním dle státní hranice s Německem, Rakouskem, Polskem, Slovenskem a letiště
- „Příjezdy zahraničních osob do ČR podle úseku státní hranice a vízové povinnosti“ (4.2) s členěním dle úseku státní hranice s Německem, Rakouskem, Polskem, Slovenskem, letiště vždy v rozlišování ze sousedních států, ze států s vízovou povinností a z ostatních států bez vízové povinnosti
- „Příjezdy zahraničních osob do ČR podle úseku státní hranice“ (2.1) s členěním dle úseku státní hranice s Německem, Rakouskem, Polskem, Slovenskem, letiště

Pro ilustraci se uvádí dva příklady údajů o příjezdech zahraničních osob do ČR. Celý komplex těchto informací je k dispozici na webových stránkách Českého statistického úřadu.

Tab. č. 17 – Příjezdy zahraničních osob do ČR podle úseku státní hranice a vízové povinnosti v letech 2004 a 2005

Úsek státní hranice	Období	Počet osob			
		Celkem	Ze sousedních států	Ze států s vízovou povinností	Z ostatních států bez víz. povinnosti
Celkem	2004	95.896.616	73.686.356	684.511	21.525.749
	2005	100.466.300	75.647.855	789.748	24.028.697
	index	104,8	102,7	115,4	111,6
V tom					
s Německem	2004	49.014.729	43.787.042	79.316	5.148.371
	2005	51.272.783	45.741.520	116.652	5.414.611
	index	104,6	104,5	147,1	105,2
s Rakouskem	2004	11.284.469	6.398.900	56.270	4.829.299
	2005	13.151.809	7.122.666	67.079	5.972.064
	index	116,5	111,2	119,2	123,7
s Polskem	2004	17.486.549	12.990.298	266.298	4.229.279
	2005	16.946.722	12.251.543	312.931	4.382.248
	index	96,9	94,3	117,5	103,6
se Slovenskem	2004	13.957.544	10.509.442	28.395	3.419.707
	2005	14.368.178	10.542.126	35.337	3.790.715
	index	102,9	100,3	124,4	110,8
letišť	2004	4.153.325	--	254.232	3.899.093
	2005	4.726.808	--	257.749	4.469.059
	index	113,8	--	101,4	114,6

Zdroj: ČSÚ: Tabulka 4.2 Příjezdy zahraničních osob do ČR podle úseku státní hranice a vízové povinnosti, Praha 2006

Tab. č. 18 – Příjezdy zahraničních osob do ČR podle úseku státní hranice a druhu dopravy v letech 2004 a 2005

Úsek státní hranice	Období	Celkem	Počet osob		
			V tom (podle druhu dopravy)		
			silniční	železniční	letecká
Celkem	2004	95.896.616	88.663.036	3.080.255	4.153.325
	2005	100.466.300	92.607.563	3.131.929	4.726.808
	index	104,8	104,4	101,7	113,8
v tom:					
s Německem	2004	49.014.729	48.271.945	742.784	--
	2005	51.272.783	50.550.055	722.728	--
	index	104,6	104,7	97,3	--
s Rakouskem	2004	11.284.469	10.894.397	390.072	--
	2005	13.151.809	12.700.751	451.058	--
	index	116,5	116,6	115,6	--
s Polskem	2004	17.486.549	17.036.474	450.075	--
	2005	16.946.722	16.483.051	463.671	--
	index	96,9	96,8	103,0	--
se Slovenskem	2004	13.957.544	12.460.220	1.497.324	--
	2005	14.368.178	12.873.706	1.494.472	--
	index	102,9	103,3	99,8	--
letišť	2004	4.153.325	--	--	4.153.325
	2005	4.726.808	--	--	4.726.808
	index	113,8	--	--	113,8

Zdroj: ČSÚ: Tabulka 3.2 Příjezdy zahraničních osob do ČR podle úseku státní hranice a druhu dopravy, Praha 2006

Celkové údaje o frekvenci na státní hranici jsou využitelnou informací v časovém pohledu. Konstantní metoda sběru informací zajišťuje časovou srovnatelnost v delším období. Dává hrubou informaci o vývoji hlavních skupin zdrojových trhů českého incommingu v určité časové etapě. Po celé sledované období zůstávaly hlavní skupinou „sousední státy“, měřeno počtem osob, avšak jejich meziroční nárůst je zejména po roce 2000 nižší než u skupiny „z ostatních států bez vízové povinnosti“, která zaznamenávala meziročně největší tempa růstu. Není to překvapivé vzhledem k tomu, že se jedná o evropské státy, mimo Německa a Rakouska, a další hlavní vysílatelské země. Zjištění u sousedních států potvrzovala

nutnost v analytických marketingových úvahách upravovat tyto údaje s počty ubytovaných hostů, protože příjezdy zahraničních osob obsahují především jednodenní návštěvníky i s jinou motivací než účasti na cestovním ruchu, tedy nikoliv turisty.

Informace zjišťovala Policie České republiky, Ředitelství cizinecké a pohraniční policie ČR a zpracovával je ČSÚ. Metodika tohoto sledování byla stejná i před rokem 1989, takže vznikla dlouhodobá časová řada. K zásadnímu zlomu došlo v roce 2007, kdy ČR vstoupila do Schengenského prostoru, státní hranice ČR se staly vnitřními v rámci EU a byla zrušena jejich ostraha, a tím zanikl informační kanál pro tuto statistiku. Hraniční statistika v podobě tak jak byla vedena zanikla a časová řada vedená a publikovaná ČSÚ skončila s rokem 2005. Pro získávání informací o počtech zahraničních návštěvníků organizuje CzechTourism nepravidelná výběrová šetření.

Komplex informací o turistech spočíval na údajích o hostech ve sledovaných ubytovacích zařízeních. Struktura globálních údajů za ČR se v průběhu let co do ukazatelů postupně měnila, některé byly nově zařazovány, některé byly ze sledování vyřazovány. ČSÚ postupně zavedl relativně podrobnou strukturu sledování údajů o počtech hostů v hromadných ubytovacích zařízeních podle metodiky vypracované ve spolupráci s řídicími orgány cestovního ruchu v ČR. Návštěvnost je strukturována do území ČR v základních sledovaných ukazatelích:

- kategorie ubytovacího zařízení
- počet hostů podle zemí
- počet přenocování podle zemí

podle nomenklatury regionů EU na kraje – NUTS 3 a okresy LAU 1.

podle regionálního členění České centrály cestovního ruchu – CzechTourism na turistické regiony, turistické oblasti a vybrané obce.

Základní kostra byla a je tvořena údaji o

- počtech hostů v hromadných ubytovacích zařízeních celkem a ve struktuře podle zemí, krajů a zón (v určitých letech) a od roku 2003 podle turistických regionů a oblastí,
- počtech hostů celkem a ve struktuře cizinci a domácí, event. celkem a z toho cizinci,
- počtech hostů podle vybraných okresů a obcí,
- počtech hostů (od roku 2001) podle měsíců,
- počtech hostů podle kategorie ubytovacího zařízení,
- počtech přenocování celkem a ve struktuře podle stejné struktury jako u hostů.

Z absolutních údajů jsou počítány různé podílové veličiny, např. průměrný počet přenocování a pobytu (dní), využití ubytovací kapacity v %. Podílové ukazatele propočítávají vedle ČSÚ také soukromé agentury zejména MagConsulting ve svých Ročenkách cestovního ruchu, ubytování a pohostinství.

Kapacity a výkony ubytovacích zařízení

Po roce 1989 zůstávají významným souborem vypovídajícím o rozsahu a kvalitě cestovního ruchu statistické výkazy zabývající se kapacitou a výkony ubytovacích kapacit. Jeho základem je Přehled kapacit hromadných ubytovacích zařízení v ČR v členění podle kategorií ubytovacích zařízení a podle krajů, v určitých letech i podle okresů, dále v členění podle tématicky zaměřených územních celků, resp. podle nosné nabídky v určitém území, zpočátku podle tzv. zón, později v území zaměřeném na dva nosné produkty českého příjezdového cestovního ruchu, a to kapacity lázeňských ubytovacích zařízení a hromadných ubytovacích zařízení s možností pořádat akce kongresového cestovního ruchu. Tyto Přehledy jsou založeny na třech základních ukazatelích – počet zařízení, počet pokojů a počet lůžek a s rozšířením v určitých letech na průměrné ceny za ubytování, počty pracovníků celkem a dle kategorií i podle krajů, propočty základních ukazatelů na jedno ubytovací zařízení atd.

V důsledku již zmíněných důvodů v průběhu zejména 90. let se v jednotlivých letech měnila struktura sledovaného souboru, obsah a počet sledovaných ukazatelů. I když se jedná o změny v kapacitních údajích, mají významný dopad na rozsah a kvalitu struktury ubytovaných, včetně dopadu na ekonomickou efektivnost příjezdového cestovního ruchu. Podrobnější strukturální pohled je důležitý např. pro marketingová rozhodování nabídky i poptávky.

Zásadní změnu přinesl vznik krajů, který vyvolal změny v územním sledování, zavedení strukturálního (díličního) ukazatele kapacity podle krajů. Tato změna byla trvalá. Naproti tomu některé ukazatele měly krátkodobou platnost, např. implementace zón cestovního ruchu, které byly stanoveny podle hlavní atraktivity územního celku např. na lázeňské, horské, u vodních ploch. V 90. letech se měnila také metodika sběru informací. Devadesátá léta byla obdobím hledání optimální metody zjišťování sledovaných veličin. Po roce 1990 došlo razantnímu nárůstu počtu ubytovací kapacity proti předcházejícímu období. Odhlédneme-li od nových investic, základním důvodem tohoto jednorázového nárůstu byl vstup ubytovacích kapacit bývalého vázaného cestovního ruchu – především ROH a dalších organizací a institucí. O jejich vstupu do komerčního provozu nebyly dostatečné informace, což znemožňovalo jejich zahrnutí do sledovaného statistického souboru. To mělo negativní vliv na vypovídací hodnotu zjištěných dat, zejména pro srovnatelné časové řady. V roce 1996 byl zaveden tzv. registr ubytovacích zařízení včetně individuálního ubytování, avšak vykazovací disciplína prvků registru byla nízká. I když byly učiněny pokusy o nápravu tohoto stavu, ke zlepšení

situace nedošlo. Proto od roku 2000 ČSÚ aplikuje metodu plošného šetření pouze hromadných ubytovacích zařízení. K zásadním změnám s dopadem na kvalitu turistů docházelo ve struktuře kategorie „hotely celkem“ zejména v závěru 90. let a na počátku třetího tisíciletí.

Tab. č. 19 – Srovnávací tabulka sledovaných ukazatelů ubytovacích kapacit

<i>1997 a 1998</i>	<i>2000</i>	<i>2002</i>
Ubytovací zařízení celkem	Ubytovací zařízení celkem	--
v tom	v tom	
hromadná ubytovací zařízení	hromadná ubytovací zařízení	hromadná ubytovací zařízení
v tom	v tom	v tom
hotely celkem	hotely celkem	hotely a podob. zařízení
celkem		
v tom	z toho	v tom
hotel 5*	--	hotely 5*
hotel, motel, hotel 4*	--	hotely 4*
hotel, motel, hotel 3*	hotel, motel, hotel 3*	ostatní hotely a pensiony
hotel, motel, hotel 2*	hotel, motel, hotel 2*	--
hotel, motel, hotel 1*	hotel, motel, hotel 1*	--
hotel garní 4,3,2,1*	--	ostat. hrom. ubyt. zařízení
pension 4,3,2,1*	pension 4,3,2,1*	v tom
kemp 4,3,2,1*	kemp 4,3,2,1*	kempy
chatová osada 3,2,1*	chatová osada 3,2,1*	chatové osady a tur. ubytovny
turistická ubytovna 2,1*	turistická ubytovna 2,1*	--
ostatní	ostatní	ostatní hromad. ubyt. zařízení
individuální ubytování	individuální ubytování	--

Zdroj: Vlastní s využitím tabulek ČSÚ

Změny v průběhu let přinesly nové informace potřebné pro přesnější znalost analyzovaných problémů. Na druhé straně tyto změny způsobily nesrovnatelnost souboru v delších časových řadách, a tudíž nemožnost sledování vývojových změn v hlubším analytickém pohledu. Základní kostra tvořená fyzickými ukazateli však zůstala stejná po celé období zachována a v současnosti tak umožňuje posuzovat vývoj v hromadných ubytovacích zařízeních a tím i vývoj základních údajů o příjezdovém cestovním ruchu. Pro požadovanou vypovídací hodnotu souboru je nezbytný strukturální pohled jednak do základních ukazatelů turistů (hosté) domácí a zahraniční a jednak rozložení do jednotlivých menších územních celků krajů a vybraných okresů.

Základní informace umožňují propočty poměrových ukazatelů a hlubší strukturální pohledy na globální destinaci Česko, které jsou v současnosti nezbytné pro efektivní analýzy a následná marketingová a podnikatelská rozhodnutí. Tato skupina statistických údajů dává obraz o stavu českého příjezdového cestovního ruchu v rozsahu a struktuře srovnatelné se zahraničím, a tudíž umožňuje základní mezinárodní srovnání.

Rozhodujícím subjektem statistiky příjezdového cestovního ruchu je Český statistický úřad, který je rozhodujícím článkem systému statistiky příjezdového cestovního ruchu, zabezpečuje celý komplex. Tyto informace jsou veřejně přístupné a jsou k dispozici širokému využití.

Charakteristickým rysem zjišťovaných údajů je, že se jedná o ukazatele statické, tzn. zjišťované jednorázově k určitému datu, čili je možné, ba pravděpodobné, že v průběhu roku se tyto údaje měnily, např. počty pracovníků či ceny. V těchto případech je důležitá volba data, ke kterému se údaje zjišťují. Zatímco u základních ukazatelů je možné zvolit datum 31.12., u údajů o cenách či počtech pracovníků je vhodné zvolit termín ve vrcholné sezóně, např. 31.7., u horských hotelů i zimním měsíci. Pokud jde o cenovou problematiku z hlediska marketingu jsou spíše využívány průměrné ceny za období – nejčastěji rok, sezónu. Tím se metodika zjišťování informací u kapacitních údajů o ubytovacích kapacitách odlišuje od metody zjišťování informací o počtech turistů, kde se načítají počty osob nebo přenocování vždy za určité období.

Příjmy platební bilance z příjezdového zahraničního cestovního ruchu

Neopomenutelnou soustavou, bez které by obraz o výkonnosti příjezdového cestovního ruchu nebyl komplexní, nezastupitelnou součástí systému informací o výkonnosti příjezdového cestovního ruchu jsou jeho přínosy pro platební bilanci, resp. pro její příjmovou část a saldo „bilance cestovního ruchu“. Jedná se o devizové příjmy generované cestovním ruchem, údaje sledované Českou národní bankou. Vazba cestovního ruchu a platební bilance probíhá v její části A., která se člení na Obchodní bilanci a Bilanci služeb, jež se dále na straně příjmů i výdajů člení na dopravu, cestovní ruch a ostatní služby. Proto se také hovoří o „bilanci cestovního ruchu“ (neoficiální kategorie), tj. porovnání příjmů a výdajů zahraničního cestovního ruchu. Podle pravidel UNWTO a Mezinárodního měnového fondu „Příjmy z cestovního ruchu“ zahrnované do platební bilance tvoří ubytování a stravování zahraničních hostů v hotelech a jiných ubytovacích zařízeních, stravování zahraničních návštěvníků ve stravovacích zařízeních, nákupy zahraničních návštěvníků v tuzemsku, příjmy za služby poskytované zahraničním návštěvníkům a výdaje tvoří výdaje domácího obyvatelstva za služby v zahraničí, nákupy a služby v tuzemsku v souvislosti s cestou do zahraničí.

Platební bilance České republiky má určité metodické specifikum, jež ovlivňuje její vzájemný vztah s cestovním ruchem. Je vedena ve třech měnách – Kč, USD, EUR, přičemž v každé měně jsou přínosy cestovního ruchu rozdílné. Varianta v Kč je využívána především v dokumentech, prezentacích a při analýzách v rámci ČR a při mezinárodních prezentacích a srovnávaních je využívána jedna z variant s cizí měnou.

Satelitní účet cestovního ruchu

Statistika cestovního ruchu má v zásadě dvojí význam. Poskytuje informace nezbytné pro efektivní uplatňování marketingových principů a politiky na všech stupních vertikály cestovního ruchu v činnosti řídicí i podnikatelské sféry. Zároveň poskytuje nezbytné kvalifikované informace pro vytváření vhodných nástrojů posilujících pozici cestovního ruchu vůči jeho vnějšímu prostředí, opět na všech stupních vertikály cestovního ruchu, při kontinuálním vytváření jeho pozitivní image a posilování jeho pozice v ekonomickém systému státu i v jednotlivých regionech.

Bouřlivý rozvoj cestovního ruchu v poslední třetině minulého století vyvolával stále více potřebu získat globální informaci o ekonomicko-sociální kategorii cestovního ruchu o jeho vlivu na okolní prostředí, o jeho ekonomických a sociálních přínosech pro makroprostředí. Proto již od konce 80. let minulého století se začaly některé mezinárodní organizace, např. OECD, WTTC, UNWTO a další zabývat možností vypracovat jednotný mezinárodní, srovnatelný statistický systém. Zpracovaný dokument byl předložen Komisi pro statistiku OSN, která ho schválila v březnu 2000 jako „Satelitní účet cestovního ruchu“ (TSA). V ideální podobě to je soustava 14 vzájemně provázaných sestav, zpracovaných podle jednotné metodiky, z nichž každá hodnotí cestovní ruch z jiného pohledu. Soustava vzájemně propojuje poptávku po službách a komoditách cestovního ruchu s nabídkou těchto služeb a komodit a je doplněna o hlavní ekonomické a sociální přínosy cestovního ruchu, zejména v zaměstnanosti a investicích.⁸ Satelitní účet představuje logicky sestavený a teoreticky vypracovaný systém. Vytvoření této složité soustavy představuje náročný časový, administrativně technický a organizačně finanční úkol sladění a zkoordinování národních účetních systémů do jednoho mezinárodního. Proto implementace satelitního účtu do praxe v jednotlivých zemích probíhá postupně, po částech, v různých časových intervalech a v různém pořadí z hlediska obsahu dílčích kroků. Tempo implementace v Česku je po rozběhovém období srovnatelné s úspěšnými evropskými zeměmi cestovního ruchu.

Satelitní účet má podobu bilance mezi globální poptávkou po službách a zboží cestovního ruchu a jejich globální nabídkou. Poptávka je zhmotněna kategorií celková „spotřeba cestovního ruchu“ a nabídka je zhmotněna „zdrojovými kanály“, z nichž se vytvářejí jednotlivé „zdrojové (finanční) bloky“.

Metodika satelitního účtu zavedla do českého pojmosloví cestovního ruchu dva specifické pojmy, dvě kategorie skupiny „spotřeba cestovního ruchu“. Jsou to pojmy „průmysl cestovního ruchu“ a „ekonomika cestovního ruchu“.

---

⁸ Podrobněji ATTL, P. NEJDL, K.: Turismus I, Vysoká škola hotelová, Praha 2004, s. 174

Průmyslem cestovního ruchu se rozumí ekonomické aktivity, které přímo slouží, resp. uspokojují poptávku návštěvníků v cestovním ruchu, např. hotelnictví, cestovní kanceláře, osobní doprava, horská sportovní zařízení aj.

Ekonomikou cestovního ruchu se rozumí souhrn ekonomických aktivit přímé poptávky cestovního ruchu (tzn. průmyslu cestovního ruchu) a aktivit, které průmysl cestovního ruchu vyvolal a ovlivňuje, např. služby a dodávky pro ubytovací a stravovací zařízení aj.

Charakteristickými rysy satelitního účtu jsou především:

- vychází striktně ze systému národního účetnictví ,
- umožňuje hlubší pohled na ekonomický a sociální význam cestovního ruchu, včetně zaměstnanosti, rozsahu investic a kapitálových investic a jejich vazeb na turistickou nabídku,
- poskytuje sestavu porovnatelných mezinárodních účtů, jež fungují v rámci národních účetních principů a umožňuje tak stanovit přidanou účetní hodnotu cestovního ruchu v rámci jednotně definovaného koherentního systému,
- indikuje produktivní funkce jednotlivých aktivit cestovního ruchu a jejich vzájemnou provázanost s ekonomikou státu,
- nabízí vhodný referenční rámec pro tvorbu analytických modelů při změnách ve vstupech nabídky a poptávky v jednotlivých aktivitách cestovního ruchu.

Gestorem a jediným zpracovatelem všech součástí satelitního účtu v České republice je Český statistický úřad. Při jejich sestavování je však závislý na dobře fungujícím národním účetním a finančním systému, což může způsobovat určité problémy při získávání potřebných informací co do jejich obsahu i časové dostupnosti. Pro ilustraci se uvádí dílčí účet z komplexu satelitní účet.

Tab. č. 20 – TSA T1.1 Spotřeba příjezdového cestovního ruchu v ČR v letech 2003 – 2007 v mil. Kč

<i>Ukazatel</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>
Jednodenní návštěvníci	16.104	19.026	19.774	20.069	21.414
v tom podle produktu:					
služby CK/CA 1)					
ubytování	x	x	x	x	x
stravování	1.737	2.052	2.133	2.165	2.310
doprava	194	229	238	241	257
zboží	13.573	16.036	16.666	16.915	18.048
ostatní	601	710	737	749	799
Turisté	78.842	91.589	94.486	96.459	99.137
v tom podle produktu:					
služby CK/CA 1)	289	346	357	364	409
ubytování	20.088	23.333	24.073	24.566	25.772
stravování	18.465	21.452	22.129	22.598	22.874
doprava	8.730	10.138	10.461	10.669	11.531
zboží	23.806	27.658	28.530	29.138	29.327
ostatní	7.455	8.662	8.935	9.125	9.224
Tranzitující	5.103	6.495	6.894	7.693	8.087
v tom podle produktu					
služby CK/CA 1)					
ubytování	45	53	55	56	57
stravování	644	762	789	802	822
doprava	2.316	3.201	3.481	4.224	4.533
zboží	2.049	2.422	2.510	2.551	2.614
ostatní	48	57	59	60	61
Návštěvníci celkem	100.048	117.110	121.153	124.221	128.639
v tom podle produktu:					
služby CK/CA 1)	298	346	357	364	409
ubytování	20.133	23.385	24.128	24.621	25.830
stravování	20.864	24.266	25.051	25.565	26.006
doprava	11.240	13.568	14.180	15.134	16.321
zboží	39.427	46.116	47.705	48.604	49.989
ostatní	8.104	9.428	9.731	9.933	1.084

1) Prostředky alokované do ČR vše v kategorii „služby CK/CA“ samostatně nevyčleňují

Zdroj: TSA T1.1 Spotřeba příjezdového cestovního ruchu v ČR v letech 2003 – 2007, Český statistický úřad, Praha 2009

Zatímco předcházející soubory statistik dodávají informace zaměřené především na využití v cestovním ruchu, podnikateli i řídicími orgány, na marketing, analytickou a koncepční činnost, satelitní účet poskytuje nenahraditelné informace využívané při působení cestovního ruchu i na vnější prostředí, pro argumenty pomáhající posilovat postavení cestovního ruchu ve společnosti a v ekonomickém systému.

Výjezdový cestovní ruch

Statistické údaje o výjezdovém cestovním ruchu po roce 1989 mají podobně jako samotný výjezdový cestovní ruch své dílčí etapy. Po dobu existence hraniční statistiky byly výjezdy českých občanů do zahraničí evidovány na stejném principu jako příjezdy cizinců do ČR, tj. metodou kvalifikovaného odhadu na jednotlivých hraničních přechodech. Vedle celkových výjezdů byla sledována struktura podle státní hranice a druhu dopravy. Po vstupu do Schengenského prostoru, resp. po zrušení vnitřních hranic v rámci EU tento způsob sledování skončil. Gestorem zabezpečování statistických údajů o výjezdovém cestovním ruchu je ČSÚ. Po roce 2000 se postupně začal vytvářet upravený systém výkazů. Ve struktuře se začaly rozlišovat výjezdy především dle účelu cesty dovolená, kratší pobyty, služební cesty. V současnosti je soustava výkazů tvořených skupinami Cesty, Přenocování, Výdaje, Jednodenní výlety, z nich každá má několik výkazů týkajících se výjezdů do zahraničí např.:

- zahraniční delší cesty (dovolené) občanů ČR podle místa pobytu,
- zahraniční kratší cesty občanů ČR podle místa pobytu,
- zahraniční služební cesty občanů ČR podle místa pobytu.

Soubor statistických údajů o výjezdovém cestovním ruchu je doplněn dílčím statistickým účtem o spotřebě vynaložené na cesty do zahraničí.

Období po roce 1989 je rozhodujícím v moderní historii československého a především českého cestovního ruchu. Přineslo kvantitativní i kvalitativní skok v jeho vývoji. V souvislosti s tímto vývojem vznikly i potřeby podobných změn ve statistice. Zpočátku v zásadě navázaly na systém statistiky cestovního ruchu vytvořený v 80. letech, který byl založen na 3 součástech – hraniční statistice, návštěvnosti v hromadných ubytovacích zařízeních a kapacitách a výkonech ubytovacích zařízeních doplněný o údaje platební bilance. V poměrně dlouhém časovém úseku došlo k několika zlomovým okamžikům – vznik krajů přinášející změny ve struktuře regionálního šetření a dále vstup ČR do Schengenského prostoru znamenající konec hraniční statistiky. Dalším klíčovým momentem byla implementace satelitního účtu. I když, jak již bylo uvedeno, se jedná o informace využitelné především vůči vnějšímu prostředí cestovního ruchu přináší důležité informace pro vytváření pozitivnějšího prostředí pro rozvoj cestovního ruchu v tuzemsku.

Zatímco na celostátní úrovni je současný rozsah systému naší statistiky cestovního ruchu odpovídající potřebám nabídky, potřeba věnovat více pozornosti rozvoji

cestovního ruchu v jednotlivých regionech vyvolává nutnost dále prohloubit sledování výkonů příjezdového cestovního ruchu na regionální úrovni, přesunout ho z krajů na menší územní celky.

Závěrečné hodnocení souboru dostupných statistických údajů o vývoji příjezdového zahraničního cestovního ruchu

Stávající systém dostupných statistických údajů o cestovním ruchu je výsledkem předcházejícího vývoje a existujících především ekonomických podmínek na národní i regionálních úrovních. Komplex statistiky cestovního ruchu, jehož gestorem je ČSÚ, má základní kostru, jež je založena na souboru informací o osobách ubytovaných ve statisticky sledovaných hromadných ubytovacích zařízeních, který je tvořen několika standardními ukazateli mezinárodního použití (např. počet osob, počet přenocování atd.) s členěním podle zdrojových zemí, podle kategorií a hotelových tříd a s členěním dle krajů, okresů a vybraných míst. Vedle fyzických ukazatelů vyjádřených v absolutních hodnotách jsou součástí základní kostry i ukazatele poměrové a průměry počítané z údajů fyzických ukazatelů, které rozšiřují a prohlubují vypočítací schopnost údajů v absolutních hodnotách. Segment poměrových a průměrových ukazatelů nabývá na významu v analýzách, jež přispívají k pochopení charakteru popisovaných skutečností a jejich vývoje.

Strukturální pohled nabývá na významu s potřebou větší regionální diverzifikace celkových návštěvnických objemů, protože znalost detailnější reálné situace může napomoci ke zlepšení nabídky a tím ke zvýšení návštěvnosti a zvýšení ekonomických přínosů cestovního ruchu pro území a tak přispět k minimalizaci ekonomické disparity konkrétního regionu. Předpokladem dobrých analýz jsou časové řady, k jejichž vypracování je podmínkou srovnatelnost sbíraných ukazatelů. Právě v hodnoceném období došlo k několika změnám, takže o srovnatelné časové řadě hostů v hromadných ubytovacích zařízeních struktury dle kategorií a tříd i územního členění lze hovořit až po roce 2000.

Vedle statistického zjišťování existuje v ČR stále ještě jeden informační kanál o počtu zahraničních osob v jednotlivých místech ČR. Jsou to ubytovací přihlášky, které jsou ubytovací zařízení povinny předávat policii. Ta s nimi pracuje za jiným účelem než statistickým. Protože tato povinnost platí pro všechny ubytovatele, bylo by vhodné posoudit možnost eventuálního využití ubytovacích přihlášek i pro statistické účely zahraniční návštěvnosti v ubytovacích zařízeních, i když by se jednalo o relativně nákladné a logisticky náročné úpravy. Tato cesta by mohla napomoci hledání cest získávání seriózního počtu zahraničních hostů v současnosti.

Dostupnost údajů o příjezdech zahraničních hostů do hromadných ubytovacích zařízení je zajištěna jejich publikováním na webových stránkách ČSÚ a v tištěné formě jejich distribuováním zájemcům na základě objednávky.

Do budoucna je nutno zachovat stabilitu vnitřní struktury jednotlivých skupin výkazů, což platí zejména pro soubor o kapacitách hromadných ubytovacích zařízení, neboť časté změny složení její struktury znemožňují sestavování srovnatelných časových řad nezbytných pro efektivní marketingové analýzy zaměřené např. na hodnocení efektivnosti rozložení ubytovací základny v území, na inovace těchto kapacit a na investice, na přispívání k zajištění souladu mezi nabídkou a poptávkou v určitém území nikoliv jen na národní, ale i regionální úrovni.

Podmínkou pro efektivnější využívání souboru statistických údajů o příjezdovém cestovním ruchu je:

- dlouhodobé zachování struktury ukazatelů o zahraniční návštěvnosti podle kategorií i tříd,
- dlouhodobé zachování struktury ukazatelů o výkonech ubytovacích zařízení podle kategorií i tříd,
- rozšířit podle potřeby strukturu územního sledování obou skupin souboru na další malé územní celky.

Na základní kostru statistických údajů o vývoji příjezdového cestovního ruchu sestávající z hmotných ukazatelů navazuje soubor platební bilance, informující o ekonomickém vlivu – přínosu cestovního ruchu pro příjmy platební bilance. Jedná se o specifický dokument průběžně spravovaný Českou národní bankou, každoročně publikovaný a sestavovaný do srovnatelné časové řady.

Struktura platební bilance je dána předpisy ČNB a její dostupnost je zajištěna prezentací platební bilance na webových stránkách ČNB přístupných veřejnosti a tento způsob je odpovídající.

Pro efektivní hodnocení výkonnosti příjezdového cestovního ruchu je nezbytná znalost vybavenosti infrastrukturou cestovního ruchu, která zabezpečuje poskytování motivačních služeb v místech cestovního ruchu. Doposud neexistuje jednotný systém sledování infrastrukturálních zařízení cestovního ruchu. Určité informace jsou zjišťovány nahodile v některých regionech cestovního ruchu, na úrovni jednotlivých územních rezortů (např. horská střediska) či provozovatelů. Není stanovena jednotná metodika sledování, a tudíž způsob sledování je rozdílný dle jednotlivých míst, zadavatelů a realizátorů těchto šetření. Není zajištěna žádná srovnatelnost zjištěných informací. Neexistuje subjekt, který by byl gestorsky pověřen sběrem a uspořádáváním těchto informací, neexistuje ani na úrovni profesních a zájmových organizací. Nedostatek tohoto typu informací se projevuje

zejména v koncepční a rozvojové činnosti, ve výzkumu, kde se stává limitujícím faktorem zkvalitňování výstupů těchto aktivit.

Vybavenost jednotlivých územních celků infrastrukturou umožňující zhodnotit jejich stávající či latentní potenciál cestovního ruchu je v současnosti nezbytná pro nalezení jejich odpovídající pozice na trhu nejen mezinárodním ale i národním. Pro dosažení tohoto cíle je nutná znalost na jedné straně poptávky a konkurence a na druhé straně rozsahu a kvality komplexních předpokladů celého území nikoliv jednotlivých poskytovatelů služeb. Pro získání komplexní znalosti předpokladů určitého území je nezbytné zjistit sběr a vyhodnocování sumy všech potřebných informací.

Vytvoření systému sledování stavu a vývoje infrastruktury cestovního ruchu, resp. hlavních typů nosných motivačních aktivit je jedním z předpokladů úspěšného rozvoje cestovního ruchu v regionech, jeho vyšší efektivnosti, která by přispěla k odstraňování ekonomického zaostávání některých regionů.

Nezastupitelnou pozici v systému statistických údajů o vývoji příjezdového cestovního ruchu má satelitní účet. Tuto roli sehrává již nyní, kdy ještě není implementován celý soubor jednotlivých účtů a je uplatněn jen na celostátní úrovni. Pro zlepšení situace v nabídce v regionech a zlepšení image a zvýšení vážnosti cestovního ruchu v krajích s dobrým stávajícím či latentním potenciálem cestovního ruchu je žádoucí propracovat systém satelitního účtu na regionální úroveň, minimálně na kraje, neboť s jeho pomocí lze zvýšit argumentační sílu uplatňovaného instrumentária při působení cestovního ruchu a své vnější prostředí (blíže viz. PETŘÍČKOVÁ, L.).

Na činnost hlavních nositelů statistiky cestovního ruchu, tj. ČSÚ a ČNB, navazují další instituce vypracovávající své soubory statistických údajů o příjezdovém cestovním ruchu. Jsou to především vrcholové oborové orgány – Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) a Česká centrála cestovního ruchu – CzechTourism (CzT), které organizují v terénu průzkumy marketingového charakteru zaměřené na návštěvníky ČR. MMR začalo s organizováním vlastních průzkumů po delší době v loňském roce, CzT organizuje vlastní průzkumy dlouhodobě.

Výsledky těchto průzkumů jsou na webových stránkách MMR a CzT a jsou tak dostupné odpovídajícím způsobem odborné i laické veřejnosti.

Portfolio subjektů zabývajících se statistickými aktivitami příjezdového cestovního ruchu dotvářejí soukromé agentury a firmy. Pracují na komerční bázi a jejich informace jsou přístupné jen vybraným zájemcům. S výjimkou agentury MagConsulting se zabývají jen dílčími problematikami. Ve své činnosti realizují jak vlastní prvotní sběr, tak vycházejí z materiálů ČSÚ, který však o své aktivitě

zpětně neinformují, takže není zajištěna jejich koordinace. Jejich výstupy jsou zpracovávány rozdílnou metodikou, mají rozdílný obsah, tím jsou nesrovnatelné, a tudíž jsou využitelné jen v omezené míře. V regionech (nikoliv v krajích) jsou však často jedinými informacemi o příjezdech nebo kapacitách v území. Šetření soukromých firem rozšiřují základní informace co do detailnějšího obrazu základních sledovaných údajů, poskytují často údaje nové odvozené a propočítávané ze základních ukazatelů nebo rozpracovávají základní údaje na menší územní celky.

V současné době v evropských zemích tvoří statistika příjezdového cestovního ruchu jeden komplex s rozsáhlými analýzami, které zpracovávají všechny disponibilní informace tohoto druhu. ČSÚ doplňuje vlastní číselné údaje určitými analýzami v rozsahu, který je dán náplní jeho činnosti. Touto činností nemůže postihnout všechny potřeby cestovního ruchu.

Analýzy cestovního ruchu představují rozsáhlý a vnitřně provázaný soubor výstupů různého účelu, obsahu a podrobnosti. Bohužel informovanost o nich je nedostatečná a jejich dostupnost je značně omezená. Ve srovnání s podobnými dokumenty ve vyspělých zemích cestovního ruchu postrádají tuzemské materiály větší práci s poměrovými a agregovanými indikátory, které umožňují při hodnocení popisované situace nahlížet na ni v globálnějších i ve zprostředkovaných souvislostech. Tento pohled je důležitý zejména v posuzování regionální problematiky, kdy může komplexněji zhodnotit např. přínos cestovního ruchu pro snížení ekonomicko-sociálních disparit v regionu. Takovým příkladem je studie zpracovaná SCHMIDHAUSEREM ve Švýcarsku v kantonu Wallis, která potvrdila např., že 1.000 lůžek v ubytovacích zařízeních vytváří 459 dodatečných pracovních míst v terciérní sféře, z toho 2/3 v pohostinství a 1/3 v jiných službách; 100 pracovních míst v pohostinství závislém na cestovním ruchu vytváří dalších 50 míst v jiných službách závislých na cestovním ruchu, z toho 11 v obchodě, 2 v bankovníctví a pojišťovnictví, 36 v ostatních službách včetně veřejné správy.⁹ Podobnou analýzou by bylo možno zpracovat podobné údaje i v ČR.

Rozhodujícím subjektem a rozhodujícím článkem systému statistiky příjezdového cestovního ruchu je Český statistický úřad, který zabezpečuje celý komplex statistických údajů o tomto typu cestovního ruchu. Všechny informace jsou veřejně přístupné. ČSÚ publikuje nejen samotné statistiky, ale doplňuje je základním komentářem a stručnými analýzami. Tyto dokumenty tvoří podklad pro analytické práce zaměřené podle potřeb jednotlivých uživatelů. Poskytují základ pro další cílené využití subjektů působících v cestovním ruchu. Jsou také základnou pro

---

9 Schmidhauser, H.: Der Beschaeftigungseffekt des Fremdenverkehrs im tertiaeren Sektor, dargestellt am Beispielder Schweiz, In: Kaspar, C.: Základy cestovního ruchu, Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 1995, s. 93 – 95, příklad 4. vydání Die Fremdenverkehrslehre im Grundriss, Haupt, Bern, 1991 Schweiz

makroekonomické propočty přínosu cestovního ruchu na ekonomiku na úrovni státu. Bohužel postrádají strukturně propracovanější pohledy zejména regionální, které by umožnily zjistit přímý přínos cestovního ruchu pro konkrétní regiony, aby se nemusel jen odvozovat od globálních údajů či odhadovat na základě omezených informací. Statistické údaje jsou založeny na dvou druzích ukazatelů. Absolutní hmotné informují o kvantitě a poměrové ukazatele vypovídají o kvalitě procesů cestovního ruchu a tím i o efektivnosti příjezdového cestovního ruchu. Přes zmíněné změny v metodice sběru dat byl v tomto období vytvořen ucelený komplexní soubor informací o příjezdovém cestovním ruchu, který předkládá údaje v nezbytném rozsahu i struktuře, jednak nabízí potřebný globální obraz a zároveň informace, s nimiž je možno dále pracovat a využívat je v analýzách pro řídicí a podnikatelskou sféru na všech stupních vertikály a v rozličném územním pohledu, dle potřeb řídicích orgánů, podnikatelů, investorů, institucí veřejné správy apod.

Úkolem ČSÚ je v systému statistiky o cestovním ruchu zajišťovat základní soubor dat systému, což znamená mimo jiné trvale, pravidelně získávat, vyhodnocovat a informovat odbornou i laickou veřejnost o situaci v cestovním ruchu. Na tento základní soubor informací navazují agentury a podobné organizace, které zpracovávají podrobnější analýzy, které rozšiřují a obohacují základní soubor. Statistika cestovního ruchu a především s ní spojená analytická činnost by do budoucna měla cílit také na zvyšování výkonnosti cestovního ruchu nikoliv kvantitativním nárůstem jednotlivých indikátorů, ale zaměřit se na hodnocení jejich kvality, na zvyšování efektivnosti procesů v cestovním ruchu, neboť základem je efektivnost, dosahování optimální ziskovosti. Dosažení ziskovosti je možno zajistit i nižšími absolutními hodnotami, budou-li využívány efektivně. K tomu je nezbytné věnovat větší pozornost poměrovým ukazatelům, poměřujícím vzájemně více veličin a zejména procesy.

Ing. Alena Hellerová, Mgr. Zdeněk Lejsek

Analýza cestovního ruchu v České republice od roku 2000 do roku 2009

1 Úvod

Statistiku cestovního ruchu je třeba v České republice dělit do několika odlišných etap. Do roku 1989 se prováděla různá pravidelná statistická šetření, která byla velmi přesná, protože provozovatelé měli nejen povinnost poskytovat údaje, ale museli umožňovat pracovníkům statistického úřadu i kontrolu jejich evidence. Předmětem šetření však byla pouze zařízení sloužící tzv. volnému cestovnímu ruchu, naopak nešetřena zůstávala relativně významná část kapacit (a tím i návštěvnosti), ve kterých se realizoval tzv. vázaný cestovní ruch. Jednalo se o ubytovací zařízení ve vlastnictví podniků a ROH. Protože do těchto zařízení většinou neměli přístup zahraniční návštěvníci (i když v osmdesátých letech se situace zejména v oblasti podnikových zařízení trochu změnila), jsou zkráceny především statistiky domácího cestovního ruchu.

Po roce 1990 výše uvedené dělení padlo a prakticky veškeré ubytovací kapacity přešly na běžnou komerční bázi. Vzhledem k tomu, že se tak dělo živelně, bez možnosti evidovat tyto změny, trvalo poměrně dlouho, než měla statistika možnost vytvořit časové řady metodicky srovnatelných dat. V roce 1996 byl učiněn první pokus založit registr ubytovacích zařízení, a to včetně individuálních, nebyl ale pojat systémově, takže se nepodařilo získat informace opravdu o všech existujících kapacitách cestovního ruchu. Ukázalo se totiž, že zejména v rámci individuálních ubytovacích zařízení není možné (z důvodu rychlých změn) reálně postihnout vznik a zánik těchto zařízení, neboť nefunguje administrativní zdroj evidence. Do roku 2000 byly sice několikrát opakovány určité pokusy postihnout šetřením i oblast individuálních ubytovacích zařízení, ale výsledky nebyly statisticky spolehlivé.

Český statistický úřad proto zavedl plošné šetření pouze hromadných ubytovacích zařízení, u kterých je přesná informace o zániku a nižší frekvence vzniků. Přestože existují určité problémy s včasným zjištěním vzniku a tím i zařazením ubytovacího zařízení do statistického zjišťování, nemá tento fakt zásadní dopad na výsledky zjišťování a proto můžeme data z časové řady kapacit a návštěvnosti hromadných ubytovacích zařízení považovat od roku 2000 za metodicky srovnatelná.

V dalším textu se budeme v části o kapacitách a návštěvnosti zabývat pouze hodnocením hromadných ubytovacích zařízení, pro upřesnění dodáváme, že kapacity individuálních ubytovacích zařízení se nesledují a ani neodhadují vůbec,

návštěvnost těchto zařízení je odhadována pro potřeby Satelitního účtu cestovního ruchu (TSA) na základě výsledků statistických zjišťování o domácím a příjezdovém cestovním ruchu. Pro získání informací o domácím cestovním ruchu je organizováno v gesci Českého statistického úřadu pravidelné zjišťování u domácností (tzv. Výběrové šetření cestovního ruchu – VŠCR, slouží i pro zjištění výjezdového cestovního ruchu), o příjezdovém se dozvídáme ze šetření Ministerstva pro místní rozvoj České republiky (jako tzv. šetření na hranicích jej realizuje firma STEM/MARK – viz podrobněji v dalším textu).

2 Výsledky statistických šetření v hromadných ubytovacích zařízeních

2.1 Kapacitní ukazatele hromadných ubytovacích zařízení

2.1.1 Definice hromadných ubytovacích zařízení v České republice

Hromadná ubytovací zařízení jsou zařízení, která mají minimálně pět pokojů nebo deset lůžek. Jedná se o hotely, motely, botely, penziony, turistické ubytovny, chatové osady, kempy a ostatní hromadná ubytovací zařízení. Mezi posledně jmenované patří např. rekreační zařízení podniků, školicí střediska, kulturně-historické objekty, lázeňská zařízení a jiná ubytovací zařízení, která vyčleňují lůžkovou kapacitu pro cestovní ruch. Kromě hromadných ubytovacích zařízení působí na trhu i malá ubytovací zařízení, která nespĺňují kapacitní podmínku pro zařazení do hromadných ubytovacích zařízení, obvykle o nich hovoříme jako o individuálních ubytovacích zařízeních (nebo jako o ubytování v soukromí).

2.1.2 Počet hromadných ubytovacích zařízení

V roce 2009 dosáhl počet hromadných ubytovacích zařízení 7.557 a oproti roku 2000 se zvýšil o 88, tj. o 1,2 %. Relativně nejvíce přibýlo 5* hotelů, což bylo vzhledem k jejich nízkému počtu v r. 2000 snadné. Místo 11 pětihvězdičkových hotelů jich bylo v r. 2009 v České republice již 46. Ve vztahu k příjezdovému cestovnímu ruchu hodnotíme jako nejvýznamnější změnu nárůst počtu čtyřhvězdičkových hotelů, neboť tato kategorie byla na začátku sledovaného období značně poddimenzována. V roce 2000 jsme v České republice evidovali 141 čtyřhvězdičkových hotelů, v roce 2009 jich bylo již 425. S rostoucími nároky hostů na kvalitu ubytování, kterým zřejmě některá ubytovací zařízení nemohla vyhovět, klesal počet zejména nižších kategorií hotelů, chatových osad, turistických ubytoven a ostatních hromadných ubytovacích zařízení. Z levnějších ubytovacích zařízení se zvýšil pouze počet penzionů (o 279 na 2.371) a kempů (o 14 na 485), přičemž penziony byly po celé sledované období nejčtenější kategorií hromadných ubytovacích zařízení.

Tab. č. 1 – Kapacity hromadných ubytovacích zařízení v ČR v letech 2000 – 2009

<i>Rok</i>	<i>Česká republika celkem</i>			
	<i>počet zařízení</i>	<i>počet pokojů</i>	<i>počet lůžek</i>	<i>počet míst pro stany a karavany</i>
2000	7.469	169.655	437.440	41.692
2001	7.703	169.395	440.314	42.737
2002	7.869	170.645	445.611	47.036
2003	7.926	170.717	446.096	45.294
2004	7.640	164.675	433.214	48.743
2005	7.605	164.516	433.211	51.798
2006	7.616	167.582	441.968	53.338
2007	7.845	172.560	451.707	53.967
2008	7.705	180.162	466.832	53.118
2009	7.557	181.026	463.087	50.605
Index 2009/2000 v %	101,2	106,7	105,9	121,4

2.1.3 Počet pokojů a lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních

Ještě více než počet samotných ubytovacích zařízení se zvýšila kapacita měřená počtem pokojů, resp. lůžek. V roce 2009 bylo v České republice k dispozici v hromadných ubytovacích zařízeních 463 tisíc lůžek ve 181 tisících pokojů, přičemž počet lůžek vzrostl o 5,9 % a počet pokojů o 6,7 %. Rychlejší růst pokojů a lůžek než samotných zařízení souvisel s již uvedeným zvyšováním počtu čtyř a pětihvězdičkových hotelů, které mají nejvyšší průměrný počet pokojů na jedno ubytovací zařízení, a to přesto, že jejich průměrná kapacita v roce 2009 oproti roku 2000 klesla. U 5* hotelů se snížila na polovinu (z 264 na 133 pokojů), u 4* hotelů klesla z 84 na 70 pokojů. Nejnižší zůstala a prakticky se nezměnila v penzionech (na jeden penzion připadá dlouhodobě cca 10 pokojů)

Tab. č. 2 – Počty pokojů v HUZ podle kategorie ubytovacího zařízení v ČR v letech 2000 – 2009

Rok	Česká republika celkem	z toho		
		hotely a podobná ubytovací zařízení	z toho	
			hotely *****	hotely *****
2000	169.655	95.365	2.903	11.801
2001	169.395	95.460	3.161	11.993
2002	170.645	96.650	3.680	13.721
2003	170.717	98.086	3.922	14.660
2004	164.675	98.764	4.250	16.786
2005	164.516	99.916	4.958	17.689
2006	167.582	101.563	5.169	19.680
2007	172.560	106.907	5.478	22.608
2008	180.162	111.775	5.660	26.422
2009	181.026	114.452	6.135	29.600
Index 2009/2000 v %	106,7	120,0	211,3	250,8

2.1.4 Mezinárodní srovnání kapacit hromadných ubytovacích zařízení

Je otázkou, zda je situace v kapacitách hromadných ubytovacích zařízení optimální. Pokud bychom z dostupných zdrojů porovnali počty pokojů v hromadných ubytovacích zařízeních na 100 tisíc obyvatel se sousedním Německem, zjistili bychom, že v roce 2007 jsme na tom byli zhruba stejně (u nás připadlo 1.040 pokojů na 100 tis. obyvatel, v Německu 1.090). V počtu lůžek na 100 tis. obyvatel se již lišíme, v ČR to bylo 4.390 a v Německu 3.900. Využití lůžek dopadlo při srovnávání o něco lépe ve prospěch SRN, v průměru za rok se v nich vystřídalo na jednom lůžku 99 hostů, u nás jen 90. Za hotely a podobná zařízení bylo možné srovnat i průměrné využití pokojů, které bylo v ČR vyšší (252 hostů na jeden pokoj za rok oproti 239 v Německu). Využití lůžek v hotelech a podobných zařízeních měli opět vyšší v SRN (130 hostů na lůžko oproti našim 109), protože na jeden pokoj připadá u nich v průměru jen 1,8 lůžka a u nás 2,3. V porovnání s Německem je tedy situace České republiky v kapacitách hromadných ubytovacích zařízení velmi podobná.

2.1.5 Regionální srovnání kapacit hromadných ubytovacích zařízení v roce 2009

Co se týče regionálního srovnání jednotlivých kapacitních ukazatelů, byla v roce 2009 situace v různých krajích odlišná. Jestliže v podílu ubytovacích zařízení jednotlivých krajů na celkovém počtu za ČR nebyl mezi jednotlivými kraji až tak

zásadní rozdíl, tak v kapacitě měřené počtem pokojů či lůžek už rozdíly velké byly, což souviselo s turistickou atraktivitou regionu. Na celkovém počtu hromadných ubytovacích zařízení se v roce 2009 nejvíce podílel kraj Jihočeský (12,9 %), následovaný rozlohou relativně malými kraji Královéhradeckým a Libereckým. Nejnižší podíl měly kraje Olomoucký a Zlínský – mezi nimi a Jihočeským krajem byl rozdíl 8,4 p. b. Výrazně největší podíl na počtu pokojů a lůžek připadl ale na Prahu (21,3 %, resp. 18,0 %), nejmenší pak v pokojích na Vysočinu (3,7 %) a v lůžkách na kraj Olomoucký (4,1 %).

Jak již bylo uvedeno, hromadná ubytovací zařízení byla rozložena do jednotlivých krajů sice nerovnoměrně, nikoli však zásadně nerovnoměrně. Zato počty jednotlivých kategorií hromadných ubytovacích zařízení se vyznačovaly již zásadními regionálními rozdíly. Absolutní dominanci má v pěti a čtyřhvězdičkových hotelech dlouhodobě Praha; v 5* hotelech dosáhl v roce 2009 její podíl 80,4 %, ve 4* sice mnohem méně, ale stále nejvíc, a to 38,4 %. Kromě uvedených hotelů měla Praha největší podíl na celku v roce 2009 ještě v kategoriích 3* hotely a hotely garni. O umístění Jihočeského kraje na prvním místě v celkovém počtu hromadných ubytovacích zařízení rozhodlo jeho dominantní postavení v počtu kempů a chatových osad (26,0 a 19,7 procentní podíly na celku). Co se týče všech zbývajících kategorií hromadných ubytovacích zařízení, má jich nejvíce kraj Královéhradecký (podíly se pohybovaly od 12,2 % do 16,7 %). Nejvyšší nerovnoměrnost mezi kraji (měřená rozdílem podílů krajů na celkovém počtu zařízení v jednotlivých kategoriích) se vyskytovala pochopitelně u 5* a 4* hotelů (80,4 p. b., resp. 37,6 p. b.) a u specifitějších kategorií jako jsou hotely garni a kempy (30,7 p. b., resp. 24,1 p. b.). Nejnižší rozdíl – 10,0 p. b. – byl u 2* hotelů.

Tab. č. 3 – Počty HUZ podle kategorie ubytovacího zařízení a krajů v roce 2009

Rok	Celkem	z toho					
		hotely *****	hotely ****	hotely ***	pensiony	kempy	ostatní jinde neuvede- ná
Hlavní město Praha	653	37	163	193	110	21	60
Středočeský kraj	529	1	27	105	132	59	105
Jihočeský kraj	974	1	28	96	343	126	228
Plzeňský kraj	488	1	20	58	185	36	90
Karlovarský kraj	400	5	77	78	106	19	69
Ústecký kraj	377	0	16	57	133	31	61
Liberecký kraj	835	0	9	88	325	27	243
Královéhradecký kraj	958	0	16	106	356	40	285

Pardubický kraj	359	0	3	30	123	18	88
Vysočina	354	0	10	51	86	30	96
Jihomoravský kraj	507	1	18	100	147	39	93
Olomoucký kraj	338	0	8	40	112	9	86
Zlínský kraj	338	0	15	60	91	16	88
Moravskoslezský kraj	447	0	15	63	122	14	119
ČR	7.557	46	425	1.125	2.371	485	1.711

S výjimkou Prahy a Vysočiny byly v celkovém počtu hromadných ubytovacích zařízení v rámci jednotlivých krajů nejčteněji zastoupeny penziony. Na Vysočině byla nejčtenější kategorií ostatní hromadná ubytovací zařízení a v Praze se na jejím celkovém počtu hromadných ubytovacích zařízení podílely nejvíce 3* hotely. Ostatní ubytovací zařízení měla druhý nejvyšší podíl v drtivé většině krajů, pouze v Praze a na Vysočině byly druhou nejčtenější kategorií penziony, v krajích Středočeském, Karlovarském a Jihomoravském zase 3* hotely.

2.1.6 Srovnání regionálního rozložení kapacitních ukazatelů v roce 2009 s rokem 2000

Výše popsaná situace roku 2009 v kapacitách hromadných ubytovacích zařízení odrážela některé změny, ke kterým došlo oproti roku 2000. Předně se za uplynulých deset let rozložení hromadných ubytovacích zařízení do regionů co do počtu těchto zařízení částečně zrovnoměnilo (snížila se odchylka od průměru), naopak v počtu pokojů i lůžek se rozdílly zvětšily. Zvýraznilo se zejména dominantní postavení Prahy v ukazateli počet pokojů (z podílu 18,3 % na 21,3 %), méně již v počtu lůžek (z 15,6 % na 18,0 %).

V roce 2000 měl ještě nejvyšší počet ubytovacích zařízení kraj Královéhradecký. Vzhledem k tomu, že mu v průběhu sledovaného období ubylo 2,1 % těchto zařízení, předstihl jej Jihočeský kraj, ve kterém jich naopak 4,8 % přibýlo. Nejméně ubytovacích zařízení měl v roce 2000 Pardubický kraj, ale druhým nejrychlejším nárůstem ve sledovaném období (24,2 %) přenechal poslední místo v počtu zařízení krajům Olomouckému a Zlínskému (shodně v roce 2009 jen 338 ubytovacích zařízení). Olomoucký kraj se na poslední místo dostal i přes zvýšení počtu zařízení o 6,6 %, Zlínský klesl na stejnou úroveň díky snížení počtu zařízení o 3,7 %. Počet ubytovacích zařízení se zvýšil v sedmi krajích, z toho nejvíce v Praze (o 151, tj. o 30,1 %), stejný zůstal v Karlovarském kraji. Ve zbývajících krajích se počty ubytovacích zařízení snížily, nejvyšší úbytek měl kraj Středočeský (pokles o 84, tj. o 13,7 %).

Mírně odlišná byla situace ve vývoji počtu pokojů, resp. lůžek. Ve většině krajů, kterým rostl počet ubytovacích zařízení, se také zvýšil počet ostatních kapacitních

ukazatelů, pouze v Jihomoravském kraji počty pokojů a lůžek klesly (o 5,9 %, resp. o 8,0 %) při růstu počtu zařízení o 5,2 %. Naopak zase v jediném Zlínském kraji došlo i přes pokles celkového počtu ubytovacích zařízení k nepatrnému nárůstu počtu pokojů. Kraji Karlovarskému se při stagnaci počtu zařízení významně zvýšil jak počet pokojů, tak i lůžek. Tyto rozdílné vývojové trendy svědčí o změnách struktury ubytovacích zařízení ve jmenovaných krajích.

2.2 Návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení

2.2.1 Ukazatele návštěvnosti hromadných ubytovacích zařízení

V oblasti návštěvnosti hromadných ubytovacích zařízení sledujeme jednak příjezdy hostů (turistů), počty jejich přenocování, průměrnou dobu přenocování a pobytu. Počty příjezdů hostů ze statistiky hromadných ubytovacích zařízení nevypovídají zcela přesně o skutečném počtu turistů ubytovaných v těchto zařízeních, protože v případě přejezdu jednoho konkrétního turistu z jednoho hromadného ubytovacího zařízení do druhého jej započítáváme vícenásobně. Tento jev se netýká počtů přenocování, kde vícenásobné započtení jednoho a téhož turistu není možné. Z jiných zdrojů informací bylo ověřeno, že jednak tato vícenásobnost není významná, jednak je z dlouhodobého pohledu víceméně stabilní, takže meziroční srovnání počtu ubytovaných hostů v hromadných ubytovacích zařízeních není zásadně ovlivněno. V kombinaci počtu přenocování s kapacitními ukazateli je také ještě zjišťován ukazatel využitosti pokojů a lůžek.

2.2.2 Návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení v letech 2000 – 2009

Ve sledovaném období 2000 až 2009 se zvýšil počet ubytovaných hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v České republice o 10,3 % a dosáhl tak v roce 2009 téměř 12 milionů. Přispěl k tomu zejména celosvětový rozmach cestovního ruchu, který byl sice po 11. září 2001 zbrzděn, ale v dalších letech se znovu obnovil. Rostoucí životní úroveň ve všech státech, jejichž obyvatelé patří k významným účastníkům cestovního ruchu, umožňovala většímu množství lidí navštěvovat zahraničí a Česká republika z toho profitovala. Svědčí o tom fakt, že výrazněji než celkový počet turistů rostl počet zahraničních hostů, a to o 26,4 %. Počet domácích hostů se ve stejném období naopak snížil o 2,3 %, což se odrazilo v podílu zahraničních návštěvníků na celkovém počtu hostů, který v roce 2009 dosáhl 50,3 % a byl tak o 6,4 p. b. vyšší než v roce 2000.

Tab. č. 4 – Návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních v ČR v letech 2000 – 2009

Rok	Česká republika celkem					
	Počet hostů	nerezidenti	rezidenti	Počet přenocování	nerezidenti	rezidenti

2000	10.863.772	4.772.794	6.090.978	44.199.616	15.597.087	28.602.529
2001	11.283.185	5.405.239	5.877.946	39.122.187	17.254.881	21.867.306
2002	10.415.255	4.742.773	5.672.482	37.109.835	15.569.156	21.540.679
2003	11.346.482	5.075.756	6.270.726	39.343.250	16.510.618	22.832.632
2004	12.219.689	6.061.225	6.158.464	40.780.708	18.980.462	21.800.246
2005	12.361.793	6.336.128	6.025.665	40.320.477	19.595.035	20.725.442
2006	12.724.926	6.435.474	6.289.452	41.447.797	20.090.348	21.357.449
2007	12.960.921	6.679.704	6.281.217	40.831.072	20.610.186	20.220.886
2008	12.835.886	6.649.410	6.186.476	39.283.474	19.987.022	19.296.452
2009	11.985.909	6.032.370	5.953.539	36.662.192	17.746.893	18.915.299
Index 2009/2000 v %	110,3	126,4	97,7	82,9	113,8	66,1

Ačkoli je počet ubytovaných hostů v hromadných ubytovacích zařízeních významným ukazatelem v odvětví cestovního ruchu, pro ekonomickou situaci těchto zařízení, ale i České republiky, je důležitější počet přenocování. V tomto ohledu byl vývoj v letech 2000 až 2009 méně uspokojivý. V roce 2009 oproti roku 2000 klesl celkový počet přenocování na méně než 37 milionů, tj. o 17,1 % (v roce 2000 strávili hosté v hromadných ubytovacích zařízeních více než 44 milionů nocí). Způsobil to výrazný úbytek přenocování domácích hostů, který přesáhl jednu třetinu. Počet přenocování zahraničních návštěvníků se naopak o 13,8 % zvýšil a v roce 2009 tak dosáhl již 48,4 % z celkového počtu přenocování, když v roce 2000 představoval jen 35,3 %.

V průběhu let 2000 až 2007 se s výjimkou roku 2002, kdy byla Česká republika postižena povodněmi, každoročně zvyšovaly počty přenocování zahraničních turistů, kteří se rozhodli navštívit naši zemi. Od roku 2008 se ale trajektorie vzestupu proměnila na sestupnou. Chování domácích turistů nebylo tak jednoznačné. Ve sledovaném období vzrostl meziročně počet jejich přenocování pouze v letech 2003 a 2006. Přispívalo k tomu více důvodů. Přenocování domácích návštěvníků vykazuje trvale větší sezónnost (více než 40 % přenocování se realizuje ve 3. čtvrtletí každého roku, kdežto u zahraničních turistů méně než třetina) a celoroční výsledek je tak více ovlivňován i vývojem letního počasí v tom kterém roce. Další z příčin výrazného poklesu přenocování domácích hostů byla paradoxně zvyšující se životní úroveň obyvatelstva v České republice, neboť ve stejném období rostl počet zahraničních cest našich občanů, resp. rezidentů (tj. obyvatel, kteří se na území České republiky zdržují nepřetržitě déle než jeden rok). Svědčí o tom výsledky šetření v domácnostech (ty jsou však bohužel metodicky srovnatelné až od roku 2003). Zvýšený počet zahraničních cest souvisel částečně i s posilujícím kurzem české koruny oproti zahraničním měnám. Růst počtu přenocování v zahraničí však nedosáhl tak vysokého přírůstku, aby mohl být srovnatelný s úbytkem přenocování v tuzemských ubytovacích zařízeních. Při

hledání dalších důvodů úbytku přenocování narážíme také na skutečnost, že růst životní úrovně nebyl rovnoměrný. Pro některé skupiny obyvatel se tak dovolené, byť v tuzemsku, staly méně dostupné než v minulosti. Svědčí o tom i to, že nejméně se snížily počty přenocování v nižších kategoriích hromadných ubytovacích zařízení, které využívali vždy hůře situovaní hosté. Naopak hromadná ubytovací zařízení vyšších kategorií zaznamenala v období 2000 až 2009 růst počtu přenocování, a to i domácích turistů. V neposlední řadě mohla být příčinou snižování počtu přenocování i ta skutečnost, že lidé tráví stále více času v zaměstnání, které nemohou z různých důvodů opouštět tak často a na tak dlouhou dobu jako dříve. Tuto hypotézu podporuje i fakt, že průměrná doba přenocování domácích turistů v hromadných ubytovacích zařízeních se z původních 4,7 noci snížila v roce 2009 na 3,2. Tím se ale přiblížila k dlouhodobé průměrné době přenocování zahraničních turistů.

2.2.3 Počet přenocování z pohledu struktury zahraničních hostů

Struktura zahraničních turistů v hromadných ubytovacích zařízeních podle země původu je ukazatel, jehož statistická spolehlivost je vysoká pouze pro nejčastěji se vyskytující státy. Můžeme se tak při hodnocení příjezdového cestovního ruchu za Českou republiku celkem zabývat turisty ze zhruba deseti nejvýznamnějších destinací. Nikoho nepřekvapí, že k nám nejčastěji přijíždějí a také zde stráví nejvíc pobytových dnů turisté z Německa. Je tomu tak dlouhodobě a ještě to určitě dlouho potrvá, protože jejich podíl na příjezdovém cestovním ruchu je i přes trvalý pokles stále vysoký (v roce 2009 dosáhl podíl na příjezdu hostů 23,1 %, na přenocování dokonce 27,3 %).

Podle počtu hostů i přenocování patřily mezi tři nejvýznamnější země pro cestovní ruch České republiky v roce 2000 Německo, Nizozemsko a Polsko, přičemž Poláci byli druzí v počtu příjezdů a Nizozemci zase v počtu přenocování hostů. V roce 2009 k nám po Němcích přijíždějí nejčastěji Britové a Italové, v přenocování bylo pořadí: Němci, Rusové a Italové. V průběhu sledovaného období došlo v návštěvnosti zahraničních hostů k relativně příznivému posunu v tom směru, že v roce 2000 představovaly tři nejvýznamnější země co do počtu příjezdů turistů 45,2 % a v počtu přenocování dokonce 51,0 %, v roce 2009 to bylo už jen 35,2 %, resp. 42,4 %. Vypovídá to o nižší závislosti příjezdového cestovního ruchu nejen na německých turistech, ale i na prvních třech nejvýznamnějších zemích, ze kterých se turisté rekrutují.

V pomyslném žebříčku TOP 10 zemí, ze kterých turisté strávili nejvíce přenocování v České republice, nastaly mezi roky 2000 a 2009 určité přesuny, případně změny v podílu na celkovém počtu přenocování. Z první desítky roku 2000 vypadly v roce 2009 Dánsko a Izrael (počet přenocování Dánů klesl o 42,2 %, úbytek Izraelců byl ze všech TOP 10 roku 2000 nejrychlejší, jejich počet klesl

téměř na polovinu). Naopak třetím a pátým nejvyšším růstem počtu přenocování v rámci TOP 10 roku 2009 (o 51,9 %, resp. 45,4 %) přibýly nově Slovensko (deváté místo) a Španělsko (osmé místo). Jejich turisté se na celkovém počtu přenocování v ČR v roce 2009 podíleli shodně 3,3 %. Nejrychlejší nárůst zaznamenalo Rusko (o 196,0 %) a svůj podíl 3,6 % z roku 2000 zvýšilo na 9,4 %. Druhý nejrychlejší růst (o 53,5 %) znamenal pro turisty z Velké Británie pouze posun z pátého na čtvrté místo. Třem zemím z první desítky roku 2009 se snížily počty přenocování, nejvíce Nizozemsku o 31,7 %.

Tab. č. 5 – TOP 10 zemí s nejvyšším počtem přenocování 2009/2000

Pořadí	Rok 2009		Rok 2000	
	Země	Počet přenocování	Země	Počet přenocování
1	Německo	4.851.927	Německo	6.020.271
2	Rusko	1.662.497	Nizozemí	1.077.607
3	Itálie	1.013.057	Polsko	850.435
4	Velká Británie	959.480	Itálie	669.486
5	USA	742.314	Velká Británie	625.075
6	Nizozemí	736.412	Izrael	609.550
7	Polsko	718.423	USA	605.107
8	Španělsko	587.193	Rusko	561.686
9	Slovensko	582.305	Dánsko	547.583
10	Francie	568.151	Francie	447.228

Průměrnou dobu přenocování zahraničních turistů převyšují nejvíc turisté z Ruska, kteří u nás trávili v roce 2009 nejdelší dovolenou (6 pobytových dní), přibližně pět dní u nás setrvali Izraelci a zhruba 4,5 dne Němci, Nizozemci a Ukrajinci. V průměru na dvě noci přijíždějí návštěvníci ze sousedních zemí (Poláci, Rakušané a Slováci), kde se ale může vzhledem k blízké vzdálenosti jednat i o opakované návštěvy (svědčí pro to i ta skutečnost, že tito turisté se soustřeďují i na jiné regiony než jen na Prahu, zejména právě na regiony v blízkosti hranic s těmito státy – více viz v kapitole 2.2.5). To naopak pravděpodobně nepřipadá v úvahu u turistů ze vzdálených zemí jako je např. Čína, Japonsko, Mexiko a Jižní Korea, kteří ale v naší republice přenocují také pouze dvě noci. Bylo by zajímavé zjistit příčiny tak krátkých pobytů, zvláště když třeba u turistů z Číny a Jižní Koreje se jedná poměrně často (cca z jedné třetiny i více) i o návštěvy jiných regionů, ne pouze Prahy.

2.2.4 Počet přenocování v jednotlivých kategoriích hromadných ubytovacích zařízení

Jak již bylo uvedeno výše, snížení počtu ubytování se netýkalo hotelů vyšších kategorií. V 5* hotelech se v roce 2009 oproti roku 2000 zvýšil počet přenocování o 61,5 %, v hotelech 4 * dokonce o 139,8 %. Jejich společný podíl na celkovém počtu přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních vzrostl v průběhu sledovaného období z 10,8 % na 28,9 %. Největší absolutní pokles se dotkl ostatních hromadných ubytovacích zařízení. Ta se v roce 2000 podílela na celkovém počtu přenocování téměř 30 %, ale propadem o více než 40 % se v roce 2009 dostala jen na 20 %. V posledním sledovaném roce přenocovalo v ostatních hromadných ubytovacích zařízeních dokonce méně hostů než ve čtyřhvězdičkových hotelech. Snížení počtu přenocování se však nevyhnulo ani hotelům nižších kategorií (2* a 1*), penzionům, kempům, chatovým osadám a turistickým ubytovnám. I když v absolutním počtu žádná z těchto kategorií ubytovacích zařízení nezaznamenala tak vysoký pokles přenocování jako již zmiňovaná ostatní hromadná ubytovací zařízení, relativní úbytky byly i vyšší. Nejvíce ztratily jednohvězdičkové a dvouhvězdičkové hotely (téměř čtyři pětiny původní hodnoty), nejméně kempy (necelou čtvrtinu). Růst počtu přenocování proti roku 2000 dosáhly také 3* hotely a hotely garni.

Vývoj počtu přenocování souvisel se zkracováním průměrné doby přenocování. Na snižování se podílely téměř všechny kategorie ubytovacích zařízení s výjimkou 5* a 4* hvězdičkových hotelů a chatových osad. V 5* hotelech zůstala v roce 2009 průměrná doba přenocování na stejné úrovni jako v roce 2000, tj. 2,4 noci, v chatových osadách a 4* hotelech se dokonce mírně zvýšila (ze 4,3 na 5,0 noci, resp. z 2,7 na 2,8 noci). Pokles o cca jednu noc zaznamenaly hotely garni, tří a méně hvězdičkové hotely a turistické ubytovny, nejvyšší pak ostatní hromadná ubytovací zařízení (o 2,5 noci). Statistické šetření o kapacitách a návštěvnosti ubytovacích zařízení je šetření kvantitativní, nevypovídá o příčinách růstu či poklesu sledovaných ukazatelů. Nicméně z vývoje struktury návštěvnosti je možné usuzovat na to, že zahraniční a lépe situovaní domácí hosté si do kvalitnějších ubytovacích zařízení cestu našli, i když v nich strávili průměrně stejnou dobu jako v roce 2000, takže se je nedařilo zaujmout na delší dobu. Růst nároků na ubytování a možná i konkurence zahraničních destinací dopadly negativně na hromadná ubytovací zařízení nižších kategorií i v letech konjunktury, která jinak obecně příjezdovému cestovnímu ruchu prospívala.

Tab. č. 6 – Počet přenocování v HUZ podle kategorie ubytovacího zařízení v letech 2000 – 2009

<i>Rok</i>	<i>Celkem</i>	<i>hotely a podobná ubyt. zařízení</i>	<i>hotely *****</i>	<i>hotely ****</i>	<i>pensiony</i>	<i>ostatní jinde neuvedená</i>
2000	44.199.616	25.574.407	1.108.619	3.673.568	4.948.972	12.973.604
2001	39.122.187	23.773.753	1.106.823	3.837.242	4.362.676	9.423.684
2002	37.109.835	23.802.943	1.009.818	3.413.579	4.679.519	9.292.500
2003	39.343.250	23.466.769	1.249.106	3.636.335	4.690.556	10.013.219
2004	40.780.708	24.931.462	1.605.470	5.231.998	4.124.922	9.609.309
2005	40.320.477	25.208.716	1.595.422	6.254.780	4.060.610	9.583.708
2006	41.447.797	25.888.702	1.828.455	6.594.562	3.990.279	10.011.317
2007	40.831.072	27.043.558	1.937.043	7.351.349	4.030.285	9.138.887
2008	39.283.474	27.426.840	1.891.638	8.636.826	3.484.915	7.801.837
2009	36.662.192	25.340.559	1.790.499	8.809.782	2.962.822	7.330.388
Index 2009/2000 v %	82,9	99,1	161,5	239,8	59,9	56,5

2.2.5 Regionální srovnání návštěvnosti

Jestliže jsme hodnotili disparitu v kapacitách hromadných ubytovacích zařízení jako nepříznivý jev pro regionální rozvoj cestovního ruchu, tak realita v návštěvnosti hromadných ubytovacích zařízení tuto skutečnost jen potvrdila. V roce 2009 představoval rozdíl největšího (Praha) a nejmenšího (Olomoucký kraj) podílu lůžek na celkové lůžkové kapacitě České republiky 13,8 procentního bodu a oproti stejně pojatému rozdílu z roku 2000 se zvýšil o 1,8 p. b. Ovšem v ukazateli počet přenocování dosáhl tento rozdíl v roce 2009 (mezi Prahou a Vysočinou) již neuvěřitelných 28,1 p. b. a ve srovnání s rokem 2000 (kdy byla srovnávána Praha a Pardubický kraj) výrazně vzrostl (o 14,8 p. b.). Téměř veškeré zvýšení rozdílu připadlo na posílení postavení Prahy, která se v roce 2000 podílela na celkovém počtu přenocování „jen“ 16,6 %, ale v roce 2009 to bylo již 30,6 %. Snížení vlivu podílů posledního kraje již tak dramatické nebylo, z pardubického podílu 3,4 % klesl nejmenší podíl Vysočiny na 2,5 %.

Tab. č. 7 – Počet přenocování v HUZ podle kategorie ubytovacího zařízení a krajů v roce 2009

	<i>Celkem</i>	<i>z toho</i>				<i>ostatní jinde neuvedená</i>
		<i>hotely *****</i>	<i>hotely ****</i>	<i>pensiony</i>	<i>kempy</i>	
Hlavní město Praha	11.218.200	1.510.945	4.853.015	.	87.463	.
Středočeský kraj	1.713.592	.	211.884	149.655	267.896	250.827

Jihočeský kraj	2.855.936	.	500.652	393.600	469.509	748.291
Plzeňský kraj	1.428.491	0	174.853	189.965	187.684	317.123
Karlovarský kraj	4.189.554	207.504	1.763.351	84.883	55.271	1.164.689
Ústecký kraj	977.086	0	72.759	112.744	156.009	318.048
Liberecký kraj	2.344.293	0	228.232	369.743	228.112	501.963
Královéhradecký kraj	3.140.596	0	308.248	548.058	296.759	940.016
Pardubický kraj	954.211	0	18.559	141.298	86.681	300.411
Vysočina	927.620	0	65.784	.	95.569	244.809
Jihomoravský kraj	2.063.247	.	236.658	208.746	348.441	316.018
Olomoucký kraj	1.443.050	0	55.859	144.171	47.988	721.038
Zlínský kraj	1.555.059	0	184.818	130.860	71.143	.
Moravskoslezský kraj	1.851.257	0	135.110	180.751	64.497	722.558
ČR	36.662.192	1.790.499	8.809.782	2.962.822	2.463.022	7.330.388

V Praze a Karlovarském kraji předstihl přírůstek podílu na návštěvnosti zvýšení podílu na lůžkové kapacitě, to však byla jediná pozitivita z regionálního pohledu hodnocení návštěvnosti prostřednictvím počtu přenocování. V krajích Jihočeském, Plzeňském, Pardubickém a na Vysočině se podíl na celkové návštěvnosti snížil přesto, že ve sledovaném období jejich podíl na celkové lůžkové kapacitě buď vzrostl nebo stagnoval. Ve všech ostatních krajích byl pokles podílu na návštěvnosti ČR vyšší než pokles na podílu na kapacitách.

Návštěvnosti v roce 2009 tak dominovala Praha, vzestupem o 2,9 p. b. dosáhl Karlovarský kraj druhého nejvyššího podílu 11,4 %. V roce 2000 mělo jen pět krajů podíl na návštěvnosti 5 % či méně, v roce 2009 to již bylo osm krajů.

Uvedený vývoj proporcionality souvisel s vývojem absolutního počtu přenocování v ubytovacích zařízeních jednotlivých krajů. Pouze v Praze a Karlovarském kraji se totiž v roce 2009 oproti roku 2000 zvýšil počet přenocování (o 53,0 %, resp. o 11,1 %). Nejvyšší propad měl Ústecký kraj, a to jak v celkové návštěvnosti (o 54,1 %), tak i v návštěvnosti zahraničních hostů (o neověřitelných 71,2 %).

Jak již bylo v úvodu kapitoly o návštěvnosti řečeno, celkový pokles byl ovlivněn jen a jen výpadkem návštěvnosti domácích hostů. To platilo s výjimkou Prahy ve všech ostatních krajích. V Praze se uskutečnilo v roce 2009 o 11,2 % přenocování domácích hostů více než v roce 2000 a znamenalo to, že opustila poslední místo v podílu návštěvnosti domácích hostů a zařadila se na místo jedenácté. Nejvyšší podíl zůstal kraji Královéhradeckému, a to přesto, že se snížil o 0,6 p. b. na 12,2 %. Co se týče návštěvnosti zahraničních hostů, má bezkonkurenční postavení dlouhodobě Praha. V průběhu sledovaného období se toto postavení ještě posílilo, její podíl na celkovém počtu přenocování zahraničních turistů dosáhl v roce 2009

víc než 57 % a oproti roku 2000 se zvýšil o více než 16 p. b. Druhé místo si se 17,1 % upevnil Karlovarský kraj. Sedm krajů se nepřiblížilo ani dvouprocentnímu podílu na celku, nejnižší podíl (0,6 % a 0,7 %) měly kraje Vysočina a Pardubický.

2.2.6 Regionální srovnání návštěvnosti z pohledu struktury hostů

Zajímavý je i přehled, ze kterých zemí přijíždí nejvíce turistů do jednotlivých krajů, a jak se situace v průběhu uplynulých let měnila. Pro toto srovnání však ještě více než za ČR celkem platí, že se jedná již o podrobné údaje, kde je třeba brát v úvahu i nižší statistickou spolehlivost dat a proto má smysl se v takovémto třídění zabývat maximálně třemi nejvýznamnějšími destinacemi.

Je samozřejmé, že má-li Německo výsadní pozici za ČR celkem, platí tento fakt i pro regiony, s výjimkou ale Jihomoravského kraje, kam nejčastěji přijížděli v roce 2000 i 2009 Poláci. To platilo pro rok 2000 i o kraji Moravskoslezském, v roce 2009 však do něj přijelo nejvíce turistů ze Slovenska a pak z Polska. Slováci se prosadili v roce 2009 i ve Zlínském kraji a odsunuli tak hosty z Německa na druhé místo (vždy se jednalo o počty příjezdů hostů, nikoli o počty jejich přenocování).

V roce 2009 se v polovině krajů (Plzeňském, Karlovarském, Ústeckém, Pardubickém, Vysočině Jihomoravském a Olomouckém) shodovalo pořadí prvních tří zemí jak v počtu příjezdů, tak i přenocování hostů. Turisty, kteří strávili v jednotlivých krajích nejvíce času, byli Němci, přičemž pouze v Jihomoravském kraji skončili na třetím místě a ve Zlínském a Moravskoslezském kraji na druhém. V Praze se prosadili na přední místa příjezdů hostů Britové a Italové a přestože v žádném jiném kraji již významnější postavení nezaujali, stačilo jim to k tomu, aby zabodovali i v republikovém srovnání. Stejně tak stačilo druhé místo v počtu přenocování v Karlovarském kraji turistům z Ruska, aby byli druzí v počtu přenocování za ČR celkem, což souviselo s tím, že zde trávili nejdelší dovolenou ze všech (viz. kapitola 2.2.3). Ani to, že Poláci patřili mezi první tři země v počtu příjezdů hostů v 10 krajích, Slováci v sedmi a Holanďané v pěti krajích, nestačilo k tomu, aby v celorepublikovém srovnání pronikli na první tři místa. Na prvních třech místech se v roce 2009 vyskytovalo v počtu přenocování v jednotlivých krajích celkově jen devět států, nejčastěji Německo (14x), dále Polsko (8x), Slovensko (7x), Nizozemsko (6x) a Rakousko (3x). Ostatní země bodovaly jen v jednom kraji.

Mezi kraje, ve kterých je zastoupení prvních tří zemí podílejících se nejvíce na jejich počtu přenocování značně nerovnoměrné, patří kraje Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký a Královehradecký. Nerovnoměrnost způsobuje především silná závislost na turistech z Německa. Podíl Němců na celkovém počtu přenocování v nich překračuje polovinu. Tyto kraje mají také největší rozdíl mezi první a druhou nejvýznamnější zemí, s výjimkou Karlovarského kraje. Ten se od

ostatních ve skupině liší nejen tím, že má menší rozdíl mezi první a druhou zemí (u něj mezi Německem a Ruskem), ale také tím, že mezi druhou a třetí zemí (Ukrajinou) má rozdíl úplně nejvyšší ze všech krajů. Naopak nejrovnoměrnější rozložení počtu přenocování zahraničních turistů z významných zemí mají všechny moravské kraje, Praha, Středočeský a Pardubický kraj. Co se týče Prahy, tak na celkovém počtu přenocování nerezidentů se podíleli Němci jen 13,8 %, Rusové 7,8 % a Italové 8,8 %. Méně než pětinu přenocování hostů realizovali Němci kromě Prahy již jen v krajích Jihomoravském, Zlínském a Moravskoslezském, přičemž v posledně jmenovaném dosáhli podílu nejnižšího (13,3 %).

Tab. č. 8 – Počet přenocování v HUZ podle země původu a krajů v roce 2009

	Rezidenti	Nerezidenti	z toho			
			Itálie	Německo	Rusko	Spojené království
Hlavní město Praha	1.063.695	10.154.505	896.795	1.398.336	789.777	852.114
Středočeský kraj	1.346.415	367.177	13.571	91.359	15.605	10.597
Jihočeský kraj	2.203.903	652.033	13.273	206.827	13.562	11.672
Plzeňský kraj	1.088.208	340.283	7.866	175.889	4.164	8.945
Karlovarský kraj	1.149.359	3.040.195	10.004	1.733.813	750.130	7.571
Ústecký kraj	709.894	267.192	5.373	155.658	9.043	5.057
Liberecký kraj	1.701.252	643.041	5.069	371.339	7.366	4.116
Královéhradecký kraj	2.299.712	840.884	5.079	464.193	14.728	6.781
Pardubický kraj	832.154	122.057	3.189	30.563	3.936	2.753
Vysočina	824.112	103.508	2.528	30.922	2.063	6.692
Jihomoravský kraj	1.471.315	591.932	32.084	83.365	21.425	24.912
Olomoucký kraj	1.265.695	177.355	4.908	39.977	8.960	6.821
Zlínský kraj	1.388.978	166.081	5.198	32.387	4.995	3.303
Moravskoslezský kraj	1.570.607	280.650	8.120	37.299	16.743	8.146
ČR	18.915.299	17.746.893	1.013.057	4.851.927	1.662.497	959.480

Pouze jako zajímavost (vzhledem k ne zcela statisticky spolehlivým údajům za země s nižším výskytem přenocování) byl pokusně kvantitativně hodnocen výskyt vyššího než pro kraj průměrného podílu počtu přenocování na ČR. Např. v Karlovarském kraji jen u turistů ze čtyř konkrétních zemí (nebyly brány v úvahu úhrny zemí doplňujících hodnoty za jednotlivé kontinenty, jako např. „ostatní asijské země“) dosáhl či překročil podíl na ČR tuto hranici (kromě zmiňovaných tří nejvýznamnějších zemí to bylo ještě u turistů z Izraele, nejvyšší podíl kraje na celku za ČR byl u Rusů – 45,1 %). Ve Středočeském kraji se přes hranici průměrného podílu tohoto kraje na ČR dostalo ze 47 sledovaných konkrétních destinací 17 zemí, v Jihočeském 15 zemí, v Plzeňském 11 zemí, v Ústeckém 9 zemí, v Libereckém 6 zemí, v Královéhradeckém 5 zemí, v Pardubickém 21 zemí, v kraji Vysočina 16 zemí, v kraji Jihomoravském 20 zemí, v Olomouckém 15

zemí, ve Zlínském 12 zemí a v Moravskoslezském 19 zemí. Tyto informace víceméně potvrzují zjištění o rovnoměrnosti či nerovnoměrnosti rozložení zahraničních turistů z předchozího odstavce, ale rozšiřují je navíc o další rozměr. Mohly by proto být využity např. při plánování koncepce regionální politiky cestovního ruchu. Tam, kde se na celkovém počtu přenocování podílí významně jen málo zemí, by měli připravovat plán pro rozšíření portfolia zahraničních turistů, neboť ekonomická závislost na dvou třech zemích může znamenat v některých případech krizový moment. Naopak regiony se širokou škálou zemí s přibližně stejnými podíly na počtu přenocování, kam navíc jezdí málo turistů zejména ze sousedních zemí, by mohly zaměřit svoji politiku cestovního ruchu cíleně na návštěvníky ze sousedních států.

Specifické postavení v příjezdovém cestovním ruchu má Praha. Jak již bylo v kapitole 2.2.4 zmíněno, Praha se podílí na celkovém počtu přenocování zahraničních hostů v České republice nejvíce. Jen u 9 ze sledovaných destinací má Praha nižší podíl než je její průměrný podíl na počtu přenocování ČR. I to dokresluje již výše uváděnou skutečnost, že Praha patří mezi kraje s nejrovnoměrnějším rozložením zahraničních turistů. Nejnižší podíl na ČR celkem měla v roce 2009 Praha u turistů z Německa (jen 28,8 %). Přesto absolutní hodnotou počtu přenocování Němců ve výši 1,7 milionu nocí předstihl Prahu o 0,3 milionu nocí pouze kraj Karlovarský. Druhý nejnižší podíl na ČR měla ve svém portfoliu Praha u turistů z Litvy (33,3 %) a třetí nejnižší u Nizozemců (33,8 %). Vždy se ale – stejně jako u všech ostatních zemí – jednalo o nejvyšší podíl ze všech krajů (tedy pouze Karlovarský kraj a ještě jen u jedné země měl vyšší podíl přenocování zahraničních turistů konkrétních zemí na celkovém počtu přenocování v ČR než Praha).

V roce 2009 se oproti roku 2000 zvýšil počet přenocování nerezidentů v Praze téměř o 60 %. Přesto se vyskytly země, ze kterých v roce 2009 turistů ubylo. Absolutně i relativně nejvíc se snížil počet přenocování turistů z Izraele (o 212 tisíc, tj. o 48,1 %) a Dánska (o 156 tisíc, tj. o 40,6 %), což mělo dopad i do celkového poklesu za ČR (viz. kapitola 2.2.2). Z významnějších destinací došlo v Praze k propadu počtu přenocování turistů ze Švédska (o 12,8 %), z ostatních ještě u turistů z pobaltských zemí a Islandu, což jsou země, které patří k těm, které byly nejvíce postiženy ekonomickou krizí a je tudíž logické, že jich přijelo méně. Vzhledem k jejich celkově nízkému počtu však konkrétní indexy nejsou statisticky zcela spolehlivé. U všech ostatních destinací se počty přenocování v Praze zvýšily, ze statisticky spolehlivých údajů pak nejvíce z Ruska (více než pětkrát), Slovenska (téměř třikrát), Polska (více než dvakrát), Itálie, Velké Británie, Rakouska a Španělska (více než 1,5 krát). S ohledem na ekonomický přínos byl příznivý i nárůst přenocování turistů z Japonska a USA (téměř o 40 %).

2.2.7 Návštěvnost lázeňských ubytovacích zařízení

Samostatným fenoménem návštěvnosti hromadných ubytovacích zařízení v České republice je návštěvnost zařízení spojených s lázeňstvím. Ačkoli jich bylo evidováno v roce 2009 pouze 162 a jejich lůžková kapacita se na celkové kapacitě hromadných ubytovacích zařízení podílela jen 6,4 %, podíl přenocování v těchto zařízeních dosáhl 18,4 % na celkovém počtu přenocování turistů ve všech zařízeních v ČR.

Návštěvnost lázeňských zařízení se ve sledovaném období vyvíjela odlišně od celkového trendu. Jestliže byl celkový počet přenocování v roce 2009 nižší než v roce 2000, tak v lázeňských zařízeních se naopak zvýšil o 18,0 % (ještě rychleji rostl počet hostů mířících do lázeňských zařízení – o 48,1 %). Tato odlišnost od celkového vývoje se týkala jak zahraničních, tak i domácích návštěvníků. U zahraničních návštěvníků se jednalo o mnohem rychlejší růst, ať už příjezdu nebo i přenocování (o 73,9 %, resp. o 62,3 %), u domácích návštěvníků pak o rychlejší přírůstek počtu hostů (o 30,6 %) a znatelně mírnější pokles počtu přenocování (jen o 0,2 %).

Oproti roku 2000 se v roce 2009 změnila skladba hostů ve prospěch zahraničních. V roce 2000 se na počtu přenocování podíleli pouze 29 %, v roce 2009 se podíl zahraničních hostů zvýšil na 40 %. Příčinou byl nejen rychlejší nárůst počtu hostů ze zahraničí, ale i fakt, že jak v roce 2000, tak i v roce 2009 se v našich lázeňských zařízeních zdržovali prakticky po stejnou dobu (zhruba 9 dní), zatímco doba pobytu domácích hostů se zkrátila ze 16 dní na 12. Jedním z důvodů snižování průměrného počtu přenocování byl pokles pobytů hrazených zdravotními pojišťovnami, což byly vždy dlouhodobější pobyty, dalším důvodem je pravděpodobně již zmiňované vyšší vytížení lépe placených zaměstnanců neumožňující delší pobyty mimo pracoviště. Pozitivním rysem v případě domácích lázeňských hostů byl nárůst jejich počtu, což signalizuje oblíbenost zejména kratších wellness pobytů a může být příslibem případného zvyšování i celkového počtu přenocování v budoucnosti. Růst počtu domácích lázeňských hostů může také částečně vysvětlit již dříve zmiňovaný celkový úbytek hostů v nižších kategoriích hromadných ubytovacích zařízení, protože lázeňská zařízení disponují hotely spíše vyšších kategorií.

2.2.8 Návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení v době ekonomické krize

2.2.8.1 Vývoj příjezdového cestovního ruchu v letech 2008 a 2009

Návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení je ukazatelem, který může vzhledem ke svému významu sloužit jako indikátor vývoje v celém odvětví cestovního ruchu. Jak již bylo uvedeno, je zajímavé sledovat zejména počet

přenocování, který má blíže k vyjádření ekonomického přínosu cestovního ruchu než počty příjezdů turistů do hromadných ubytovacích zařízení.

Specifická situace v počtu přenocování domácích turistů již byla zmiňována v kap. 2.2.2 a zůstala taková i v době ekonomické krize. Vývoj přenocování zahraničních turistů byl v těchto letech opět jednoznačnější.

Rok 2008 znamenal v příjezdovém cestovním ruchu České republiky první velký neúspěch od roku 2003. Toto hodnocení však platí pouze z republikového pohledu. Při sledování vývoje přenocování zahraničních turistů v jednotlivých krajích byly ve většině z nich vidět problémy prakticky po celé hodnocené období. Ani v jednom kraji (a to i když odhlédneme od povodňového roku 2002) nebyl po celé hodnocené období zaznamenán trvalý růst (v Praze klesl počet přenocování cizinců v roce 2006 a v Karlovarském kraji v roce 2003), zato v Ústeckém kraji se počty přenocování každoročně snižovaly.

Začátek roku 2008 byl v příjezdovém cestovním ruchu pokračováním úspěšného vývoje předchozích let. V 1. čtvrtletí 2008 se počet přenocování zahraničních turistů v hromadných ubytovacích zařízeních České republiky meziročně ještě zvýšil o 3,7 %. Přispěl k tomu příznivý vývoj lyžařské sezóny a vyšší návštěvnost lázeňských zařízení. Ale již výsledky statistického šetření návštěvnosti ve 2. čtvrtletí signalizovaly, že nastávají určité problémy. Počty přenocování cizinců klesly ve srovnání s 2. čtvrtletím 2007 o 4,6 %, a to přesto, že hostů přijelo zhruba stejně. Zkrátila se totiž doba jejich pobytu. Rostly ještě počty přenocování hostů v hotelech a lázeňských zařízeních, ale ostatní ubytovací zařízení zaznamenala pokles. Ubývali tedy zejména méně finančně zabezpečení turisté. Z významných destinací se sice zvýšily počty turistů z Ruska a dokonce i Polska, ubyli však, a ne málo, Němci. V následujícím – pro cestovní ruch nejvýznamnějším – čtvrtletí se pokles trochu zpomalil, zejména se zmenšil propad v přenocování Němců. Již popsané charakteristiky provázající vývoj ve 2. čtvrtletí 2008 pokračovaly i nadále. Stále se zvyšovaly návštěvy v lázeňských zařízeních a hotelech vyšších kategorií, ubývali hosté zejména v kempech, chatových osadách a turistických ubytovnách, k čemuž ale přispělo i nepříznivé počasí léta 2008. Z regionálního pohledu zatím stále přijíždělo a více se zde ubytovávalo cizinců jen v Karlovarském kraji a Praze. Ve 4. čtvrtletí již klesly meziročně počty přenocování ve všech krajích s výjimkou Karlovarského a ve všech kategoriích ubytovacích zařízení až na 4* hotely. Za celý rok 2008 se počet přenocování zahraničních turistů ubytovaných v hromadných ubytovacích zařízeních snížil meziročně o 623 tisíc, tj. o 3 %. Absolutně nejvyšší pokles přenocování připadl na Němce, Brity a Slováky, výrazně horším výsledkům zabránil poměrně vysoký přírůstek počtu přenocování Rusů (o 400 tisíc, tj. zhruba o 23 %). Úbytek zahraničních turistů byl zaznamenán sice ve velkém, přesto se našlo přibližně 20 států, jejichž občané u nás strávili víc nocí než v roce 2007.

Nejvýznamněji se zvýšil počet přenocování kromě Rusů ještě i Poláků (o 135 tisíc).

Rok 2009 začal propadem počtu přenocování v 1. čtvrtletí o 20 %. Podepsala se na tom jistě i ještě poměrně vysoká srovnávací základna z 1. čtvrtletí 2008. V průběhu roku se situace mírně zlepšovala, přesto celý rok skončil vyšším poklesem než rok 2008 (meziroční pokles o 2,2 milionu přenocování, tj. o 11,2 %). Počet přenocování se v roce 2009 dostal na úroveň roku 2001, nižší počty ve sledovaném období byly již jen v povodňovém roce 2002 a následujícím roce 2003. Pokles přenocování cizinců se nevyhnul tentokrát ani kraji Karlovarskému. Menší než desetiprocentní pokles měly v roce 2009 pouze Praha a Karlovarský kraj (ale k desetiprocentní hranici se značně blížily). Nejhuř dopadly kraje Ústecký (pokles o 27,1 %) a Pardubický (o 26,8 %). Absolutně nejvyšší pokles nastal u Rusů a Němců. Ze sledovaných zemí se statisticky spolehlivými údaji se počet přenocování zvýšil pouze u turistů z Izraele, Číny, Rumunska, Rakouska a Norska.

2.2.8.2 Vývoj domácího cestovního ruchu v letech 2008 a 2009

Jak již bylo dříve popsáno, v průběhu let 2000 až 2008 klesal v České republice význam domácího cestovního ruchu a posiloval podíl příjezdového cestovního ruchu. Tak jako příznivá ekonomická situace paradoxně domácímu cestovnímu ruchu neprospívala, tak naopak zhoršené finanční podmínky řady domácností, ale také částečně i příznivé počasí, obrátily pozornost domácích turistů k nabídce hromadných ubytovacích zařízení v České republice.

Stejně jako v případě příjezdového cestovního ruchu v hromadných ubytovacích zařízeních se v 1. čtvrtletí 2008 nejevila situace ani v domácím cestovním ruchu nijak horší, než v předcházejících obdobích. Naopak příznivé lyžařské podmínky využili mimořádně i někteří domácí turisté, kteří jinak na hory buď nejezdí nebo jezdí do ciziny, takže počet přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních České republiky se meziročně zvýšil o 4,8 %, což byl ještě vyšší růst než v případě přenocování cizinců. Také do lázeňského regionu Karlovarského kraje přijelo víc domácích turistů, ale protože se zde v průměru zdrželi kratší dobu (narostly počty wellness pobytů oproti dlouhodobým léčebným), celkově v Karlovarském kraji počet přenocování v 1. čtvrtletí meziročně klesl o 1,3 %. Karlovarský kraj patřil do té poloviny krajů, ve kterých se meziročně v 1. čtvrtletí 2008 počet přenocování domácích hostů snížil, nicméně se nejednalo o dramatické propady (nejvyšší byl v kraji Vysočina 4,5 %). Pokles přenocování jedné poloviny krajů víc než vynahradil růst v krajích Moravskoslezském, Jihomoravském, Pardubickém, Královéhradeckém, Libereckém, Ústeckém a v Praze. Relativně nejvíc o 16,6 % se zvýšil počet přenocování v Libereckém kraji, absolutně (o víc než 80 tisíc) v kraji Královéhradeckém. S výjimkou Prahy a Jihomoravského kraje se však v 1. čtvrtletí jednalo o poslední růst v roce 2008. V Jihomoravském kraji se ještě ve 2. čtvrtletí

2008 zvýšilo přenocování domácích turistů o 5,7 %, pak ale nastal až do konce roku také pokles jako v ostatních krajích. Jediná Praha zaznamenala po celý rok 2008 zvyšování počtu přenocování, celoročně se jednalo o růst o 11,1 %.

Narozdíl od situace v příjezdovém cestovním ruchu, byla situace v domácím cestovním ruchu o něco lepší i v roce 2009. Počty přenocování sice nevzrostly, ale pokles o 2 % nebyl nijak dramatický. Přispěl k tomu vývoj zejména ve 3. čtvrtletí, kdy se počty přenocování domácích hostů v České republice zvýšily o 3 % (o 240 tisíc), z toho zejména v kraji Libereckém, kde vzrostly o 9,9 % (o 67 tisíc), Královéhradeckém (růst o 7,5 %, resp. o 60 tisíc) a Jihomoravském (7,5 % a 51 tisíc). Jen ve čtyřech krajích (Ústeckém, Pardubickém, Olomouckém a Zlínském) se v roce 2009 ani v jednom čtvrtletí počty přenocování nevyšly. Z úspěšného trendu roku 2008 vybočila Praha, která poslední růst zaznamenala v 1. čtvrtletí 2009 a celoročně v ní počty přenocování klesly o 3,6 %.

2.2.8.3 Vývoj příjezdového a domácího cestovního ruchu v 1. čtvrtletí 2010

Návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení České republiky měřená počtem přenocování se v 1. čtvrtletí 2010 oproti stejnému období roku 2009 snížila o 1,2 %. Počet přenocování hostů dosáhl 6,9 milionu, v tom nerezidentů 3,4 milionu (meziroční nárůst o 0,5 %), a rezidentů 3,5 milionu (pokles o 2,7 %). Výrazný meziroční růst zaznamenaly hotely nejvyšších kategorií – u pětihvězdičkových hotelů se jednalo o 9,0 %, u čtyřhvězdičkových dokonce o 12,8 %. Kromě zvyšování kapacit těchto zařízení mají na růst podílu hotelů vyšších kategorií vliv i akční cenové nabídky. V regionálním členění vykázaly největší nárůst v počtu přenocování hostů ubytovací zařízení v Praze (o 3,7%), naopak největší pokles měl Moravskoslezský kraj (o 10,6 %).

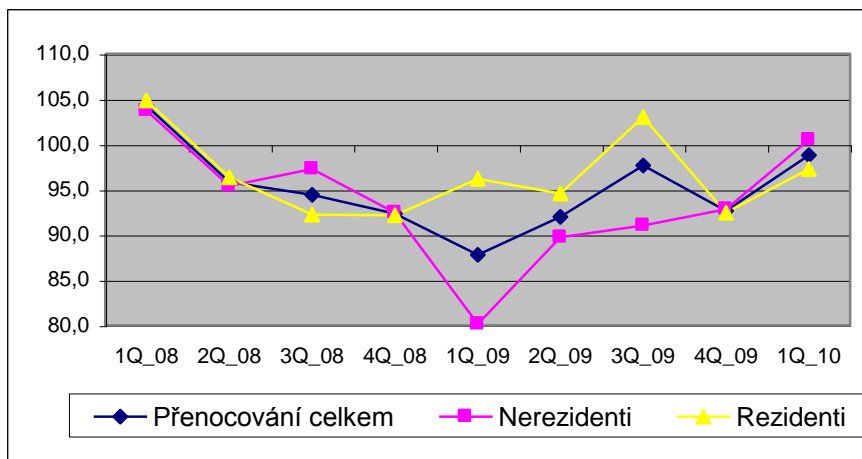
Do sledovaných zařízení přijelo v celkem 2,2 milionu hostů, což bylo meziročně o 0,5 % více. Počet nerezidentů vzrostl o 2,8 % a dosáhl podílu na celkovém počtu hostů 49,1 %, což bylo o 1 procentní bod více než ve stejném období v roce 2008, přesto o 3 p. b. méně než v roce 2007, kdy byl zaznamenán zatím nejvyšší podíl nerezidentů na příjezdech hostů od roku 2000. Počet rezidentů naopak klesl o 1,6 %. Nejvíce se zvýšily příjezdy hostů do čtyřhvězdičkových a pětihvězdičkových hotelů (o 15,2 %, resp. o 13,7 %). Stejně jako u přenocování měla nejvyšší růst počtu příjezdů hostů (o 4,7 %) Praha a největší pokles Moravskoslezský kraj (o 11,5 %). Polovina zbývajících krajů se potýkala s mírným poklesem příjezdů hostů, druhá polovina zaznamenala naopak mírný růst.

Nejvíce zahraničních hostů podle státní příslušnosti přijelo i přes mírné meziroční snížení (o 0,1 %) z Německa, vyšší pokles měli ale v počtu přenocování (o 3,5 %). Navzdory ekonomické krizi a problémům se získáváním víz zůstali hosté z Ruska druhými nejpočetnějšími, dokonce jich oproti 1. čtvrtletí 2009 přijelo o 4,5 % více

a zvýšil se i jejich počet přenocování (o 3,5 %). Z prvních deseti nejčastěji přijíždějících národností měli nejvýraznější růst hosté z Rakouska (o 20,5 %) a Francie (o 11,2 %).

V lázeňských zařízeních dosáhl počet přenocování hostů celkem 1,3 milionu, což byl meziroční pokles o 0,9 %; u nerezidentů se snížil o 2,9 %, u domácích došlo k nárůstu o 0,9 %. V 1. čtvrtletí 2010 činil podíl přenocování lázeňských hostů na celkovém počtu přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních České republiky 18,6 %, stejně jako v 1. čtvrtletí 2009, v tom u rezidentů dosáhl 19,9 %, u nerezidentů 17,4 %. V Karlovarském kraji, který vykazuje zhruba polovinu z celkového počtu přenocování v lázeňských zařízeních, byl zaznamenán pokles o 1,3 % (v tom u zahraničních hostů o 1,3 % a u domácích o 1,5 %).

Graf č. 1 – Meziroční index počtu přenocování v HUZ v ČR od 1. čtvrtletí 2008 do 1. čtvrtletí 2010

Pozn. Stejně období předchozího roku = 100

2.2.8.4 Vývoj tržeb v ubytovacích zařízeních v letech 2008 až 1. čtvrtletí 2010

Český statistický úřad realizuje statistické zjišťování tržeb v podnicích s převažující činností ubytování. Je zajímavé sledovat trendy obou šetření, která se vzájemně doplňují. Nelze očekávat úplnou shodu, protože návštěvnost ubytovacích zařízení se týká pouze hromadných ubytovacích zařízení a dotazovány jsou přímo tyto provozovny, přičemž informace o tržbách jsou zjišťovány na podnikové úrovni bez ohledu na to, zda se jedná o hromadné či individuální ubytování, navíc jsou vykazovány celkové tržby, nikoli pouze tržby za ubytování. Dalším problémem při srovnávání je fakt, že v hromadných ubytovacích zařízeních se

zjišťují naturální ukazatele (jinými slovy ve fyzických jednotkách), kdežto tržby jsou hodnotové ukazatele. Zjištěné tržby jsou bez DPH a pro srovnání s naturálními ukazateli se přepočítávají do stálých cen.

Přes všechny výše uvedené rozdílnosti ukazoval vývoj v období leden 2008 až březen 2010 v obou šetřeních stejný trend. Od druhého čtvrtletí 2008 došlo k meziročnímu poklesu, který měřeno po čtvrtletích trvá dosud. V 1. čtvrtletí 2008 vzrostly tržby v běžných cenách v podnicích s převažující činností ubytování o 1,4 %, po přepočtu do stálých cen roku 2005 byl jejich růst pouze 0,3 %. Přírůstek počtu přenocování předstihl tedy růst tržeb ve stálých cenách o 4 p. b. S výjimkou následujících dvou čtvrtletí byl vývoj měřený počtem přenocování vždy „optimističtější“ než vývoj hodnotového ukazatele tržby ve stálých cenách. Příčinou může být i použitý deflátor, který nemůže zohlednit všechny akční ceny, které poskytují ubytovací zařízení cestovním kancelářím a dalším subjektům zajišťujícím hromadná ubytování osob.

Tab. č. 9 – Meziroční indexy tržeb za ubytování v letech 2008 – 2010

Období	2008		2009		2010	
	Běžné ceny	Stálé ceny	Běžné ceny	Stálé ceny	Běžné ceny	Stálé ceny
1. čtvrtletí (v %)	101,4	100,3	86,6	86,8	89,1	92,2
2. čtvrtletí (v %)	96,4	95,8	85,2	85,6		
3. čtvrtletí (v %)	95,1	95,1	85,6	86,6		
4. čtvrtletí (v %)	90,9	90,8	87,0	88,6		
Rok (v %)	95,7	95,3	86,0	86,8		

3 Výsledky statistického šetření domácího a výjezdového cestovního ruchu

3.1 Výběrové šetření cestovního ruchu

Zdrojem údajů o domácím a výjezdovém cestovním ruchu občanů České republiky je výběrové šetření cestovního ruchu (VŠCR), které provádí ČSÚ v domácnostech od roku 2003. Údaje o cestovních zvyklostech se do roku 2008 zjišťovaly u jednoho náhodně vybraného člena domácnosti staršího 15ti let, který obvykle bydlel v šetřeném bytě.¹⁰ Ten byl dotazován na cesty, jež uskutečnil ve sledovaném měsíci za účelem trávení volného času, rekreace nebo služební cesty mimo své obvyklé prostředí (tj. mimo své trvalé bydliště, pracoviště, školu apod.). V letech 2009 a 2010 byly uskutečněny metodické změny v šetření, ale základní metoda, tj. dvoustupňový náhodný výběr, zůstala zachována. Jednotkou výběru prvního stupně

¹⁰ Od roku 2009 byly předmětem šetření všechny osoby obvykle bydlící v domácnostech šetřených bytů. Od roku 2010 se šetří všechny cesty (vč. jednoduchých služebních) u všech členů domácnosti včetně dětí do 15 let věku.

je sčítací obvod a na druhém stupni se provádí prostý náhodný výběr bytů ve sčítacích obvodech. VŠCR probíhá na území ČR s měsíční periodicitou a výsledky se publikují čtvrtletně.

V průběhu roku je šetřeno zhruba 28 tisíc domácností, využitelných dotazníků však byla do roku 2008 včetně přibližně jen čtvrtina (byly to dotazníky, které tazatel vyplnil na základě kladné odpovědi respondenta, který se v referenčním období stal účastníkem cestovního ruchu). Většina údajů zjištěných na úrovni České republiky jako celku a celého roku byla i za těchto okolností statisticky spolehlivá, avšak údaje v podrobnějších časových, regionálních či jiných tříděních měly občas nevyhovující statistickou spolehlivost a nemohly tak být zveřejňovány. Od roku 2009 proto Český statistický úřad zvolil novou metodu šetření, kdy tazatelé zjišťují informace o zapojení do cestovního ruchu u všech členů náhodně vybrané domácnosti. Od roku 2010 přidal ČSÚ další novinku. Do roku 2009 byla vybraná domácnost kontaktována tazatelem dvakrát, od roku 2010 to je čtyřikrát. Navíc jsou rodinní příslušníci dotazováni na cesty uskutečněné v referenčním měsíci stejně podrobně jako dosud, ale je s nimi vyplňován dotazník i za cesty uskutečněné ve dvou předcházejících měsících. Informace o těchto cestách však již nemusí být vyplněny v plné šíři, stačí základní informace o délce, účelu, cíli cesty a některé další charakteristiky. Připouští se nevyplnění údajů o výdajích spojených s cestou, protože respondenti si zpětně právě tyto údaje vybavují nejméně spolehlivě, případně vůbec. Všechny popsané změny by měly přinést spolehlivější údaje, které by bylo možné využít zejména i v regionálním členění.

Český statistický úřad údaje za rok 2009 již zveřejnil, avšak jejich srovnání s předchozími roky není z výše popsaných důvodů možné. V následujících kapitolách proto bude popsán vývoj do roku 2008 a na závěr uvedeme odlišnosti, které nová metodika šetření přinesla. ČSÚ se nespokojuje s pouhým konstatováním metodické nesrovnalosti dat a připravuje takové propočty, které umožní zpětnou revizi dat od roku 2003. Protože ale nastala změna i v roce 2010 oproti roku 2009, je potřebné počkat, až budou známy výsledky celého roku 2010 a tuto revizi zaměřit na metodiku roku 2010.

3.2 Domácí cestovní ruch v letech 2003 – 2008

V rámci domácího cestovního ruchu uskutečnili rezidenti v roce 2008 celkem 22,1 milionu cest, na kterých přenocovali 127,3 milionkrát. Bylo to ve srovnání s rokem 2003 téměř o 30 % méně cest s téměř o čtvrtinu nižším počtem přenocování. Celkový počet soukromých cest dosáhl více než 20 milionů a za sledované období tak klesl o 31,1 %, počet přenocování se snížil o 25,8 % a činil 77 milionů. Podíl soukromých cest v roce 2008 představoval 88,3 % všech cest uskutečněných v rámci domácího cestovního ruchu a podíl přenocování na soukromých cestách byl 90,9 %. Průměrná doba přenocování na cestách v rámci domácího cestovního

ruchu se ve sledovaném období mírně prodloužila, a to vlivem delší doby strávené na soukromých cestách (průměr za domácí cestovní ruch vzrostl z 3,1 na 3,4 noci, u soukromých cest z 3,2 na 3,5).

3.2.1 Delší cesty – dovolené – v České republice

Čeští turisté realizovali v roce 2008 v rámci České republiky celkem 4,9 milionu dovolených, což bylo oproti roku 2003 o 16,4 % méně. Počet přenocování na těchto cestách se snížil o 17,7 %. Oproti návštěvnosti sledované v hromadných ubytovacích zařízeních vypovídá šetření o domácím a výjezdovém cestovním ruchu i o ubytování na cestách k příbuzným a známým, do vlastních rekreačních zařízení nebo do komerčních zařízení, která nejsou kvalifikována jako hromadná ubytovací zařízení, proto může být vývoj poněkud odlišný. V případě vývoje počtu přenocování však trend korespondoval s údaji zjištěnými v hromadných ubytovacích zařízeních (počet přenocování v nich klesl za stejné období o 15,5 %) a jak již bylo výše uvedeno, mohl souviset se zvyšující se ekonomickou úrovní obyvatelstva, neboť větší počet osob si mohl dovolit vycestovat na dovolenou do zahraničí.

Delší cesty v tuzemsku přišly v roce 2008 domácí turisty na celkem 22,1 mld. Kč, při průměrném výdaji na 1 cestu 4.500 Kč, což bylo téměř o 1.500 Kč více než v roce 2003. Podobně se zvyšovala také průměrná utracená částka připadající na jeden den dovolené. Od roku 2003 se zvýšila o více než polovinu z 339 Kč na 513 Kč v roce 2008.

Z hlediska regionálního bylo každoročně nejvíce cest uskutečněno do Jihočeského kraje, ačkoli podíl tohoto regionu se samozřejmě meziročně měnil. Nejnižší byl v roce 2005 (11,9 % z celkového počtu delších tuzemských cest), nejvyšší naopak v roce 2006 (14,9 %). Druhé místo patřilo střídavě Královéhradeckému a Středočeskému kraji, čtvrtým nejnavštěvovanějším regionem byl ve všech letech shodně kraj Liberecký. Oproti tomu nejméně dovolených bylo většinou vykonáno do Karlovarského, Pardubického nebo Ústeckého kraje či hlavního města Prahy.

Regionální rozložení podílů z hlediska počtu přenocování bylo podobné rozložení počtu cest. Rozdílné důvody vedoucí k návštěvě jednotlivých regionů ovlivnily i rozdíly v průměrné délce pobytu. Nejvyšší počet průměrně strávených nocí na 1 delší cestě v roce 2008 byl v Karlovarském kraji (10,7 noci), což souviselo s pobyty v lázeňských zařízeních. Dlouhodobě nad průměrem byla také doba strávená na dovolených ve Středočeském kraji (9,4 noci v roce 2008), kam směřují výjezdy na dovolenou zejména pražské populace, která zde vlastní chaty a chalupy.

Tab. č. 10 – Delší cesty rezidentů v tuzemsku podle cílové destinace v letech 2003 – 2008 v tis.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hlavní město Praha	160	201	251	221	138	274
Středočeský kraj	649	479	647	546	529	627
Jihočeský kraj	803	779	664	712	692	693
Plzeňský kraj	265	372	369	317	386	307
Karlovarský kraj	287	240	164	146	177	136
Ústecký kraj	507	196	282	215	264	172
Liberecký kraj	637	583	571	560	463	549
Královéhradecký kraj	588	679	588	636	665	454
Pardubický kraj	252	203	283	216	182	232
Vysočina	332	441	500	244	265	184
Jihomoravský kraj	412	435	443	373	388	305
Olomoucký kraj	335	371	265	336	273	290
Zlínský kraj	280	249	298	250	216	315
Moravskoslezský kraj	376	325	243	212	269	381
Počet cest celkem	5.884	5.552	5.567	4.985	4.908	4.919

3.2.2 Kratší cesty v České republice

Počet krátkých cest (s 1 až 3 přenocováními) směřujících do České republiky se v průběhu sledovaného období trvale snižoval a zatímco v roce 2003 bylo zjištěno přes 20,3 milionu kratších tuzemských cest, v roce 2008 počet těchto cest dosáhl pouze 13,2 milionu (o 35,4 % méně). Obdobně klesal i počet přenocování na kratších cestách. Snížil se do roku 2008 o 35,7 % na 24,6 milionu. Průměrný počet přenocování na jednu cestu se naopak v průběhu let prakticky nezměnil.

V roce 2008 bylo na kratších cestách utraceno přes 18 mld. Kč, přičemž průměrné výdaje na jednu cestu i jeden den cesty se postupně zvyšovaly. Zatímco na začátku šetření v roce 2003 bylo na jedné kratší cestě utraceno 804 Kč, v roce 2008 již tato částka činila 1.357 Kč, tedy o 552 Kč více. Také výdaje na jeden den cesty vzrostly – z 279 Kč na 473 Kč.

Kratší cesty směřovaly nejčastěji do Středočeského kraje. Podíl tohoto regionu v čase kolísal a zatímco do roku 2006 se snižoval (z 19,5 % v roce 2003 na 13,9 % v roce 2006), od roku 2007 znovu vzrostl (až na 19,2 % v roce 2008). Druhým nejnavštěvovanějším regionem byl většinou kraj Jihočeský, pouze v roce 2005 druhý nejvyšší počet kratších cest mířil do Jihomoravského kraje (11,0 % ze všech

cest v tomto roce). Podíl Prahy na počtu cest kolísal po celé období okolo 5 %, přičemž nejvýraznější byl v roce 2007 (7,3 %).

Tab. č. 11 – Kratší cesty rezidentů v tuzemsku podle cílové destinace v letech 2003 – 2008 v tis.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hlavní město Praha	1.306	946	1.019	1.059	1.077	911
Středočeský kraj	3.977	2.810	2.702	2.326	2.453	2.529
Jihočeský kraj	2.030	1.718	1.361	1.881	1.419	1.470
Plzeňský kraj	886	802	779	803	907	747
Karlovarský kraj	651	466	301	325	412	303
Ústecký kraj	1.484	1.221	1.060	1.073	875	644
Liberecký kraj	2.056	1.113	1.312	1.750	1.164	1.093
Královéhradecký kraj	1.650	1.350	1.774	1.582	1.229	940
Pardubický kraj	707	990	1.121	851	686	605
Vysočina	1.361	994	1.026	809	664	779
Jihomoravský kraj	1.442	1.462	1.914	1.563	1.274	1.170
Olomoucký kraj	901	1.074	1.283	996	936	727
Zlínský kraj	780	710	694	642	606	350
Moravskoslezský kraj	1.125	1.460	1.028	1.123	977	888
Počet cest celkem	20.356	17.114	17.372	16.783	14.678	13.155

3.2.3 Služební cesty v České republice

Do roku 2009 včetně se sledovaly pouze vícedenní služební cesty (tj. cesty s alespoň jedním přenocováním), v roce 2010 se šetření rozšířilo i na dotazování o jednodenních služebních cestách. V letech 2003 až 2008 počet vícedenních služebních cest vykazoval mírně klesající trend s výkyvy v jednotlivých letech. Zatímco v roce 2003 bylo realizováno 2,8 milionu cest za služebním účelem, v roce 2008 bylo těchto cest vykonáno už jen 2,4 milionu (o 15,3 % méně). Vůbec nejvíce služebních cest pak bylo zjištěno v roce 2004 – téměř 3,2 milionu.

Pokles z hlediska počtu přenocování byl o něco pomalejší. V roce 2008 realizovali rezidenti v rámci služebních cest jen o 3,0 % méně přenocování než v roce 2003. Průměrný počet přenocování na jedné cestě se tak vzhledem k rychleji klesajícímu počtu cest zvýšil z 2,3 na 2,6 noci. Celkem bylo ve sledovaném období uskutečněno 38,6 milionu přenocování. Nejvíce opět v roce 2004 (7,5 mil.).

V České republice bylo na vícedenních služebních cestách v roce 2008 utraceno 9,8 mld. Kč, což znamenalo v průměru 4.109 Kč na jednu cestu. Průměrné výdaje

se s výjimkou roku 2005 po celé období zvyšovaly, a proti roku 2003 byly o 1.794 Kč vyšší.

V regionální perspektivě směřovalo nejvíce cest každoročně do Prahy, jakožto hlavního obchodního a finančního centra republiky. Navíc zde samozřejmě sídlí ústředí většiny velkých firem, tedy zaměstnanci sem mohli být vysíláni mj. na školení, vzdělávací akce nebo i běžná jednání. Přes tyto skutečnosti se podíl Prahy na celkovém počtu cest snížil z 27,8 % v roce 2003 na 22,2 % v roce 2008. Významné byly i podíly dalších krajů s velkými městy – Jihomoravský, Plzeňský a Moravskoslezský kraj dohromady koncentrovaly po celé období více než čtvrtinu všech cest. Například podíl Jihomoravského kraje s Brnem na celkovém počtu cest (s výjimkou roku 2003) každoročně převyšoval 12 %.

Z hlediska počtu přenocování podíly krajů v podstatě kopírovaly výsledek participace na celkovém počtu cest a nelze tak jednoznačně určit region s dlouhodobě nadprůměrnou délkou služebních cest a vzhledem k meziroční rozkolísanosti ani trendy zkracování nebo prodlužování délky pobytu podle kraje. V Praze byla nejdelší průměrná délka pobytu na služební cestě zjištěna v roce 2005, kdy činila 3,0 noci.

3.3 Výjezdový cestovní ruch v letech 2003 – 2008

Význam výjezdového cestovního ruchu v rámci cestování českých turistů se v roce 2008 oproti roku 2003 zvýšil, a to zejména u dovolených. Jeho vývoj však na rozdíl od domácího cestovního ruchu, který postupně klesal, nebyl jednoznačný. Celkový počet všech zahraničních cest s přenocováním (7,7 mil.) byl v roce 2008 oproti roku 2003 sice vyšší o 6,5 %, ale ještě v roce 2007 byl zhruba na úrovni roku 2003 a ve všech zbývajících letech byl dokonce nižší (nejméně zahraničních cest bylo realizováno v roce 2006). Obdobné to bylo i s vývojem počtu přenocování, nicméně co do podílu na celkovém počtu přenocování na všech cestách (domácí a výjezdový cestovní ruch dohromady) byl význam výjezdového cestovního ruchu vyšší než u podílu počtu cest. V roce 2008 představoval podíl výjezdového cestovního ruchu na celkovém počtu uskutečněných cest českých turistů 27,3 % (o 7,4 p. b. více než v roce 2003), podíl počtu přenocování dosáhl dokonce 44,8 % (o 7,9 p. b. více než v roce 2003). V počtu delších cest dokonce výjezdový cestovní ruch v roce 2008 předstihl domácí cestovní ruch, co se týče kratších cest, je jeho význam dlouhodobě výrazně malý (podíl na počtu cest jen 10 %, na počtu přenocování necelých 12 %). Naopak počet přenocování na zahraničních služebních cestách převýšil v roce 2008 počet přenocování na služebních cestách v ČR. Služební cesty přesto nebyly v rámci výjezdového cestovního ruchu dominantní, v počtu cest činily 16 % a v počtu přenocování 12 %.

3.3.1 Delší cesty – dovolené – v zahraničí

V zahraničí bylo v roce 2008 realizováno celkem 5 milionů dovolených, na kterých se uskutečnilo 46 milionů přenocování. Ve sledovaném roce uskutečnili rezidenti více než 4 miliony delších cest do zahraničí, pouze v roce 2006 se jejich počet pohyboval těsně pod touto hranicí (konkrétně 3,9 mil.). Ve srovnání s rokem 2003 se počet zahraničních dovolených zvýšil v roce 2008 o 11,9 % a počet přenocování o 4,4 %. Průměrná délka pobytu dosáhla vyšší hodnoty než v případě cest tuzemských, a to 9,2 noci (proti roku 2003 se však o 0,7 noci zkrátila).

Výdaje rezidentů na cestovní ruch v zahraničí se v letech 2003 – 2008 postupně zvyšovaly, přičemž v posledním roce se jejich hodnota přiblížila hranici 80 mld. Kč. Za celé období bylo utraceno 356 mld. Kč. Průměrné výdaje na jednu cestu vzrostly z 12,4 tis. Kč v roce 2003 na 15,6 tis. Kč v roce 2008 a zvýšily se tak o 26,3 %.

Není bez zajímavosti, že do zahraničí se lidé vydávali nejčastěji s cestovní kanceláří či cestovní agenturou, což byl opačný způsob chování než v případě dovolených v tuzemsku. Hlavním účelem pobytu v zahraničí byly obvykle rekreace, sport a poznávací cesty. Nejvíce využívaným dopravním prostředkem zůstal osobní automobil (každoročně zhruba dvě pětiny cest), přestože stále více lidí cestovalo letecky a podíl využití letecké dopravy se na zahraničních dovolených v letech 2003 – 2008 trvale zvyšoval.

Tab. č. 12 – Delší cesty rezidentů do zahraničí podle cílové destinace v letech 2003 – 2008 v tis.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet cest celkem	4.457	4.031	4.374	3.949	4.525	4.987
z toho dle země						
Slovensko	818	499	794	565	722	780
Chorvatsko	1.013	939	871	732	801	734
Itálie	515	437	562	470	510	629
Řecko	315	187	287	296	309	308
Rakousko	168	274	258	248	205	283
Egypt	.	97	151	229	185	242
Spojené království	68	83	81	100	184	175

Z hlediska cílové destinace směřovala většina cest samozřejmě do Evropy, ačkoli podíl tohoto kontinentu se v průběhu let snížil z 90,8 % v roce 2003 na 87,1 % všech delších cest do zahraničí v roce 2008. Při pohledu na jednotlivé země bylo za celé sledované období uskutečněno nejvíce dovolených v Chorvatsku. To se tak

stalo nejoblíbenější prázdninovou destinací Čechů po celou dobu šetření, přestože počet cest směřujících k Jadranu postupně klesal. V roce 2008 Chorvatsko své výsadní postavení ztratilo, nejoblíbenější destinací pro delší dovolené se pro Čechy stalo Slovensko, Nicméně průměrná délka pobytu zůstala delší v Chorvatsku (ačkoli i zde od roku 2003 klesla z 9,0 na 8,5 noci), tedy rezidenti zde strávili stále nejvíce přenocování (6,2 mil. proti 4,7 mil. na Slovensku).

Z mimoevropských destinací byly ve sledovaném období v největší oblibě Egypt (4,9 % zahraničních dovolených v roce 2008) a Tunisko (2,4 %). Průměrná délka pobytu se nejvíce prodloužila ve Velké Británii z 11,9 noci v roce 2003 na 16,5 noci v roce 2008. Důvodem mohou být časté studentské pobyty spojené s výukou jazyka.

3.3.2 Kratší cesty v zahraničí

Počet kratších cest se ve výjezdovém cestovním ruchu ve sledovaném období stejně jako počet dovolených zvýšil. V roce 2003 bylo těchto cest zaznamenáno 1,2 milionu, v roce 2008 o 0,3 milionu, tj. o 22,3 % více. Přibližně stejnou dynamiku měl i růst počtu přenocování na těchto cestách – z 2,7 milionu vzrostl na 3,3 milionu, tj. relativně došlo v letech 2003 – 2008 ke zvýšení počtu přenocování o 24,4 %. Průměrný počet přenocování na jednu cestu nemá u kratších cest možnost velkého rozptylu a tudíž zůstal stabilní. Ve všech letech činil 2,2 noci, jedinou výjimkou byl rok 2006 (2,1 noci). Celkově bylo na kratších cestách v zahraničí realizováno v letech 2003 – 2008 téměř 16,0 mil. přenocování.

Během sledovaného období utratili Češi na kratších cestách v zahraničí celkem 27,4 mld. Kč, přičemž průměrné výdaje na jednu cestu se přes jisté výkyvy v letech 2006 – 2007 zvyšovaly. V roce 2008 dosáhly částky 5.413 Kč, což bylo o 2.388 Kč více než v roce 2003. Podobně se zvyšovaly také průměrné výdaje připadající na jeden den kratší cesty. Od roku 2003 se zvýšily o více než tři čtvrtiny z 943 Kč na 1.668 Kč v roce 2008.

Z pohledu cílové destinace většina cest končila na evropském kontinentě. Při omezení délky pobytu na maximálně tři přenocování bylo velmi obtížné (a vzhledem k vyšším nákladům připadajícím na jeden den cesty rovněž relativně drahé) cestovat mimo Evropu. Podíl jen zemí EU na počtu všech cest z toho důvodu činil každoročně vždy alespoň 95 %. Jedinou výjimkou byl rok 2008, kdy byl tento podíl 92,7 %, což lze vysvětlit mimo jiné i tím, že koruna měla výhodný kurz zejména k jiným měnám než k euru. Podobný trend byl sledován také v případě delších cest.

Tab. č. 13 – Kratší cesty rezidentů do zahraničí podle cílové destinace v letech 2003 – 2008 v tis.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet cest celkem	1.203	1.072	1.022	1.038	1.434	1.471
v tom dle země						
Evropská unie	496	1.056	974	1.027	1.389	1.364
Slovensko	598	354	316	298	559	575
Rakousko	161	262	203	262	282	238
Německo	255	201	222	145	256	249
Polsko	.	84	86	103	65	68
Francie	.	62	45	48	53	41

Dlouhodobě končily kratší pobyty nejčastěji na Slovensku (v roce 2008 podíl 39,1 % z počtu všech cest, v roce 2003 sem směřovala dokonce každá druhá kratší cesta), což bylo nepochybně ovlivněno historickými vztahy s touto zemí. Řada Čechů má na Slovensku své příbuzné a známé a právě kratší (např. víkendový) pobyt se stal ideálním způsobem k jejich navštívení. Dalšími důležitými destinacemi kratších cest byly sousední Německo a Rakousko (koncentrovaly 16,9 %, resp. 16,2 % všech cest v roce 2008), s odstupem pak Polsko a Francie.

Podíly jednotlivých zemí se z hlediska počtu uskutečněných přenocování příliš nelišily. V průměru nejdelší kratší zahraniční cesty byly podnikány do Francie a na Slovensko (3,0 resp. 2,4 přenocování na jednu cestu).

3.3.3 Služební cesty v zahraničí

Rezidenti podnikli mezi roky 2003 a 2008 celkem 8,6 milionu vícedenních cest za služebním účelem do zahraničí s celkovým počtem 38,7 milionu přenocování. Přitom počet vykonaných cest se ve sledovaném období snížil z 1,6 milionu v roce 2003 až na 1,2 milionu v roce 2008 (tj. o 21,0 %).

Průměrná délka pobytu na jednu cestu vzrostla ze 4,2 noci v roce 2003 na 5,5 noci v roce 2008, což resultovalo ve zvýšení počtu přenocování na těchto cestách i přes zjištěný pokles jejich počtu.

Celkem bylo na zahraničních služebních cestách s alespoň jedním přenocováním utraceno v letech 2003 – 2008 přes 123,7 mld. Kč, což znamenalo v průměru více než 14,4 tis. Kč na jednu cestu. Průměrné výdaje se současně od roku 2003 zvýšily z 12.762 Kč až na částku 13.870 Kč v roce 2008, tj. o 8,7 %.

Většina cest směřovala do zemí Evropské unie, přitom do pěti nejnavštěvovanějších zemí (Německo, Slovensko, Rakousko, Itálie, Francie) v průběhu let mířilo každoročně 6 až 7 cest z deseti. Nejdůležitější destinací služebních cest bylo sousední Německo, ačkoli jeho podíl na počtu vykonaných cest klesl z 33,2 % v roce 2003 na 24,5 % v roce 2008. V relativním vyjádření tam bylo v roce 2008 realizováno o 41,2 % méně cest než na začátku sledování.

Naopak se podstatně zvýšil počet služebních cest vykonaných na Slovensko (o 72,0 %), konkrétně ze 108 tisíc cest v roce 2003 na 186 tisíc cest v roce 2008. Růst podílu slovenských destinací byl ještě razantnější vzhledem ke snižování celkového počtu cest v referenčním období zmiňovaném výše. Zatímco v roce 2003 na Slovensko směřovalo pouze 7,0 % všech vícedenních služebních cest, v roce 2008 to již bylo 15,1 %. Podobně dynamický vývoj neprodělala žádná jiná země, za niž mohla být publikována statisticky spolehlivá data. Přesto byla na Slovensku zjištěna nejkratší průměrná délka služebního pobytu – 2,5 noci za celé období let 2003 – 2008. Například v Německu a Rakousku to bylo 3,2 noci, v Itálii 4,9 noci, ve Francii dokonce 5,6 noci.

4 Satelitní účet cestovního ruchu

Satelitní účet cestovního ruchu (Tourism satellite account = TSA) poskytuje informace a data o ekonomickém postavení odvětví cestovního ruchu. Jedná se o soustavu tabulek, kterými jsou popsány hlavní ekonomické charakteristiky cestovního ruchu (údaje o poptávce a nabídce, zaměstnanost, tvorba hrubého fixního kapitálu, společenská spotřeba cestovního ruchu či nepeněžní ukazatele), a které tímto způsobem zasazují cestovní ruch mezi ostatní odvětví v soustavě národních účtů. Hlavním přínosem TSA z hlediska tvorby národního systému statistiky je sblížení dílčích statistik, které slouží jako zdroj dat nebo jsou podkladem koncepčním či metodologickým. Přitom TSA může zpětně ovlivňovat podobu podkladových šetření (hraniční šetření, šetření v domácnostech), koncepci platební bilance cestovního ruchu nebo statistiku národního účetnictví. Tím přispívá k obecnému zkvalitňování statistiky nejen cestovního ruchu.

Metodicky sestavování TSA v České republice vychází z mezinárodně platných manuálů a doporučení (příp. norem), konkrétně se jedná především o následující dokumenty:

- Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (EUROSTAT, UNWTO, OECD, OSN)¹¹,

---

¹¹ V posledních dvou letech byl dokončen proces tvorby novelizace dvou základních metodických podkladů statistiky cestovního ruchu. V roce 2009 byly schváleny „International Recommendations for Tourism Statistics“ (IRTS 2008) a „Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework“ (TSA:RMF 2008).

- European Implementation Manual on Tourism Satellite Account (EUROSTAT),
- Evropský systém účtů ESA 1995 (EUROSTAT).

Všechny výsledky TSA jsou roční a jsou koncipovány kontinuálně pro každý rok referenčního období (tj. v časové řadě 2003, 2004, 2005, 2006 atd.). Nejsou prováděny odhady období nadcházejících. Všechna data jsou publikována na národní úrovni, regionální úroveň není dostupná. Zkoumán je pouze přímý vliv cestovního ruchu. Efekty nepřímého vlivu nejsou prozatím vyčíslovány, stejně jako širěji pojaté volnočasové aktivity (v ČR se tyto aktivity nesledují).

4.1 Poptávka cestovního ruchu

4.1.1 Příjezdový cestovní ruch v letech 2003 – 2008

4.1.1.1 Hlavní ukazatele příjezdového cestovního ruchu

Výsledky sledování příjezdového cestovního ruchu potvrzují fakt, že Česká republika byla především v posledních 5 – 10 letech pro zahraniční návštěvníky přitažlivou destinací cestovního ruchu. V roce 2008 si ji jako cíl své cesty zvolilo téměř 23,6 mil. návštěvníků. Významný podíl připadl na jednodenní návštěvníky, kterých do České republiky přicestovalo 10,0 mil. (43 %), což bylo o 21 % více než v roce 2003. Nicméně relativní význam v rámci celkového počtu nerezidentů ve stejném období poklesl o 2,1 p. b. Hlavní zdrojovou oblastí těchto návštěvníků byly především sousední státy (Německo, Polsko, Slovensko, Rakousko), jen výjimečně tyto osoby přicestovaly z větší vzdálenosti. V šetření na hranicích bylo zároveň zjištěno, že převažujícími důvody jejich návštěvy byly nákupy (67 %), rekreace a volný čas (11 %) a pracovní cesta (8 %).

Turisté představovali zhruba 43 % všech návštěvníků a v roce 2008 jich do České republiky přijelo přes 10,1 mil. Nejčastěji z Německa (24 %), Velké Británie (13 %), Slovenska (10 %), Rakouska (7 %) a Polska (6 %). Převažujícím důvodem návštěvy byla v jejich případě rekreace a zábava (50 %) a nejméně atraktivní destinací Praha, kterou při svém pobytu navštívily téměř dvě třetiny všech zahraničních turistů. V letech 2003 – 2008 se s rostoucím počtem turistů zvyšoval počet přenocování poněkud pomalejším tempem. Průměrný počet přenocování tak klesl z hodnoty 3,9 noci v roce 2003 na 3,4 noci v roce 2008.

Poslední skupinou návštěvníků, která je v TSA vyčleňována, jsou osoby tranzitující přes Českou republiku. Cíl jejich cesty leží mimo naše území a Českou republikou pouze projíždějí. V roce 2008 se nejčastěji jednalo o nerezidenty s trvalým pobytem v Polsku (31 %), Slovensku (23 %) a Německu (19 %). Tito

lidé nejčastěji mířili opět do některého ze sousedních států – do Německa, Polska či Rakouska. Většina z nich cestovala několikrát ročně (necelé dvě třetiny).

Tab. č. 14 – Počet příjezdů a přenocování návštěvníků v letech 2003 – 2008 v tis. / v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Jednodenní návštěvníci	8.313	9.829	10.232	10.370	10.797	10.043	120,8
Turisté	7.641	9.047	9.404	9.539	10.162	10.119	132,4
Tranzitující	2.626	3.103	3.221	3.266	3.578	3.427	130,5
Návštěvníci celkem	18.580	21.979	22.856	23.175	24.538	23.589	127,0
Přenocování celkem	29.638	34.284	35.317	36.095	37.167	34.790	117,4

1) Index změny v procentech

Příjezdový cestovní ruch je z hlediska časového koncentrován především do 2. a 3. čtvrtletí roku. V posledních šesti letech přicestovalo do České republiky v měsících od dubna do září vždy přes 58 % všech návštěvníků. Naopak nejslabší návštěvnost byla vždy v zimním období – od ledna do března neprijelo během referenčního období nikdy více než 18 % všech nerezidentů. V jednotlivých čtvrtletích bylo možné sledovat změnu v podílech jednotlivých kategorií dle typu návštěvníka na celkovém počtu osob, nicméně až do roku 2007 včetně převažovali jednodenní návštěvníci. Teprve v roce 2008 byl o něco vyšší podíl turistů (42,9 % : 42,6 %). Nejvyšší podíl tranzitujících návštěvníků byl v témže roce zaznamenán ve 3. čtvrtletí, které je z hlediska cestovního ruchu komplexně nejvýznamnější (33 %), následované 2. čtvrtletím (27 %), 4. čtvrtletím (22 %) a nakonec 1. čtvrtletím s 18 %.

4.1.1.2 Spotřeba příjezdového cestovního ruchu

Spotřeba příjezdového cestovního ruchu je pro Českou republiku obecně velmi důležitá a její hodnoty se s rostoucím počtem návštěvníků postupně zvyšovaly. Ve sledovaném období 2003 – 2008 vždy příjmy z příjezdového cestovního ruchu přesáhly hranici 100 mld. Kč, v roce 2008 pak dokonce 129 mld. Kč. Na této částce se podstatnou měrou podílely především finanční prostředky turistů, které zahrnovaly více než tři čtvrtiny z celkového objemu spotřeby všech návštěvníků. Zahraniční turisty lze díky tomu považovat za ekonomicky nejpřínosnější skupinu návštěvníků. Na jednodenní návštěvníky připadalo zhruba 16 % a na tranzitující, kteří tvořili z hlediska počtu v roce 2008 zhruba sedminu návštěvníků přijíždějících do České republiky, pouze 6 % celkové spotřeby příjezdového cestovního ruchu.

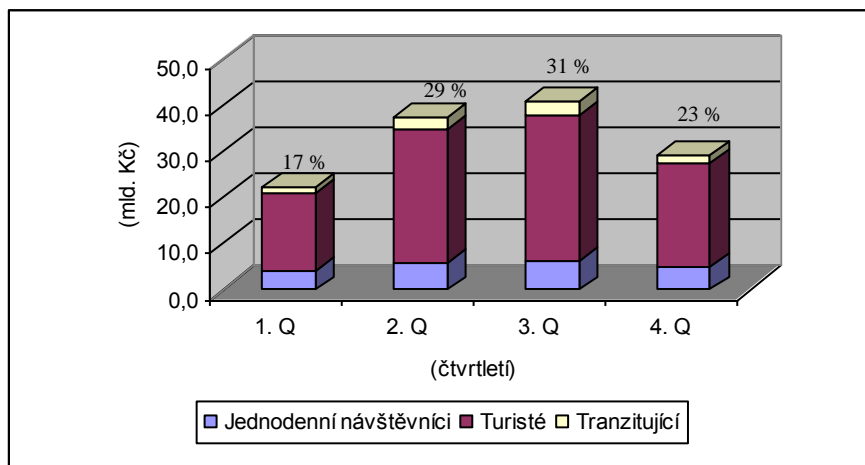
**Tab. č. 15 – Spotřeba příjezdového cestovního ruchu v letech 2003 – 2008
v mil. Kč / v %**

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Jednodenní návštěvníci	16.104	19.026	19.774	20.069	21.414	21.225	131,8
Turisté	78.842	91.589	94.486	96.459	99.137	99.967	126,8
Tranzitující	5.103	6.495	6.894	7.693	8.087	8.139	159,5
Návštěvníci celkem	100.048	117.110	121.153	124.221	128.639	129.331	129,3

1) Index změny v procentech

Většina finančních prostředků je logicky utracena v letních měsících, kdy přicestuje nejvíce turistů. V letech 2003 – 2008 se podíl spotřeby realizované ve 3. čtvrtletí pohyboval trvale kolem třetiny celkových ročních příjmů. V roce 2008 činila spotřeba v tomto ročním období více než 40 mld. Kč. Oproti tomu nejméně finančních prostředků plynulo do České republiky v 1. čtvrtletí roku (cca 17 % celkové spotřeby příjezdového cestovního ruchu v daném roce).

Graf č. 2 – Struktura spotřeby příjezdového cestovního ruchu podle typu návštěvníka v roce 2008

Pozn. Údaj nad sloupcem vyjadřuje procentuální podíl daného čtvrtletí na celkové spotřebě příjezdového cestovního ruchu v roce 2008.

4.1.1.3 Struktura spotřeby příjezdového cestovního ruchu

Při pohledu na strukturu výdajů zahraničních návštěvníků je zřejmá odlišnost pro jejich jednotlivé skupiny. Turisté v roce 2008 vydali většinu finančních prostředků za ubytování (27 %) a stravování (23 %), logicky nižší vzhledem k delší době pobytu byly u nich výdaje na dopravu. Jednodenní návštěvníci jezdí do České

republiky především nakupovat, což potvrzuje převaha vynaložených prostředků v kategorii zboží (42 % v roce 2008). Vysoký byl u této skupiny návštěvníků rovněž podíl finančních prostředků na pohonné hmoty (42 %), neboť drtivá většina jednodenních cest byla uskutečněna automobilem především z okolních zemí. Prakticky nebyly využívány jiné druhy dopravy, a proto podíl dopravních služeb činil jen 1 % všech nákladů. Specifické složení výdajů mají tranzitující návštěvníci. Ve struktuře jejich spotřeby převažují prostředky vydané na dopravu (každoročně více než polovina) a pohonné hmoty (23 % v roce 2008). Důležitou část nákladů dopravních služeb přitom v tomto případě tvoří ceny letištních poplatků a tax, které inkasuje Česká republika při leteckém tranzitu. Podíl tohoto produktu na spotřebě tranzitujících návštěvníků měl ve sledovaném období rostoucí tendenci.

4.1.2 Domácí cestovní ruch v letech 2003 – 2008

4.1.2.1 Hlavní ukazatele domácího cestovního ruchu

Domácí cestovní ruch je významnou součástí odvětví cestovního ruchu ve většině zemí. Je indikátorem nejen ochoty rezidentů cestovat (a tedy svým způsobem indikuje atraktivitu území pro domácí návštěvníky), ale přeneseně ukazuje zároveň kupní sílu obyvatelstva či ochotu utrácet finanční prostředky za cestovní ruch ať již v České republice nebo v zahraničí. Podle metodiky TSA totiž výdaje rezidentů na cestovní ruch obsahují nejen výdaje při domácích cestách, ale i domácí část výdajů na cesty do zahraničí.

V letech 2003 – 2008 s výjimkou roku 2007 vykonali rezidenti každoročně v tuzemsku více než 100 mil. cest mimo jejich obvyklé prostředí.¹² V tomto počtu pravidelně převažovaly cesty jednodenních návštěvníků, kterých bylo absolutně nejvíce v roce 2008 (75 mil.). Jedná se jednak o cesty v tradičních formách cestovního ruchu (především za rekreací a zábavou), ale částečně byly do jednodenních výletů zahrnuty rovněž cesty vykonané za účelem nákupu (podmínka opuštění obvyklého prostředí musela být samozřejmě i v tomto případě dodržena).

Turisté jsou druhou nejpočetnější skupinou účastníků domácího cestovního ruchu, přestože ve sledovaném období počet cest s alespoň 1 přenocováním klesal. Zatímco v roce 2003 bylo realizováno téměř 35 mil. turistických cest, v roce 2008 to již bylo pouze 24 mil. (o téměř 1/3 méně). Turisté cestovali nejčastěji nejen za rekreací a sportem, ale v jejich případě nelze opomenout ani víkendové pobyty ve

---

¹² Obvyklé prostředí je klíčový pojem ve statistice cestovního ruchu, který vymezuje případy, kdy se jedná o aktivity v rámci cestovního ruchu (tzn. vyčleňuje cestovní ruch z cestování/pohybu osob, resp. odlišuje návštěvníky od ostatních cestujících). Za obvyklé prostředí je obecně považováno bydliště (obec) respondenta, místo pracoviště (v rámci zaměstnaneckého poměru, nikoli v rámci služební cesty) či řádného studia a jiné často navštěvované místo.

vlastním rekreačním zařízení či cesty za účelem návštěvy příbuzných a známých. Celkový počet přenocování u turistů od roku 2003 mírně klesal (pomaleji než počet cest), průměrný počet přenocování se pak pohyboval mezi 3,2 a 3,5 noci na 1 cestu.

Posledním vyčleňovaným typem cest v rámci domácího cestovního ruchu jsou cesty služební, jejichž počet ovšem v průběhu let vlivem různých faktorů nejvíce kolísal. Svým způsobem patří k cestám turistů, protože do cestovního ruchu byly v referenčním období zahrnovány služební cesty alespoň s jedním přenocováním, přesto mají díky specifickému účelu odlišný charakter.

Tab. č. 16 – Počet domácích cest a přenocování rezidentů v letech 2003 – 2008 v tis. / v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Jednodenní návštěvníci	64.565	71.904	72.116	70.383	70.686	74.870	116,0
Turisté	34.760	30.026	30.388	28.835	25.946	23.943	68,9
Služební cesty	2.801	3.168	2.173	2.386	2.535	2.374	84,7
Návštěvníci celkem	102.126	105.098	104.677	101.604	99.167	101.187	99,1
Přenocování celkem	118.628	113.807	106.761	102.258	96.732	89.477	75,4

1) Index změny v procentech

4.1.2.2 Spotřeba domácího cestovního ruchu

Výše spotřeby domácího cestovního ruchu se ve sledovaném období 2003 – 2008 postupně zvyšovala, přičemž v roce 2007 poprvé překonala hranici 100 mld. Kč. O rok později již rezidenti na ekonomickém území České republiky utratili na cestách za účelem cestovního ruchu dokonce 110 mld. Kč, což bylo o 18 % více než v roce 2003. Přitom mírné diference jsou patrné ve struktuře dle typu návštěvníka. Nejvyšší objem příjmů je dlouhodobě vykazován z cestovního ruchu turistů a jejich výdaje jsou tak nejdůležitější složkou spotřeby domácího cestovního ruchu. Přesto relativní ekonomický podíl této kategorie klesl z 64 % v roce 2003 na 61 % v roce 2008. Příčinou bylo především určité zpomalení růstu výdajů rezidentů realizovaných při domácích cestách, neboť zatímco na začátku období činil tento podíl v případě turistů 68 % jejich celkové spotřeby, v roce 2008 to bylo jen 65 %. Naopak rostl relativní význam výdajů rezidentů zůstávající v ČR při cestách do zahraničí. Potvrzuje se, že tento trend může být způsoben kvalitativní změnou charakteru poptávky po dovolené v zahraničí (včetně cestovních zvyklostí rezidentů, kdy si stále častěji mohou dovolit cestovat do vzdálenějších destinací). Domácím ekonomickým subjektům tak zůstává větší podíl z nákladů vynaložených před cestou, mj. se jedná o rezidentské letecké společnosti a sektor služeb cestovních kanceláří a agentur.

Stejně jako u příjezdového cestovního ruchu také v případě domácího cestovního ruchu je patrný nižší význam jednodenních návštěvníků ve finančním vyjádření než v počtu uskutečněných cest. Zatímco na celkovém počtu cest v roce 2008 dosáhl podíl této skupiny návštěvníků 74 %, její podíl na spotřebě domácího cestovního ruchu činil pouze 28 %.

Tab. č. 17 – Spotřeba domácího cestovního ruchu v letech 2003 – 2008* v mil. Kč / v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Jednodenní návštěvníci	24.352	27.852	28.903	27.946	28.845	30.763	126,3
Turisté	59.510	57.532	57.138	60.065	63.815	66.808	112,3
Služební cesty	9.819	11.161	9.993	11.053	12.789	12.714	129,5
Návštěvníci celkem	93.681	96.545	96.033	99.064	105.449	110.284	117,7

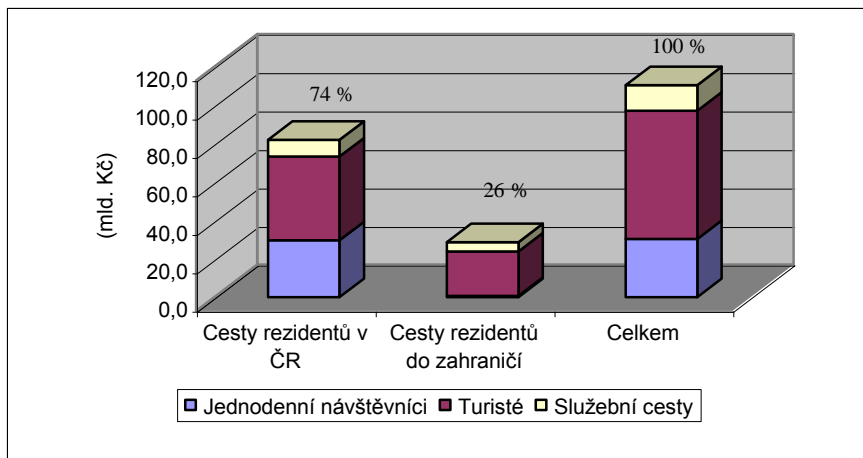
* Výdaje rezidentů realizované v České republice

1) Index změny v procentech

V rámci služebních cest jsou do spotřeby zahrnuty jak finanční prostředky spojené s náklady na cestu, tak prostředky utracené během cesty včetně případných diet poskytnutých zaměstnavatelem. Forma služební cesty přitom není rozhodující a sledují se jak osoby samostatně výdělečně činné (podnikatelé), tak zaměstnanci (spotřeba v tomto případě obsahuje výdaje hrazené zaměstnavatelem, ale i osobní platby například za zakoupené dárky). Celkový objem finančních prostředků utracených na služebních cestách ve sledovaném období kolísal (10 – 13 mld. Kč) a rovněž kolísal i podíl na celkové spotřebě domácího cestovního ruchu (10 – 12 %). Přesto je zřejmé, že význam služebních cest pro ekonomiku cestovního ruchu mnohonásobně převyšuje jejich význam z hlediska nefinančních ukazatelů, neboť podíl na počtu cest se pohyboval mezi 2 – 3 %, podíl na počtu přenocování byl 5 – 7 %.

Dle cíle cesty (tuzemsko nebo zahraničí) se struktura spotřeby domácího cestovního ruchu zvyšovala mírně ve prospěch cest rezidentů mimo Českou republiku. Příjem z těchto cest totiž tvořil v roce 2008 zhruba 26 % domácího cestovního ruchu, zatímco v roce 2003 se podíl pohyboval okolo 24 %. Nicméně domácí výdaje na tuzemské cesty byly po celou dobu stěžejní částí této spotřeby a v roce 2008 byly odhadnuty na 82 mld. Kč.

Graf č. 3 – Spotřeba domácího cestovního ruchu v roce 2008 podle cíle cesty a typu návštěvníka

Pozn. První sloupec představuje výdaje realizované na cestách rezidentů v ČR, druhý sloupec představuje část výdajů rezidentů realizovaných v ČR při cestách do zahraničí. Údaj nad sloupcem vyjadřuje procentuální podíl na celkové spotřebě domácího cestovního ruchu.

4.1.2.3 Struktura spotřeby domácího cestovního ruchu

Spotřební koš výdajů odpovídá charakteru a cestovním zvyklostem na jednotlivých druzích cest. Turisté utratili v roce 2008 nejvíce finančních prostředků za zboží (20 % celkových výdajů), jež obsahují i koupi pohonných hmot, dále za ubytování (19 %), dopravu (19 %) a stravování (18 %). Zejména u dopravních služeb byla spotřeba ovlivněna domácími výdaji na zahraniční cesty. Příkladem mohou být výdaje zaplacené za letenky tuzemským leteckým společnostem, pokud je návštěvník využije při své cestě do zahraničí, nebo pohonné hmoty zakoupené před jízdou za hranice ještě na území České republiky. Naopak u ubytování je spotřeba domácího cestovního ruchu výhradně tvořena výdaji, které utratí rezidenti cestující v tuzemsku. Podle metodiky se totiž při překročení hranic stává realizovaná cesta cestou zahraniční. Výdaje za ubytování zahrnují rovněž tzv. imputované nájemné.¹³

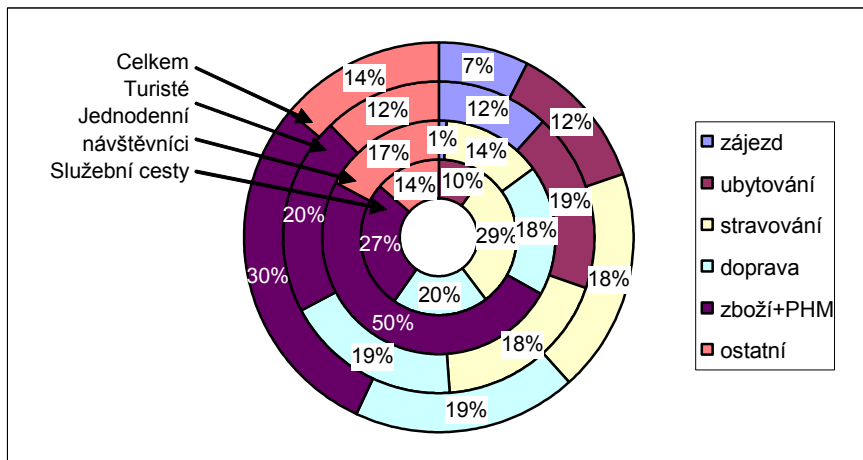
V případě jednodenních návštěvníků byla stejně jako u příjezdového cestovního ruchu největší část výdajů utracena za zboží (50 % v roce 2008). Složení spotřebního koše je v případě výdajů u této skupiny návštěvníků nejvíce zatíženo

¹³ Pro potřeby TSA je provedena jistá korekce (navýšení) domácího cestovního ruchu z hlediska druhých domovů a vlastních rekreačních objektů, kdy je celková spotřeba navýšena o imputované nájemné odhadované odborem národních účtů.

konkrétním účelem cesty, za níž je vykonána a který je v tomto případě velmi rozmanitý (návštěva příbuzných, nákupy spojené s kulturní akcí, projížďka na kole, návštěva kadeřníka, náboženské účely atd.).

Ve struktuře spotřeby služebních cest převažovaly prostředky vydané za stravování (každoročně více než 30 %), jež byly následovány výdaji za zboží (27 % v roce 2008) a dopravní služby (20 %).

Graf č. 4 – Struktura výdajů domácího cestovního ruchu podle typu návštěvníka v roce 2008

4.1.3 Výjezdový cestovní ruch v letech 2003 – 2008

4.1.3.1 Hlavní ukazatele výjezdového cestovního ruchu

Výjezdový cestovní ruch shrnuje ukazatele popisující návštěvy a pobyt rezidentů mimo ekonomické území České republiky. Někdy je tato forma cestovního ruchu nazývána též pasivním cestovním ruchem, neboť z bilančního hlediska vlastně vyjadřuje pro naši ekonomiku odliv finančních prostředků.

V letech 2003 – 2008 realizovali rezidenti každoročně více než 10 mil. cest do zahraničí. Hlavní skupinou účastníků výjezdového cestovního ruchu jsou přítomní turisté, kteří v zahraničí zpravidla tráví svoji dovolenou. Jejich počet do roku 2006 nejprve kolísal mezi 6,2 – 7,0 mil., ale v roce 2007 již vyjelo za hranice České republiky 7,4 mil. a o rok později dokonce přes 8,0 mil. turistů. Dokonce byla u této skupiny návštěvníků pozorována největší dynamika z hlediska počtu cest, protože v relativním vyjádření se během šesti sledovaných let zvýšil jejich počet o

14 % (počet všech cest jako celku o 10 %). Turisté celkově v zahraniční realizovali v roce 2008 více než 61 mil. přenocování, průměrná délka pobytu dosáhla v témž roce zhruba 8,6 dne.

Počet jednodenních návštěvníků na zahraničních cestách ve sledovaném období rovněž kolísal, ale vždy byla překonána hranice alespoň 2,5 mil. vykonaných výletů. Nejvíce cest za hranice České republiky podnikli výletníci v roce 2008 (3,0 mil. cest), přičemž cílové destinace se logicky omezovaly pouze na sousední státy.

Tab. č. 18 – Počet zahraničních cest a přenocování rezidentů v letech 2003 – 2008 v tis. / v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Jednodenní návštěvníci	2.969	2.951	2.503	2.585	2.460	3.048	102,6
Turisté	7.047	6.354	6.719	6.209	7.420	8.041	114,1
Služební cesty	1.554	1.540	1.567	1.576	1.628	1.625	104,5
Návštěvníci celkem	11.570	10.845	10.789	10.370	11.508	12.713	109,9
Přenocování celkem	64.674	54.319	57.037	53.755	62.335	68.180	105,4

1) Index změny v procentech

Nejmenší podíl na výjezdovém cestovním ruchu z hlediska počtu cest tvořily služební cesty (13 % všech zahraničních cest v roce 2008). Počet přenocování na služebních cestách dosáhl v roce 2008 hodnoty téměř 6,8 mil., průměrný počet přenocování na 1 cestu byl pak 4,2 noci.

4.1.3.2 Spotřeba výjezdového cestovního ruchu

Výdaje rezidentů na cestovní ruch v zahraniční v letech 2003 – 2008 se trvale zvyšovaly, přičemž v posledním sledovaném roce jejich hodnota překonala hranici 92 mld. Kč. Cestování do zahraniční se pro rezidenty ukazuje jako stále atraktivnější, jsou ochotni na něj vynakládat stále více prostředků. Zároveň tento fakt nepochybně svědčí o rostoucí koupěschopnosti rezidentů (a změně způsobu trávení dovolených a volného času). Do jisté míry se přitom mění samotná struktura výjezdového cestovního ruchu. Zatímco se ve sledovaném období podíl jednodenních návštěvníků na celkové spotřebě výjezdového cestovního ruchu snížil o 2,3 p. b., poptávka se přesouvala k turistickým cestám (zvýšení podílu o 3,8 p. b.).

Nízké výdaje jednodenních návštěvníků jsou přitom jistým specifickým znakem spotřeby výjezdového cestovního ruchu obecně. V roce 2008 tvořily jen přes 4 % všech finančních prostředků utracených na zahraničních cestách. Průměrné výdaje na 1 výlet dle metodiky TSA dosáhly částky 1.290 Kč (pro rok 2008).

Turisté jsou nepochybně nejvýznamnější skupinou účastníků při cestách mimo ČR. Vykonají do zahraničí největší počet cest, na kterých zároveň realizují největší část spotřeby výjezdového cestovního ruchu. V roce 2008 tento podíl dosáhl 71 %, přičemž hodnota spotřeby se blížila 66 mld. Kč. Největší část výdajů připadá tradičně na letní měsíce (3. čtvrtletí), kdy se realizuje většina dovolenkových a prázdninových cest. Průměrné výdaje na 1 cestu v roce 2008 činily 8.187 Kč, což bylo o 2,1 tisíce korun více než v roce 2003.

V případě zahraničních služebních cest je patrný nárůst jejich významu ve finančním vyjádření. Celkový objem finančních prostředků vydaných na zahraničních služebních cestách se v letech 2003 – 2008 postupně zvyšoval až na více než 22 mld. Kč. Zatímco na celkovém počtu cest podíl této skupiny návštěvníků v roce 2008 činil necelých 13 %, podíl na spotřebě výjezdového cestovního ruchu tvořil 24 %. Průměrná výše výdajů na jednu cestu dosáhla 13.797 Kč, tj. o 3,2 tis. více než na začátku sledovaného období.

Tab. č 19 – Spotřeba výjezdového cestovního ruchu v letech 2003 – 2008* v mil. Kč / v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Jednodenní návštěvníci	4.202	3.295	2.887	3.882	3.458	3.933	93,6
Turisté	43.195	44.133	46.650	46.558	55.262	65.832	152,4
Služební cesty	16.469	17.607	18.713	19.561	21.877	22.414	136,1
Návštěvníci celkem	63.867	65.035	68.250	70.001	80.597	92.179	144,3

* Výdaje rezidentů realizované v zahraničí

1) Index změny v procentech

4.1.3.3 Struktura spotřeby výjezdového cestovního ruchu

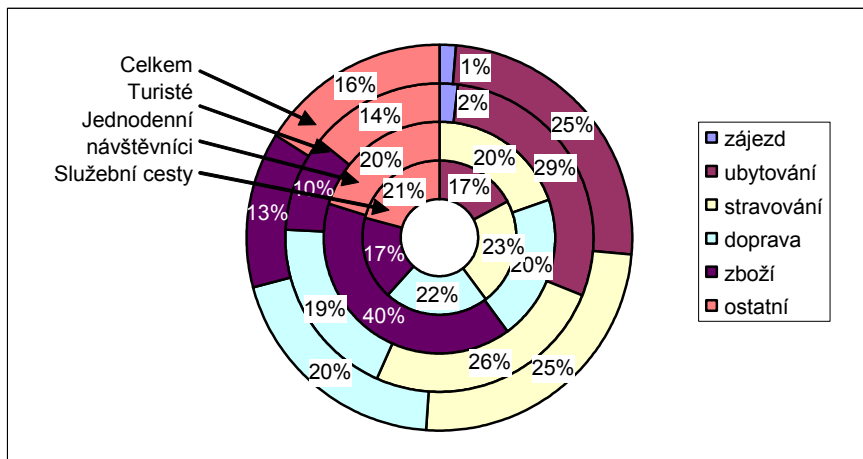
Při pohledu na strukturu spotřeby výjezdového cestovního ruchu podle produktů (viz. Graf č. 5) je opět patrná diference v rámci jednotlivých skupin návštěvníků. Struktura výdajů celkem je nejvíce ovlivněna spotřebním košem turistů. V něm tvořily v roce 2008 více než polovinu výdaje za ubytování a stravování (29, resp. 26 %), třetí nejvýznamnější položkou nákladů zůstala doprava (19 %). Její podíl jsou nižší vzhledem k delší době pobytu, navíc dopravní služby jsou často poskytovány českými dopravci (např. leteckými nebo autobusovými společnostmi). Nevstupují tudíž do spotřeby výjezdového cestovního ruchu, ale jsou součástí domácího cestovního ruchu.

Jednodenní návštěvníci jezdili v letech 2003 – 2008 do zahraničí stále poměrně často nakupovat, a tak nejvíce finančních prostředků vydali právě za zboží. Ve

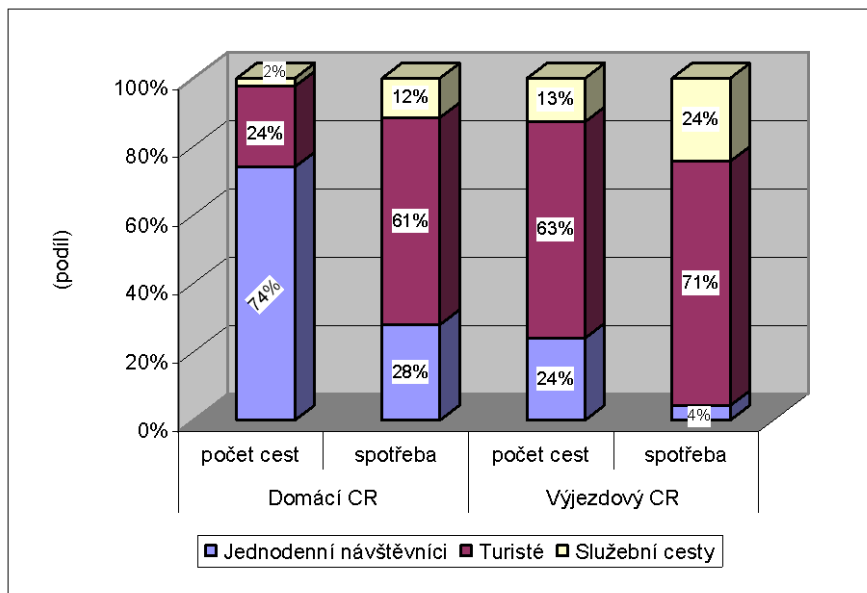
všech sledovaných letech činil podíl zboží téměř 40 % celkových výdajů, tři pětiny se dále poměrně rovnoměrně dělily mezi zbývající produkty spotřeby.

Specifické složení výdajů mají rovněž návštěvníci na zahraničních služebních a pracovních cestách. V jejich případě největší část spotřeby roce 2008 tvořily náklady na stravování (22 %), ubytování (22 %), a ostatní výdaje (21 %).

Graf č. 5 – Struktura výdajů výjezdového cestovního ruchu podle typu návštěvníka v roce 2008

Graf č. 6 – Struktura počtu cest a spotřeby podle formy cestovního ruchu a typu návštěvníka v roce 2008

4.1.4 Vnitřní cestovní ruch v letech 2003 – 2008

4.1.4.1 Spotřeba vnitřního cestovního ruchu

Vnitřní cestovní ruch představuje cestovní ruch rezidentů i nerezidentů na ekonomickém území České republiky. Je syntézou tabulek příjezdového a domácího cestovního ruchu a ve finančním vyjádření shrnuje příjmy z cestovního ruchu nerezidentů, výdaje rezidentů při domácích cestách a domácí výdaje na cesty rezidentů do zahraničí. Spotřeba vnitřního cestovního ruchu (v TSA tabulka T4) se tak stává hlavním souhrnným ukazatelem pro posouzení objemu přímé návštěvníkovy spotřeby v ČR.

V letech 2003 – 2008 se spotřeba vnitřního cestovního ruchu postupně zvyšovala a v posledním sledovaném roce dosáhla hodnoty téměř 240 mld. Kč, což bylo o 24 % více než v roce 2003. V průběhu období se přitom měnil vzájemný podíl právě příjezdového a domácího cestovního ruchu na tvorbě tohoto ukazatele. Ačkoli ve všech letech dominoval příjezdový cestovní ruch, jeho relativní význam byl nejvyšší v roce 2005, kdy příjmy od zahraničních návštěvníků činily 56 % spotřeby vnitřního cestovního ruchu. Od té doby dynamičtěji rostla spotřeba na domácích cestách a právě to zapříčinilo posílení podílu domácího cestovního ruchu. V roce

2008 tvořil 46 % spotřeby vnitřního cestovního ruchu, zatímco v roce 2005 to bylo jen 44 % (viz. Graf č. 7).

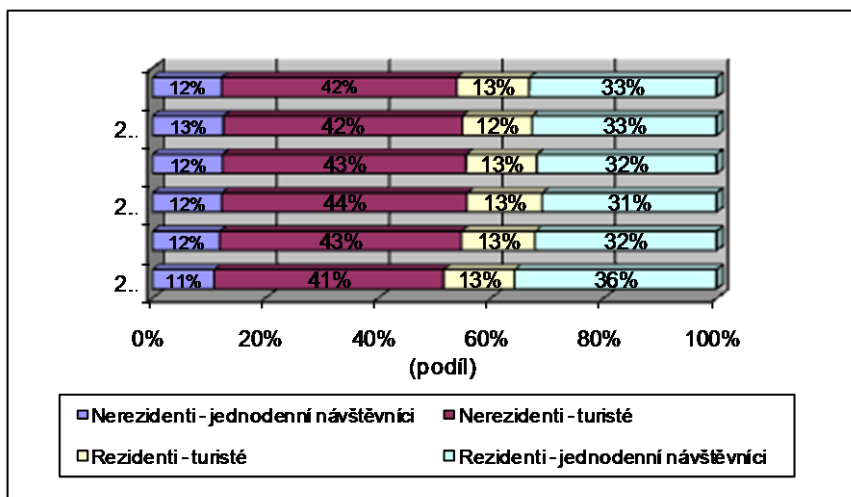
Tab. č. 20 – Spotřeba vnitřního cestovního ruchu a saldo cestovního ruchu v letech 2003 – 2008 v mil. Kč / v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Příjezdový CR	100.048	117.110	121.153	124.221	128.639	129.331	129,3
Domácí CR	93.681	96.545	96.033	99.064	105.449	110.284	117,7
Spotřeba vnitřního CR	193.729	213.655	217.187	223.284	234.087	239.616	123,7
Výjezdový CR	63.867	65.035	68.250	70.001	80.597	92.179	144,3
Saldo CR	36.181	52.075	52.903	54.220	48.042	37.153	102,7

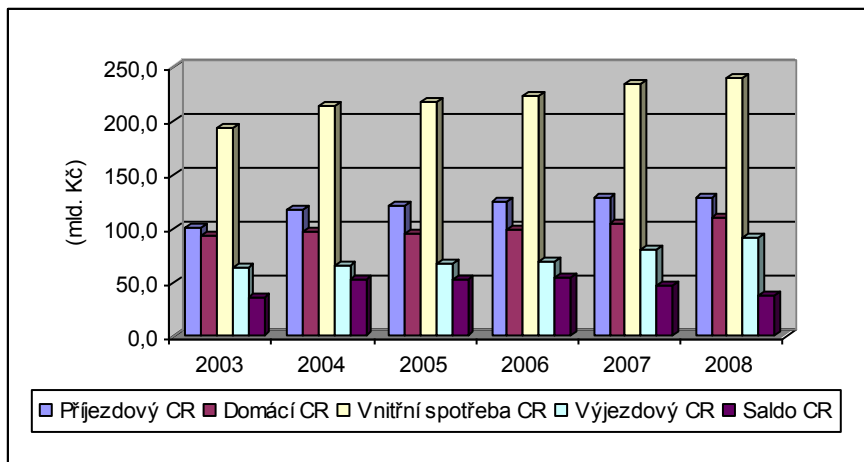
1) Index změny v procentech

Do tabulky byla pro přehlednost zařazena také spotřeba výjezdového cestovního ruchu, neboť při porovnání s příjmy z cestovního ruchu nerezidentů lze jednoduše vyjádřit saldo cestovního ruchu. Jedná se v podstatě o rozdíl objemu finančních prostředků mířících ze zahraničí do ČR a naopak, přičemž tento rozdíl vyjadřuje buď kladnou nebo zápornou platební bilanci cestovního ruchu v daném státě. Česká republika dosáhla ve všech letech sledovaného období velmi vysokého aktivního salda cestovního ruchu (v roce 2008 hodnota přesáhla 37 mld. Kč), za což opět vděčila vysokým příjmům z příjezdového cestovního ruchu.

Graf č. 7 – Struktura vnitřního cestovního ruchu podle typu návštěvníka v letech 2003 – 2008

Graf č. 8 – Spotřeba vnitřního cestovního ruchu a saldo cestovního ruchu v letech 2003 – 2008

4.1.4.2 Struktura spotřeby vnitřního cestovního ruchu

Struktura výdajů cestovního ruchu je samozřejmě přímo závislá na struktuře spotřeby příjezdového a domácího cestovního ruchu a jejich vzájemné váze. Ve struktuře spotřeby vnitřního cestovního ruchu převládaly v roce 2008 výdaje na zboží, zahrnující rovněž útratu za pohonné hmoty (společně 34 %). Návštěvníci vynaložili nemalé finanční prostředky také na stravování (20 %) a ubytování (17 %), přičemž položka ubytovací služby zahrnuje i tzv. imputované nájemné za druhé domovy. Marže cestovních kanceláří, agentur či průvodců tvořily ve stejném roce necelá 4 % spotřeby vnitřního cestovního ruchu. Podrobnější struktura spotřeby vnitřního cestovního ruchu dle jednotlivých produktů je obsažena v tabulkách nabídky (v TSA tabulka T6).

Ze získaných podkladů vyplývá, že jeden zahraniční turista je pro spotřebu cestovního ruchu téměř pětkrát přínosnější než jednodenní návštěvník (včetně tranzitujících), v případě domácího cestovního dokonce více než sedmkrát (při započtení účastníků služebních cest do turistů). Stejně tak je možné porovnat přínos rezidentů a nerezidentů pro spotřebu cestovního ruchu. Jednodenní nerezident je pětkrát přínosnější než rezident a turista více než třikrát. V případě turistů je přínos ovlivněn nejen vyššími denními výdaji nerezidentů, ale i tím, že jejich cesty jsou v průměru o něco málo delší, než rezidentů. Aby vzrostla spotřeba vnitřního cestovního ruchu o 1 miliardu, bylo by zapotřebí zvýšit počet jednodenních nerezidentů zhruba o půl milionu nebo rezidentů o 2,5 milionu, či by muselo přijet téměř 100 tisíc zahraničních turistů nebo by se na průměrně dlouhou

cestu muselo vydat přes 300 tisíc domácích turistů, vše samozřejmě při zachování průměrné výše výdajů návštěvníků a průměrné délky pobytu u turistů počítané pro rok 2008.

4.2 Nabídka cestovního ruchu

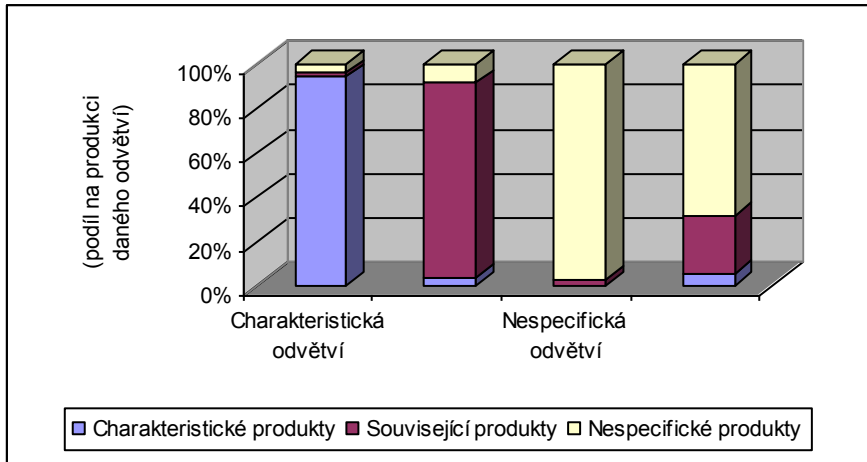
4.2.1 Výrobní účty cestovního ruchu

Strana nabídky se v TSA koncentruje do tabulek T5 a T6, které přehledně zobrazují výrobní účty odvětví cestovního ruchu a ostatních odvětví a po doplnění dovozu, daní a dotací přinášejí porovnání celkové domácí nabídky dle produktů se spotřebou vnitřního cestovního ruchu.

Celková produkce odvětví charakteristických pro cestovní ruch se v letech 2003 – 2008 zvyšovala a v posledním roce sledovaného období přesáhla hodnotu 425 mld. Kč. Nejvíce se na této produkci podílela odvětví: stravovací služby (25 %), sportovní a ostatní rekreační služby (15 %), služby cestovních kanceláří a agentur (12 %), ubytovací služby (10 %) a osobní silniční a letecká doprava (9, resp. 8 %). Je ovšem nutné zdůraznit, že produkci odvětví charakteristických pro cestovní ruch nelze zaměňovat s produkcí cestovního ruchu. Produkce charakteristických odvětví totiž vyjadřuje celkovou produkci těchto činností v národní ekonomice, přičemž není nutné, aby tato produkce byla spotřebována výhradně účastníky cestovního ruchu. Navíc se produkce charakteristických odvětví neskládá pouze z charakteristických produktů, i když jejich podíl je naprosto převažující (v roce 2008 cca 94 %). Vedlejší činnosti nejsou kupodivu zaměřeny do oblastí souvisejících odvětví (pouze 2 %), ale do nespécifických (4 %), na čemž se ale podílí výraznou měrou odvětví doplňkových služeb osobní dopravy.

Hodnota produkce odvětví souvisejících s cestovním ruchem přesáhla v roce 2008 hranici 2,7 bil. Kč a koncentrovala se do souvisejících produktů z 88 %. I v tomto případě platí (a více než u charakteristických odvětví), že v souvislosti s cestovním ruchem je spotřebovávána pouze menší část této produkce. Odvětví nespécifická pro cestovní ruch představují v rámci národní ekonomiky největší objem produkce (přes 6,5 bil. Kč v roce 2008) a svou strukturou produktů proto nejvíce ovlivňují strukturu celkového výstupu domácích výrobců ČR (viz. Graf č. 9). Zde je zapotřebí naopak upozornit, že ač se jedná o nespécifická odvětví, část jejich produkce s cestovním ruchem souvisí, pokud se jím některé podniky zabývají ve své vedlejší činnosti.

Graf č. 9 – Domácí produkce podle odvětví a produktů v roce 2008

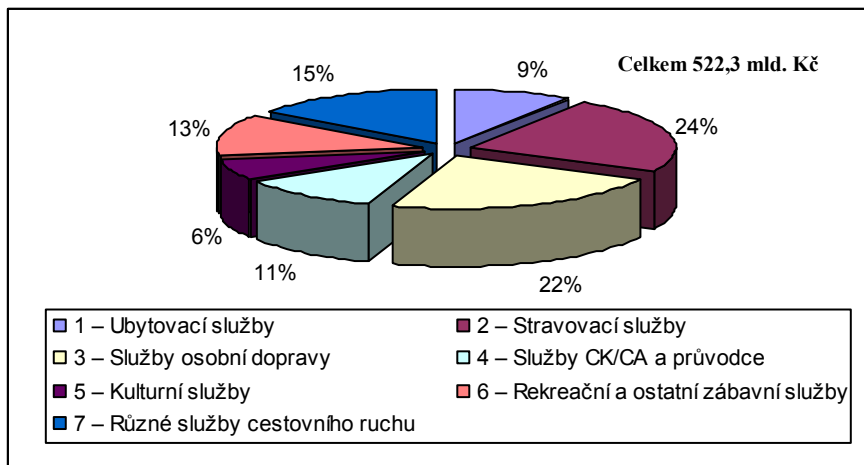

Při analýze výrobních účtů ekonomiky ČR z hlediska produktů (v tomto případě nezáleží na odvětví, v němž produkt vznikl) se produkty charakteristické pro cestovní ruch podílely na celkové výrobě České republiky v roce 2008 zhruba 5 %, výrobky související tvořily 27 % a zbytek připadl na výrobky a služby nespecifické pro cestovní ruch.

Pro vyjádření domácí nabídky je nutné celkový výstup produkce domácích výrobců navýšit o dovoz představující v rámci tuzemského národního hospodářství dodávky dovážených výrobků a služeb a započítat rovněž hodnotu daní snížených o dotace na produkty tuzemské produkce a z dovozu. Z hlediska metodiky TSA lze pro srovnání spotřeby vnitřního cestovního ruchu s nabídkou započítat dovoz pouze v případě souvisejících a nespecifických produktů cestovního ruchu. Důvodem je, že dovoz charakteristických produktů představuje spotřebu mimo ekonomické území ČR (výjezdový cestovní ruch). Případy dopravních služeb v tuzemském národním hospodářství poskytovaných nerezidentskými výrobci nebo pojišťovací služby poskytované nerezidentskou společností pro vnitřní cestovní ruch nebyly z nedostatku konkrétních informací brány v úvahu.

Celková domácí nabídka (tj. domácí produkce, dovoz a saldo daní a dotací) se v období let 2003 – 2008 zvýšila v České republice o více než polovinu a v posledním sledovaném roce přesáhla hodnotu 12,7 bil. Kč. Hodnota nabídky charakteristických produktů činila 522 mld. Kč. Z hlediska její struktury převládaly stravovací služby (23 %) a služby osobní dopravy (22 %), naopak nejmenší podíl patřil kulturním službám (6 %).

Graf č. 10 – Struktura domácí nabídky charakteristických produktů cestovního ruchu v roce 2008

Porovnáním hodnot domácí nabídky (jinými slovy hodnot dodávek daného produktu) a spotřeby vnitřního cestovního ruchu v každé řádce tabulky T6 získáváme výsledný podíl cestovního ruchu na domácí nabídce daného produktu (tourism ratio – TR). Tento podíl je tím větší, čím více ve spotřebě daného produktu převažují účastníci cestovního ruchu nad běžnými spotřebiteli v rámci obvyklého prostředí. Pochopitelně se výše TR u jednotlivých produktů může měnit rovněž v časovém horizontu.

Tab. č. 21 – Podíl cestovního ruchu na domácí nabídce podle produktů v letech 2003 – 2008 v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
A. SPECIFICKÉ PRODUKTY	7,1	6,8	6,7	6,3	5,9	5,8	-1,3
A.1 Charakteristické produkty	33,4	31,7	31,8	29,8	28,7	27,7	-5,6
1 – Ubytovací služby	86,1	86,9	81,9	84,1	85,7	81,2	-4,9
2 – Stravovací služby	44,7	44,2	45,7	43,4	41,2	38,7	-6,1
3 – Služby osobní dopravy	39,9	37,0	33,5	30,8	29,8	31,5	-8,4
4 – Služby CK/CA a průvodce	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0
5 – Kulturní služby	34,5	31,1	30,7	29,0	28,0	26,1	-8,4
6 – Rekreační a ost. zábavní služby	7,5	6,9	7,0	6,1	5,8	5,4	-2,1
7 – Různé služby cestovního ruchu	2,0	1,6	1,9	1,5	1,4	1,3	-0,8
A.2 Související produkty	3,2	3,1	3,1	2,9	2,7	2,6	-0,6
B. NESPECIFICKÉ PRODUKTY	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Celkem	2,3	2,3	2,2	2,0	1,9	1,9	-0,5

1) Index změny v procentních bodech (rozdíl)

V období let 2003 – 2008 docházelo u většiny produktů k poklesu podílu cestovního ruchu na domácí nabídce. Největší pokles v procentních bodech lze pozorovat u kulturních služeb a služeb osobní dopravy, celkem všechny produkty klesly o 0,5 p. b. Logicky beze změny zůstal podíl u zřejmě nejcharakterističtějšího produktu cestovního ruchu – služeb CK/CA, kde ve všech letech byla produkce spotřebována pouze účastníky cestovního ruchu (tedy TR = 100 %). Podíl cestovního ruchu pro všechny charakteristické produkty vyjádřené jako celek klesl z 33 % v roce 2003 na 28 % v roce 2008.

4.2.2 HPH a HDP cestovního ruchu

Vyjádření podílu cestovního ruchu na tvorbě HPH (hrubá přidaná hodnota) a HDP (hrubý domácí produkt) je klíčovou částí TSA České republiky. Přidanou hodnotu cestovního ruchu lze definovat jako přidanou hodnotu vytvořenou jednotlivými charakteristickými odvětvími cestovního ruchu a ostatními odvětvími národního hospodářství k uspokojení spotřeby vnitřního cestovního ruchu. Přitom není podstatné, zda je veškerá výroba těchto odvětví nabízena návštěvníkům, v potaz se nebere ani stupeň specializace výrobního procesu.

Výpočet hrubého domácího produktu v cestovním ruchu vychází z vyjádření HDP tzv. výrobní metodou. V tomto vyjádření je celkový hrubý domácí produkt národního hospodářství roven součtu celkové přidané hodnoty vytvořené všemi

výrobními činnostmi (v základních cenách) a čistých daní z produktů. Obdobně lze tedy stanovit výši hrubého domácího produktu vyvolaného návštěvníkovou spotřebou. Jedná se o součet celkové přidané hodnoty (v základních cenách) vytvořené všemi odvětvími k uspokojení spotřeby vnitřního cestovního ruchu a hodnoty čistých daní.

4.2.2.1 Ekonomická výkonnost cestovního ruchu v letech 2003 – 2008

Nejvyššího podílu na tvorbě HPH za celou ekonomiku dosáhl cestovní ruch ve sledovaném období v roce 2003 ve výši 3,4 %, na tvorbě HDP o rok později ve výši 3,6 %. Přestože spotřeba vnitřního cestovního ruchu v letech 2003 – 2008 vzrostla o 24 %, rychlejší růst ostatních odvětví způsobil, že podíl cestovního ruchu na hrubé přidané hodnotě a hrubém domácím produktu České republiky mírně klesal. V roce 2008 činil podíl cestovního ruchu na HDP 2,8 % a na HPH již jen 2,6 %. Pomalejší pokles podílu cestovního ruchu na hrubém domácím produktu než na hrubé přidané hodnotě byl ovlivněn rychlejším růstem daní vztahujících se k charakteristickým, resp. souvisejícím produktům oproti ostatním produktům (mj. zvýšení DPH ve službách a spotřebních daní z alkoholu a pohonných hmot).

Tab. č. 22 – Hlavní ukazatele národního hospodářství a cestovního ruchu v ČR v letech 2003 – 2008 v mil. Kč / v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Produkce celkem (zc)	6.392.815	7.052.693	7.441.528	8.323.461	9.239.575	9.677.773	151,4
Mezispotřeba celkem (kc)	4.032.970	4.517.567	4.763.005	5.412.466	6.058.091	6.352.775	157,5
Hrubá přid. hod. celk. (zc)	2.359.845	2.535.126	2.678.523	2.910.995	3.181.484	3.324.998	140,9
Daně minus dotace	236.249	279.033	308.602	314.709	357.449	367.621	155,6
Hrubý domácí produkt	2.596.094	2.814.159	2.987.125	3.225.704	3.538.933	3.692.619	142,2
HPH CR	79.656	83.413	80.742	81.321	82.335	87.698	110,1
Podíl CR na HPH (v %)	3,4	3,3	3,0	2,8	2,6	2,6	-0,7 p. b.
Daně CR	8.703	16.499	15.898	14.511	15.760	15.757	181,0
HDP CR	88.360	99.912	96.640	95.832	98.095	103.456	117,1
Podíl CR na HDP (v %)	3,4	3,6	3,2	3,0	2,8	2,8	-0,6 p. b.

1) Index změny v procentech

Uvedené podíly cestovního ruchu na hlavních makroekonomických ukazatelích České republiky v souladu s manuálem TSA-RMF vyjadřují tzv. přímý vliv cestovního ruchu. Tento vliv předpokládá přímý vztah mezi poskytovatelem produktu či služby a spotřebitelem (v tomto případě návštěvníkem). Aktivita účastníků cestovního ruchu nevyvolávají ale pouze potřebu vyrábět přímo

spotřebované produkty, zvyšují potřebu vyrábět i jiné produkty, které přímo nespotřebovávají (např. vybavení hotelů a restaurací, vozového parku pro železniční a autobusovou dopravu a mnoho dalších). Výpočty tzv. nepřímého vlivu cestovního ruchu vyžadují maticové operace, jejichž výsledkem jsou koeficienty komplexní spotřeby, kterými lze nepřímý vliv cestovního ruchu kvantifikovat. Vyčíslením nepřímého vlivu cestovního ruchu na ekonomiku ČR se ČSÚ bude teprve zabývat, pro roky 2003 – 2008 nebylo toto provedeno.

4.3 Investice v cestovním ruchu

Tvorba hrubého fixního kapitálu (THFK) je důležitou složkou popisu a analýzy jednotlivých odvětví cestovního ruchu. Je platnou součástí satelitního účtu cestovního ruchu (TSA). Podle metodiky ESA 1995 tvoří tvorba hrubého fixního kapitálu (P.51) spolu se změnou stavu zásob a čistým pořízením cenností položku nazývanou tvorba hrubého kapitálu.

Tedy tvorba hrubého kapitálu se skládá z:

- tvorby hrubého fixního kapitálu (P.51);
- změny stavu zásob (P.52);
- čistého pořízení cenností (P.53).

Protože druhá a třetí jmenovaná položka reprezentují pouze velmi malou část tvorby hrubého kapitálu (kolem 1/20 v národním hospodářství), TSA se zabývá pouze jeho nejdůležitější částí. Problematika THFK v jednotlivých odvětvích cestovního ruchu je obsahem tabulky TSA T8.

4.3.1 Význam investic v cestovním ruchu z hlediska národního hospodářství v letech 2003 – 2007

V roce 2007 dosáhly investice do cestovního ruchu hodnoty 38 mld. Kč, z toho 99 % bylo do hmotných investic. Jen něco málo přes jedno procento investovaných prostředků bylo alokováno do nehmotných fixních aktiv a nevyráběných nefinančních aktiv.¹⁴ Podíl cestovního ruchu na investicích celého národního hospodářství činil 4,3 % a oproti roku 2003 je možné vysledovat zvýšení investic o 9,3 mld. Kč, tj. o 33 %. Růst investic v cestovním ruchu byl přitom o něco málo rychlejší než v ekonomice celkem, kde vzrostly o 30 %.

---

¹⁴ Nevyráběná aktiva (AN.2) představují hmotná nevyráběná aktiva (AN.21), tj. půdu, podzemní zdroje, nepěstované biologické zdroje a vodní zdroje a nehmotná nevyráběná aktiva (AN.22), např. patenty nebo nakoupenou dobrou pověst (goodwill).

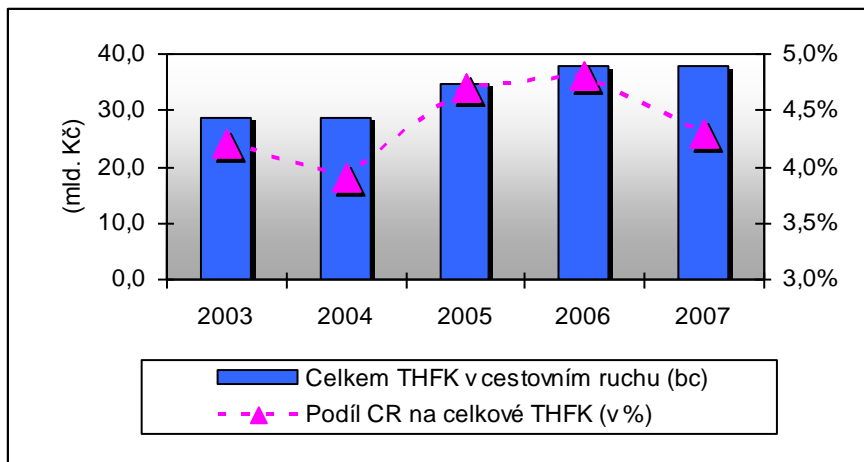
Největší investice z hlediska odvětví cestovního ruchu byly v roce 2007 zaznamenány v doplňkových službách osobní dopravy (29 %), sportovních a rekreačních službách (13 %) a kulturních službách (10 %). Poměrně zajímavý vývoj se odehrál z hlediska investic v ubytovacích službách. Zatímco ještě v roce 2003 bylo v tomto odvětví investováno 18 % (přes 5 mld. Kč) všech prostředků z celkové THFK v cestovním ruchu, v roce 2007 to již bylo pouze 10 % (necelých 3,7 mld. Kč). Obecně platí, že většina investic (90 % v roce 2007) byla vytvořena v odvětvích charakteristických pro cestovní ruch, 8 % patřilo odvětvím souvisejícím s cestovním ruchem a zbylými 2 % se na tvorbě hrubého fixního kapitálu podílela odvětví nespécifická pro cestovní ruch.

Tab. č. 23 – Tvorba hrubého fixního kapitálu v cestovním ruchu v ČR v letech 2003 – 2007 v mil. Kč / v %

	2003	2004	2005	2006	2007	2007/2003 ¹⁾
A. VYRÁBĚNÁ NEFINANČNÍ AKTIVA	28.602	28.608	34.591	37.941	37.903	132,5
A.1 Hmotná fixní aktiva	28.159	28.133	34.231	37.538	37.419	132,9
1. Ubytovací zařízení	6.091	5.368	5.065	6.809	6.075	99,7
2. Ostatní budovy a stavby	17.471	16.693	21.463	20.526	20.384	116,7
3. Dopravní prostředky (osobní)	3.046	4.564	5.988	8.453	8.638	283,6
4. Ostatní stroje a zařízení	1.548	1.499	1.714	1.750	2.321	149,9
5. Pěstovaná aktiva	3	9	1	1	1	48,6
A.2 Nehmotná fixní aktiva	443	475	360	403	484	109,2
B. NEVYRÁBĚNÁ NEFINANČNÍ AKTIVA ²⁾	6	12	20	8	16	278,4
Celkem THFK v cestovním ruchu	28.608	28.620	34.611	37.950	37.918	132,5
Celkem THFK v národním hospodářství	687.468	727.182	741.894	796.313	890.251	129,5
Podíl CR na celkové THFK (v %)	4,2	3,9	4,7	4,8	4,3	0,1 p. b.

1) Index změny v procentech

Graf č. 11 – Tvorba hrubého fixního kapitálu v cestovním ruchu a podíl na celkových investicích v národním hospodářství ČR v letech 2003 – 2007

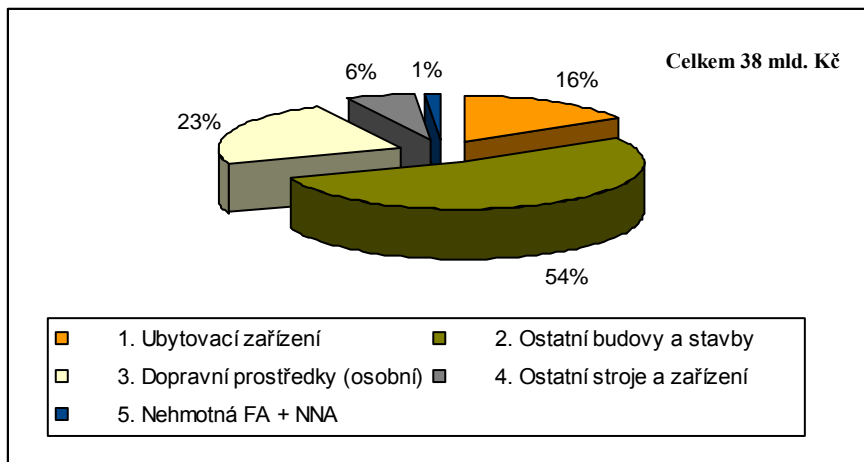

4.3.2 Struktura THFK (investic) v cestovním ruchu

Z hlediska struktury THFK mířilo v roce 2007 do ostatních budov a staveb 540 Kč z každé tisícikoruny investované do cestovního ruchu. Především se jednalo o investice do dopravní infrastruktury (mj. výstavba dálnic a místních komunikací), výstavbu budov pro sport, rekreaci a zábavu a výstavbu budov pro kulturní účely. Vysoké investiční prostředky směřovaly také do nákupu dopravních prostředků (23 %), zejména osobních motorových vozidel. Do hotelů a ostatních ubytovacích zařízení (včetně tzv. druhých domovů) bylo investováno přes 6 mld. Kč (16 %).

Z hlediska dynamiky se během sledovaného období zvyšoval nejrychleji objem investičních prostředků vložených do pořízení osobních dopravních prostředků. Zatímco v roce 2003 byly za tento produkt utráceny 3,0 mld. Kč, v roce 2007 to již bylo přes 8,6 mld. Kč (o 284 % více). Pomalejší růst než byl průměr THFK v cestovním ruchu jako celku, bylo naopak možné sledovat v rámci ubytovacích zařízení nebo ostatních budov a staveb.

Graf č. 12 – Tvorba hrubého fixního kapitálu v cestovním ruchu podle druhu investic v roce 2007

5 Modul zaměstnanosti cestovního ruchu

Stanovení úrovně a vybraných charakteristik zaměstnanosti je jedním z nejdůležitějších úkolů při zkoumání ekonomického významu a postavení cestovního ruchu v národním hospodářství. Statistický rámec a metodický návod v tomto procesu představují především následující dokumenty:

- The Eurostat Manual on Employment in Tourism (EUROSTAT),
- Measuring the Role of Tourism in OECD Economies: the OECD Manual on Tourism Satellite Accounts and Employment (OECD).

Modul zaměstnanosti cestovního ruchu, přestože stojí na vlastním základě, je přitom obecně úzce spjat se satelitním účtem cestovního ruchu (TSA). Je v souladu s pojmy a definicemi používanými v jiných oblastech sociálně-ekonomických statistik a statistik cestovního ruchu, zejména v Evropském systému účtů ESA 1995, v normách Mezinárodní organizace práce ILO a v dalších dokumentech týkajících se statistiky cestovního ruchu vydaných světovými i evropskými organizacemi (Eurostat, UNWTO, OECD, OSN).

Jelikož existují pouze omezené zkušenosti přiřazování zaměstnanosti k specifickým částem produkce, nezahrnují doporučení mezinárodních manuálů sestavování žádných souhrnných ukazatelů zaměstnanosti v cestovním ruchu. Doporučuje se popisovat zaměstnanost počtem pracovních míst a počtem zaměstnaných osob pouze v jednotlivých odvětvích cestovního ruchu.

Všechna data v Modulu zaměstnanosti cestovního ruchu představují tzv. domácí koncept zaměstnanosti, tzn. týkají se osob pracujících na ekonomickém území České republiky. Na rozdíl od národního pojetí jsou do tohoto konceptu zahrnuti nerezidenti pracující v ČR a naopak nejsou zahrnuti rezidenti pracující v cizině. Většina údajů je publikována v členění pracujících osob na osoby zaměstnané a sebezaměstnané. Základní jednotkou je počet fyzických osob. V případě počtu pracovních míst je tento navíc navýšen o všechna druhá a další zaměstnání.

5.1 Zaměstnanost v cestovním ruchu

5.1.1 Význam cestovního ruchu v národním hospodářství z hlediska zaměstnanosti v letech 2003 – 2008

V roce 2008 bylo v cestovním ruchu zaměstnáno přes 241 tisíc osob. Přitom 21,4 % z tohoto počtu připadaly na zaměstnance a zbylé téměř 4/5 jsou osoby tzv. sebezaměstnané. Jedná se o pracující majitele firem a zároveň spolupracující členy domácnosti, pro které je činnost ve firmě hlavním zaměstnáním. V průběhu referenčního období, kdy zaměstnanost v cestovním ruchu nejčastěji kolísala kolem 236 – 237 tis. osob, se od roku 2003 zvýšil počet zaměstnaných osob v cestovním ruchu o 3,5 tisíce. To představovalo nárůst o 1,5 %.

Tab. č. 24 – Souhrnné ukazatele zaměstnanosti v cestovním ruchu v ČR v letech 2003 – 2008*

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2003 ¹⁾
Počet zaměstnaných osob v CR	237.753	236.649	236.682	235.935	236.024	241.236	101,5
v tom: sebezaměstnaní ²⁾	54.711	56.551	53.884	50.853	51.348	51.635	94,4
zaměstnanci	183.042	180.098	182.798	185.082	184.676	189.601	103,6
Podíl CR na celkové zaměstnanosti Zaměstnané osoby (v %)	4,8	4,8	4,7	4,6	4,5	4,6	-0,2 p. b.
Počet pracovních míst v CR ³⁾	233.507	232.870	233.704	231.476	233.481	236.376	101,2
v tom: sebezaměstnaní ²⁾	54.040	55.904	53.648	50.625	52.542	51.015	94,4
zaměstnanci	179.467	176.966	180.055	180.851	180.939	185.360	103,3
Podíl CR na celkové zaměstnanosti Pracovní místa (v %)	4,7	4,7	4,7	4,6	4,5	4,5	-0,2 p. b.

1) Index změny v procentech, 2) Vyjadřuje počet pracujících majitelů firmy a spolupracujících členů domácnosti, pro které je činnost ve firmě hlavním zaměstnáním, 3) Počet pracovních míst přepočtený na plný úvazek

* Roční průměr počtu zaměstnaných osob v hlavním zaměstnání

V roce 2008 se osoby zaměstnané v cestovním ruchu podílely na celkové zaměstnanosti v národním hospodářství 4,6 %, přitom byl patrný rozdíl v podílech dle statutu v zaměstnání. V případě zaměstnanců činil podíl 4,4 % a v

případě sebezaměstnaných osob 5,4 % (jedná se vždy o podíl na celkové zaměstnanosti v příslušné kategorii). Ve srovnání s rokem 2003 se podíl cestovního ruchu na celkové zaměstnanosti z pohledu zaměstnaných osob snížil o 0,2 p. b.

Cestovní ruch patří k odvětvím s nižší produktivitou práce, neboť jeho podíl na tvorbě hrubé přidané hodnoty v ekonomice činil dle výsledků satelitního účtu cestovního ruchu ve stejném období 2,6 % (podíl na tvorbě HDP 2,8 %). Na jednoho pracovníka připadlo v roce 2008 v cestovním ruchu pouze 364 tisíc Kč hrubé přidané hodnoty, zatímco průměrný pracovník v rámci celé ekonomiky vyprodukoval přidanou hodnotu ve výši 628 tisíc Kč (tedy téměř o 3/4 více). Zaměstnanci v cestovním ruchu na druhou stranu odpracovali v roce 2008 o 88 pracovních hodin (o 4,8 %) více než činil průměr v celé tuzemské ekonomice. Majitelé firem a jejich rodinní příslušníci překročili průměr o 86 hodin (o 3,9 %).

Kromě stanovení počtu zaměstnaných osob, přináší Modul zaměstnanosti cestovního ruchu zároveň informaci o počtu pracovních míst v cestovním ruchu. Tento údaj zahrnuje i druhá a další zaměstnání a zároveň je přepočítán na ekvivalent plné pracovní doby (plný úvazek). V roce 2008 disponoval cestovní ruch více než 236 tisíci pracovních míst. Z tohoto počtu bylo 185 tisíc pracovních míst zaměstnanců a 51 tisíc sebezaměstnaných osob. Podíl cestovního ruchu na celkové zaměstnanosti z hlediska pracovních míst činil ve stejném roce 4,5 %, tj. o 0,2 p. b. více než v roce 2003.

5.2 Specifika zaměstnanosti v cestovním ruchu

5.2.1 Struktura zaměstnanosti v cestovním ruchu podle odvětví v letech 2003 – 2008

Z hlediska odvětvové struktury pracovalo v roce 2008 nejvíce lidí (74 %) v oborech charakteristických pro cestovní ruch. Jednalo se především o služby ubytovacích zařízení, pohostinství, odvětví osobní dopravy, cestovní kanceláře, kulturní, sportovní a jiné rekreační služby. Ve stravovacích a pohostinských zařízeních našlo uplatnění 66 tisíc osob a v ubytovacích službách 44 tisíc; v cestovních kancelářích a agenturách zaměstnanost dosáhla téměř 15 tisíc osob. Ve srovnání s rokem 2003 nejvíce lidí ubylo v osobní železniční dopravě (o 32 % osob méně) a lodní dopravě (o 25 % méně), v ostatních odvětvích naopak pracovníků přibývalo – nejvíce v doplňkových službách osobní dopravy (o 38 % osob více) nebo v letecké dopravě (o 30 % více).

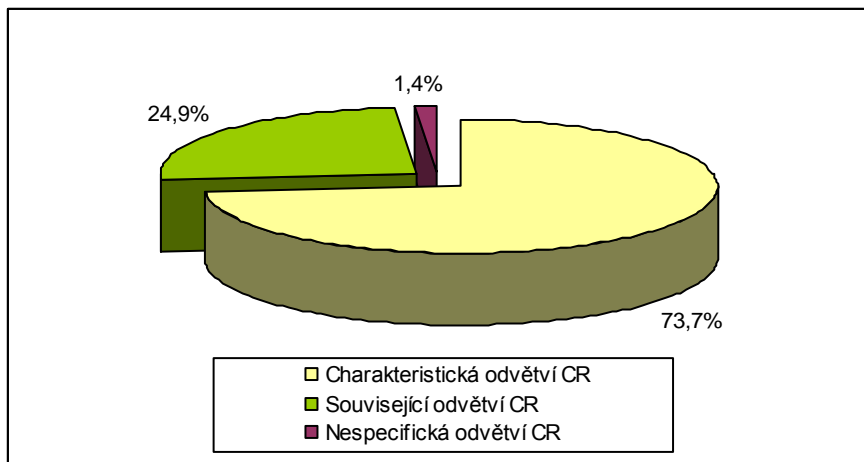
Tab. č. 25 – Počet zaměstnaných osob a pracovních míst v cestovním ruchu v ČR podle odvětví v roce 2008

	Počet zaměstnaných osob v CR			Počet pracovních míst v CR ¹⁾		
	<i>Sebe-zaměstnaní²⁾</i>	<i>Zaměstnanci</i>	<i>Celkem</i>	<i>Sebe-zaměstnaní²⁾</i>	<i>Zaměstnanci</i>	<i>Celkem</i>
1 – Hotely a podobná zařízení	7.749	36.398	44.148	8.559	35.801	44.360
2 – Restaurace a podobná zařízení	17.396	48.828	66.223	15.716	47.051	62.767
3 – Osobní železniční doprava	0	14.797	14.797	0	14.776	14.776
4 – Osobní silniční doprava	1.602	11.410	13.012	1.575	11.573	13.148
5 – Osobní lodní doprava	4	50	54	6	49	56
6 – Osobní letecká doprava	10	6.566	6.577	10	6.350	6.359
7 – Doplnkové služby osobní dopravy	98	2.456	2.554	112	2.448	2.561
8 – Pronájem zařízení pro os. dopravu	43	87	131	35	90	125
9 – Cestovní kanceláře a agentury	5.415	9.313	14.728	5.346	9.329	14.675
10 – Kulturní služby	2.327	10.335	12.661	2.389	9.873	12.262
11 – Sportovní a ostatní rekreační služby	808	2.092	2.900	920	2.027	2.947
Charakteristická odvětví CR	35.452	142.333	177.785	34.667	139.368	174.035
Související odvětví CR	15.571	44.393	59.964	15.714	43.135	58.850
Nespecifická odvětví CR	611	2.875	3.486	634	2.857	3.491
Odvětví celkem	51.635	189.601	241.236	51.015	185.360	236.376

1) Počet pracovních míst přepočtený na plný úvazek, 2) Vyjadřuje počet pracujících majitelů firmy a spolupracujících členů domácnosti, pro které je činnost ve firmě hlavním zaměstnáním.

Kromě charakteristických odvětví, byli lidé v cestovním ruchu zaměstnaní také v odvětvích souvisejících s cestovním ruchem (téměř 60 tisíc), případně v odvětvích nespécifických pro cestovní ruch (přes 3 tisíce). Tedy neplatí, že pokud je odvětví nespécifické pro cestovní ruch, nezaměstnává některé pracovníky, kteří se cestovním ruchem zabývají. Naopak i zde lze nalézt činnosti, které s cestovním ruchem přímo souvisejí (např. výroba map, suvenýrů nebo upomínkových předmětů). Během referenčního období se podíl souvisejících odvětví s cestovním ruchem na celkové zaměstnanosti v odvětví snížil z 25,6 % na 24,9 %, naopak se zvyšoval podíl v činnostech charakteristických pro cestovní ruch (o 0,6 p. b.).

Graf č. 13 – Struktura zaměstnanosti v cestovním ruchu podle skupin odvětví v roce 2008

5.2.2 Charakteristiky zaměstnanosti v cestovním ruchu v letech 2003 – 2008

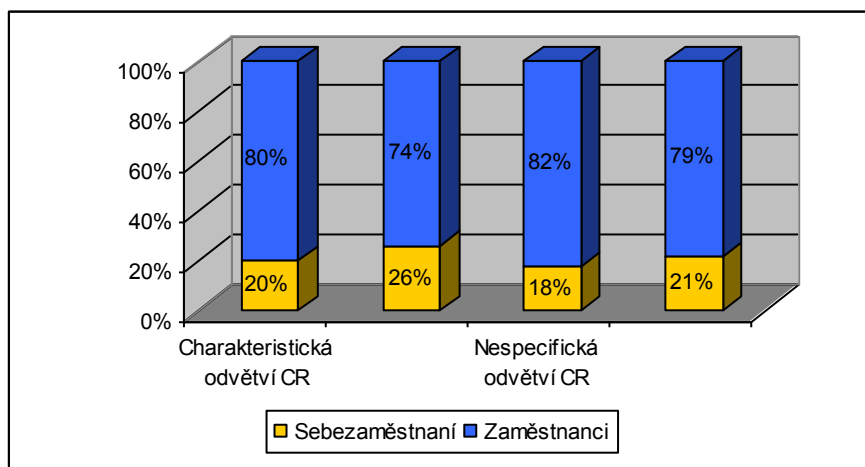
5.2.2.1 Postavení v zaměstnání a pracovní úvazky

Podle statistiky v zaměstnání je patrné, že se v cestovním ruchu koncentruje větší podíl sebezaměstnaných osob, než je tomu v národním hospodářství jako celku. Souvisí to s tím, že cestovním ruchem se zabývají převážně malé firmy, kde bývá pravidlem, že se na jejich výkonech podílejí i majitelé, případně rodinní příslušníci. Zatímco v cestovním ruchu tvořili sebezaměstnaní v roce 2008 přes 21 % všech zaměstnaných osob, v ekonomice celkem činil tento podíl 18 %. Největší podíl sebezaměstnaných, pokud bychom se podívali na úroveň jednotlivých odvětví, bylo možno nalézt ve službách CK a CA (37 %), vyšší podíl byl také například v restauracích a stravovacích službách (26 %). Naopak téměř všichni pracovníci v osobní železniční nebo letecké dopravě byli zaměstnanci a podíl podnikajících osob byl v těchto oborech díky dominanci velkých podniků prakticky nulový. Ve srovnání s rokem 2003 se podíl sebezaměstnaných osob v průměru v cestovním ruchu snížil o 2 p. b., nejrychleji opět v CK a CA (z 6,0 na 5,4 tisíce osob) nebo gastronomii (z 20,3 na 17,4 tisíce). Naopak velmi rychle přibýlo podnikajících osob ve sportovních a ostatních rekreačních službách (z 0,5 na 0,8 tisíce) nebo kultuře (z 1,6 na 2,3 tisíce).

Z hlediska pracovního úvazku je zřejmé, že většina osob v cestovním ruchu je zaměstnána na plný pracovní úvazek (něco přes 93 %), ačkoli podíl zkrácených úvazků v referenčním období mírně rostl (z 6 % na 7 %). V ekonomice celkem

tentýž podíl od roku 2003 prakticky stagnoval na 5,0 %. Nadprůměrný podíl zkrácených úvazků bychom v činnostech charakteristických pro cestovní ruch našli například v kultuře (12 %), ve sportovních a rekreačních službách (10 %) nebo hotelnictví (9 %). Ze zjištěných dat rovněž vyplývá, že většina zaměstnanců měla uzavřené smlouvy na dobu neurčitou (91 %), pouze v kulturních (16 %), sportovních (13 %) nebo ubytovacích službách (12 %) se častěji vyskytovaly i úvazky na dobu určitou. Důvodem je vliv sezónnosti cestovního ruchu, kdy byli lidé ve zmíněných oborech s větší frekvencí přijati do pracovního poměru například jen na několik měsíců v letní či zimní turistické sezóně.

Graf č. 14 – Zaměstnanost v odvětvích cestovního ruchu podle postavení v zaměstnání v roce 2008

5.2.2.2 Struktura podle pohlaví a věku

Pro odvětví cestovního ruchu je typická vyšší zaměstnanost žen než v národním hospodářství jako celku. V roce 2008 tvořily ženy 52 % všech zaměstnaných osob v cestovním ruchu, přičemž jejich podíl na zaměstnanosti v ekonomice celkem byl téměř o 10 p. b. nižší. Nejvyšší podíl žen byl zaměstnán v souvisejících odvětvích cestovního ruchu (67 %), z charakteristických odvětví se uplatňovaly více než muži zejména v kultuře nebo v ubytovacích službách. Ženy převládaly také v CK a CA, kde bylo v roce 2008 zaměstnáno 64 % žen, muži zde činili 36 % všech pracovníků. Naopak mezi výrazně „mužská“ odvětví patřila osobní silniční (88 %) a lodní doprava (76 %) a samozřejmě také osobní železniční doprava (74 %). Oproti roku 2003 se podíl žen v cestovním ruchu v relativním vyjádření poněkud snížil (o 1 p. b.), což bylo způsobeno především poklesem účasti žen na zaměstnanosti v CK/CA (o 9 p. b.) nebo osobní letecké dopravě (o 8 p. b.).

Podle věkových skupin lze cestovní ruch považovat za relativně „mladé“ odvětví, tedy za odvětví, v němž je větší podíl mladých lidí, než je tomu v národním hospodářství. V celé ekonomice tvořily v roce 2008 zaměstnané osoby do 35 let necelých 35 %, v cestovním ruchu představovala tato věková skupina 41 % všech pracovníků. Přitom v obou případech platilo, že se zaměstnané osoby postupně přesouvaly z nejmladší (15 – 24 let) do o něco starší (25 – 34 let) věkové kategorie. Z hlediska odvětví převládali mladší pracovníci ve stravovacích a pohostinských službách (56 %) či ve sportovních a rekreačních službách (47 %). Starší pracovníci nad 45 let tvořili většinu naopak v osobní železniční dopravě a v kultuře.

5.2.2.3 Vzdělanostní struktura

Pro vzdělanostní strukturu v cestovním ruchu je charakteristické, že zde dominovali ve sledovaném období lidé se středoškolským vzděláním, přičemž jejich podíl v roce 2008 dosáhl 83 %. Vysokoškoláci se na zaměstnanosti v tomto odvětví podíleli 11 %, zatímco v národním hospodářství celkem jich pracovalo se stejným vzděláním 17 %. Z hlediska odvětví nejvíce vysokoškoláků pracovalo v kultuře (zde asi 35 % osob má VŠ vzdělání), vyšší než průměrná koncentrace vysokoškolsky vzdělaných lidí byla také v CK a CA (1/3) nebo v osobní letecké dopravě. Naopak nejvíce osob se základním vzděláním pracovalo v roce 2008 ve službách ubytovacích zařízení (10 %).

Za pozitivní z hlediska zvýšení budoucí kvality služeb v cestovním ruchu lze považovat zjištění, že se podíl vysokoškoláků od roku 2003 zvýšil o 2,7 p. b. Nejrychleji rostl podíl takto vzdělaných osob v činnostech CK/CA (v roce 2008 zde působilo o 72 % více vysokoškoláků než na začátku sledovaného období) a stravovacích službách (o 81 % více než v roce 2003).

5.2.2.4 Státní příslušnost

Modul zaměstnanosti v cestovním ruchu sleduje i informace o podílu nerezidentů na celkové zaměstnanosti. Tento podíl činil v cestovním ruchu v roce 2008 asi 4 %, zatímco v celé ekonomice pracovalo 6 % nerezidentů. Navíc podíl nerezidentů v národním hospodářství jako celku se zvyšoval rychlejším tempem. Od roku 2003 vzrostl o 3,3 p. b., v cestovním ruchu o 1,8 p. b. Celkově bylo v odvětvích cestovního ruchu zaměstnáno v roce 2008 přes 10 tis. nerezidentů. Absolutně nejvíce jich pracovalo v hotelnictví a pohostinství (shodně 1,9 tisíce) a cestovních kancelářích (1,8 tisíce). V těchto třech oborech tak pracovalo přes 55 % všech nerezidentů v cestovním ruchu. V relativním vyjádření bylo patrné významnější zastoupení stejných osob především v činnostech cestovních kancelářů, agentur, v rezervačních a průvodcovských činnostech, kde 12 % všech pracovníků nemělo rezidentský statut.

Tab. č. 26 – Souhrnné ukazatele zaměstnanosti v cestovním ruchu a národním hospodářství v ČR v roce 2008*

	<i>Cestovní ruch</i>		<i>Národní hospodářství</i>	
	<i>Absolutní vyjádření</i>	<i>Relativní podíl</i>	<i>Absolutní vyjádření</i>	<i>Relativní podíl</i>
Počet zaměstnaných osob	241.236	100,0%	5.288.361	100,0%
v tom podle pohlaví				
muži	115.699	48,0%	3.037.649	57,4%
ženy	125.536	52,0%	2.250.712	42,6%
v tom podle věku				
15-24	27.193	11,3%	400.144	7,6%
25-34	70.919	29,4%	1.453.406	27,5%
35-44	58.911	24,4%	1.387.362	26,2%
45-55	50.813	21,1%	1.258.226	23,8%
55+	33.400	13,8%	789.223	14,9%
v tom podle vzdělání				
základní	15.283	6,3%	313.792	5,9%
středoškolské	200.061	82,9%	4.050.538	76,6%
vysokoškolské	25.892	10,7%	924.031	17,5%
v tom podle postavení v zaměstnání				
sebezaměstnaní ¹⁾	51.635	21,4%	952.571	18,0%
zaměstnanci	189.601	78,6%	4.335.790	82,0%
v tom podle pracovního úvazku				
plný úvazek	224.949	93,2%	5.011.888	94,8%
zkrácený úvazek	16.287	6,8%	276.473	5,2%
v tom zaměstnanci podle trvalosti úvazku				
na dobu určitou	17.052	9,0%	388.452	9,0%
na dobu neurčitou	172.549	91,0%	3.947.338	91,0%
v tom podle státní příslušnosti				
rezidenti	231.123	95,8%	4.963.954	93,9%
nerezidenti	10.112	4,2%	324.407	6,1%

1) Vyjadřuje počet pracujících majitelů firmy a spolupracujících členů domácnosti, pro které je činnost ve firmě hlavním zaměstnáním

* Roční průměr počtu zaměstnaných osob v hlavním zaměstnání; předběžná data

6 Zahraňní cestovní ruch – devizové příjmy a výdaje

6.1.1 Metodika sestavování platební bilance

Zdrojem údajů o devizových příjmech ze zahraničního cestovního ruchu (ZCR) a výdajích na zahraniční cestovní ruch je platební bilance sestavovaná čtvrtletně Českou národní bankou. Jejím základem je statistika zahraničního obchodu se zbožím a službami (ČSÚ), údaje z výkazů bankovních a nebankovních subjektů, informace z administrativních zdrojů centrálních orgánů a dalších institucí, a také vlastní propočty ČNB. Platební bilance odráží ekonomické transakce se zahraničím (tj. mezi rezidenty a nerezidenty) za určité časové období. V základní struktuře se platební bilance člení na běžný, kapitálový a finanční účet a změnu rezerv.

Údaje o cestovním ruchu jsou obsaženy v běžném účtu platební bilance. V něm jsou zachyceny toky zboží (vývoz a dovoz) a služeb (příjmy a výdaje z dopravních služeb, cestovního ruchu a ostatních obchodních a neobchodních služeb), výnosy z kapitálu, investic a práce (úroky, dividendy, reinvestované zisky, pracovní příjmy) i kompenzující položky k reálným a finančním zdrojům poskytnutým či získaným bez protihodnoty (běžné jednostranné převody jako např. dary, výživné, penze, zahraniční pomoc, příspěvky aj.).

Podklady o devizových příjmech a výdajích ze zahraničního cestovního ruchu jsou využívány jednak pro porovnání celkové spotřeby příjezdového a výjezdového cestovního ruchu ze šetření, jednak jsou po úpravách odborem národních účtů ČSÚ podkladem pro zjištění detailnější struktury spotřeby vnitřního cestovního ruchu. V budoucnosti se předpokládá, že pro sestavování této části platební bilance budou využívány podklady TSA.

6.1.2 Devizové příjmy a výdaje ze zahraničního cestovního ruchu v letech 2000 – 2009

Ve sledovaném období let 2000 – 2009 vykázal běžný účet platební bilance celkový schodek 964 mld. Kč, což bylo zhruba 96 mld. Kč ročně. Oproti tomu bilance služeb byla ve všech letech kladná a celkově dosáhla 389 mld. Kč (roční průměr 39 mld. Kč). Nejvyšších hodnot se dotkla v roce 2008, kdy činila téměř 66 mld. Kč, naopak nejnižší byla v roce 2003 (13 mld. Kč). Zahraňní cestovní ruch v makroekonomických souvislostech popisuje Tabulka č. 27.

Tab. č. 27 – Makroekonomické souvislosti zahraničního cestovního ruchu

	2000	2006	2007	2008	2009	2009/2000
Příjmy ze ZCR (mld. Kč)	115.071	124.744	129.009	122.032	122.470	106,4 %
Výdaje na ZCR (mld. Kč)	49.370	62.174	73.486	77.487	77.160	156,3 %
Saldo příjmů a výdajů na ZCR (mld. Kč)	65.701	62.570	55.523	44.545	45.310	69,0 %
Podíl obrátu ZCR (příjmy+výdaje) na obrátu zahraničního obchodu (%)	7,0	4,4	4,2	4,1	4,9	-2,1 p. b.
Podíl příjmů ZCR na vývozu zboží do zahraničí (%)	10,3	5,8	5,2	4,9	5,7	-4,5 p. b.
Podíl příjmů ZCR na vývozu služeb v rámci BÚ PB (%)	43,5	39,7	37,8	33,0	31,8	-11,7 p. b.
Podíl výdajů ZCR na dovozu zboží do zahraničí (%)	4,0	3,0	3,1	3,3	4,0	0,0 p. b.
Podíl výdajů ZCR na dovozu služeb v rámci BÚ PB (%)	23,5	23,1	25,2	25,5	21,5	-1,9 p. b.

Zdroj: Platební bilance ČNB (10. 3.2010)

6.1.3 Devizové příjmy

Devizové příjmy ze zahraničního cestovního ruchu mezi rokem 2000 a 2009 dosáhly 1.148 mld. Kč, přičemž roční hodnoty byly významně ovlivňovány situací a nabídkou trhu cestovního ruchu v České republice, vzrůstající ekonomickou úrovní obyvatelstva zejména v sousedních státech a v nemalé míře i přírodními faktory. Důkazem toho byl značný pokles příjmů ze zahraničního cestovního ruchu v 2002, kdy byla Česká republika (ale i ostatní státy střední Evropy) zasažena v hlavní turistické sezóně ohromnými povodněmi. Tehdy klesly devizové příjmy meziročně o 18,5 % a poprvé od roku 1995 nepřekročily hranici 100 mld. Kč.

Naštěstí hned v roce 2003 se podařilo přitáhnout zahraniční návštěvníky do České republiky zpět a příjmy ze zahraničního cestovního ruchu se od té doby až do roku 2007 zvyšovaly. V témž roce dosáhly vůbec nejvyšší hodnoty 129,0 mld. Kč, aby hned o rok později sledovaly trend hospodářské recese. V roce 2008 se tak příjmy ze zahraničního cestovního ruchu snížily na 122,0 mld. Kč, v roce 2009 na 122,5 mld. Kč. Od roku 2000 se přes negativní vlivy v závěru období zvýšila hodnota devizových příjmů o 7,4 mld. Kč (tj. 6,4 %). Největší dynamika byla zjištěna v roce 2006 – meziroční nárůst o 11,1 %.

Podíl obrátu zahraničního cestovního ruchu (příjmy+výdaje) na obrátu zahraničního obchodu se v letech 2000 – 2009 pohyboval zhruba v rozmezí 4 – 7 %. Nejvyšší byl v roce 2000 (7,0 %), od té doby se postupně snižoval (až na 4,2 % v roce 2007 a 4,1 % v roce 2008). Teprve v roce 2009 se podíl znovu zvýšil, konkrétně na 4,9 %.

Podíl příjmů zahraničního cestovního ruchu na vývozu služeb v rámci běžného účtu platební bilance kolísal ve sledovaném období mezi hodnotami 30 – 45 %.

Zatímco nejvyšší byl v roce 2003 (45,8 %), nejnižší hodnota byla opět zaznamenána v roce 2009 (31,8 %).

6.1.4 Devizové výdaje

V letech 2000 – 2009 dosáhly devizové výdaje na zahraniční cestovní ruch celkové výše 615 mld. Kč. Přitom oproti příjmům měly výdaje mnohem kolísavější výsledky, ačkoli během celého období byl patrný postupný růst hodnoty tohoto ukazatele. Zatímco v roce 2003 činily devizové výdaje zahraničního cestovního ruchu 49,4 mld. Kč, v roce 2009 to již bylo 77,2 mld. Kč (tj. o 56 % více). Z hlediska rozložení během roku byly přitom výdaje, stejně jako příjmy, koncentrovány každoročně do 3. čtvrtletí, kdy je realizováno nejvíce cest.

Při srovnání s běžným účtem platební bilance tvořily výdaje zahraničního cestovního ruchu zhruba čtvrtinu celkového dovozu služeb. Nejvyšší podíl byl zaznamenán v roce 2003 (26,4 %), naopak nejnižší podíl výdajů zahraničního cestovního ruchu na dovozu služeb v rámci běžného účtu platební bilance byl zjištěn v roce 2009, kdy činil 21,5 %.

6.1.5 Devizové saldo

Při vzájemném porovnání příjmů a výdajů ze zahraničního cestovního ruchu lze jednoduše vyjádřit devizové saldo cestovního ruchu. Jedná se v podstatě o rozdíl objemu finančních prostředků mířících ze zahraničí do České republiky a naopak, přičemž tento rozdíl vyjadřuje buď kladnou nebo zápornou platební bilanci cestovního ruchu v daném státě.

Je samozřejmě potěšující, že Česká republika dosáhla ve všech letech sledovaného období velmi vysokého aktivního salda cestovního ruchu. Nejvyšší byl rozdíl mezi příjmy a výdaji v roce 2000, kdy činil 65,7 mld. Kč. Nejnižší devizové saldo bylo naopak v roce 2002 a 2008 (44,7, resp. 44,5 mld. Kč). Ovlivněno bylo v těchto letech již zmiňovaným prudkým odlivem nerezidentů díky povodním (2002) a nástupem hospodářského útlumu (2008). V období let 2000 – 2009 celkově poklesla hodnota devizového salda cestovního ruchu o 31 %.

7 Závěr

Statistická šetření i další zdroje informací o cestovním ruchu, jako jsou platební bilance služeb, satelitní účet cestovního ruchu apod. mohou sloužit k hodnocení trendů vývoje cestovního ruchu, k analýze změn struktury spotřeby cestovního ruchu a případně jich je možné využít i pro modelování predikcí. Na úrovni za celou Českou republiku dávají tato šetření poměrně spolehlivé výsledky, i když, jak je patrné z předchozího textu, nejsou na sebe přesně navázána. Šetření o

návštěvnosti ubytovacích zařízení pomíjí tzv. individuální ubytovací zařízení a vůbec se nezabývá neplaceným ubytováním ve vlastních rekreačních zařízeních či u příbuzných a přátel. Šetření v domácnostech o domácím a výjezdovém cestovním ruchu a na hranicích o příjezdovém cestovním ruchu sice zahrnují ubytování v celé šíři, jejich rozsah ale neposkytuje statisticky spolehlivé údaje zejména v členění do regionů (kde přesně se naši i zahraniční turisté ubytovávají) a podle podrobnějších charakteristik. Navíc šetří pouze osoby starší 15 let. Také označení kategorie zařízení může být odlišné od šetření přímo v hromadných ubytovacích zařízeních, protože záleží na respondentech, do jaké kategorie navštívené zařízení zařadí. Rozsah dotazníku neumožňuje, aby byly získány podrobné informace o všech navštívených místech a ubytovacích zařízeních, šetření se tedy zaměřuje vždy na nejvýznamnější či nejdéle navštívená místa (zařízení).

Časové řady velkého množství statistických ukazatelů, které jsou metodicky srovnatelné ve většině případů již od roku 2000, v případě TSA od roku 2003, skýtají nepřehledné možnosti pro různé analýzy. ČSÚ zveřejňuje většinu dat na svých webových stránkách www.czso.cz a případným zájemcům poskytuje i podrobnější třídění, pokud jsou statisticky spolehlivá. Tato analýza zdaleka nevyčerpala všechny pohledy, které zdroje dat umožňují.

Ing. Lucie Petříčková, Ph.D.

Zhodnocení přístupů k regionalizaci Satelitního účtu cestovního ruchu včetně uvedení příkladů zahraničních zkušeností

1 Úvod

Satelitní účet cestovního ruchu (TSA) je již v současné době známým nástrojem pro měření dopadů cestovního ruchu na národní hospodářství. Česká republika se zařadila k těm zemím, které mají naplněny již téměř kompletní TSA, tzn. základních 10 tabulek. Nyní však přichází fáze, kdy by se takto pracně získané údaje měly dále využít a mělo by se s nimi dále pracovat tak, aby sloužily danému účelu. Rozumějme tím jednak mezinárodní srovnání jednotlivých zemí v oblasti cestovního ruchu, což se děje ze strany mezinárodních organizací působících v této oblasti, dále však využití dat a informací k podpoře rozhodování o investicích do cestovního ruchu, o cílech finanční podpory jak z evropských zdrojů tak i tuzemských, o cílech podpory jednotlivých regionů v integrovaných plánech rozvoje území atd. Ukazuje se tím potřeba vzniku satelitního účtu cestovního ruchu na regionální úrovni. Tedy viditelný trend decentralizace. UNWTO vytyčila dva základní přístupy k regionalizaci TSA.

Cestovní ruch je společensko-ekonomický jev zasahující do řady odvětví a úseků národního hospodářství. Základem cestovního ruchu v ekonomicky vyspělých zemích Evropy je domácí cestovní ruch, jehož základnou jsou jednotlivé regiony, jejich přírodní, kulturní a historické danosti a stupeň rozvoje ekonomicko-sociálních předpokladů, ve kterých se realizuje. Tyto skutečnosti pak vedle společensko-politických aspektů bezprostředně ovlivňují příjezdový zahraniční cestovní ruch do těchto regionů.

Potřeba realizovat TSA v prostorové dimenzi vyvstává v souvislosti s územními rozdíly poptávky i nabídky cestovního ruchu, které lze v rámci většiny ekonomicky vyspělých zemí nalézt. Jedná se většinou o diverzitu možností (zdrojů) cestovního ruchu a jejich nerovnou distribuci v prostoru. Předpokladem disgregace TSA je ovšem odpovídající kvalita národních systémů nebo alespoň dostatečné zkušenosti a upevněná metodika jeho tvorby. Z toho důvodu je možné do současné doby nalézt jen několik případů či pokusů regionalizace satelitních účtů cestovního ruchu.

Poptávka po regionálních účtech v cestovním ruchu roste. Má na tom podíl zejména stoupající celosvětový trend decentralizace politické moci a decentralizace řízení národních zdrojů ve federálních státech, regionech, obcích, atd. To v důsledku vede k tomu, že instituce na těchto úrovních potřebují odpovídající statistiky a informace. Cestovní ruch je navíc velmi úzce navázán na územní a

geografickou strukturu od níž se odvíjejí jeho aktivity a jsou pak v každém regionu specifické. Takové informace jsou dále přenositelné a důležité pro podnikatelskou sféru, která tak sleduje současné trendy, sezónní výkyvy v poptávce po zboží či službách atd.

2 Přístupy k regionalizaci TSA

Z pohledu Světové organizace cestovního ruchu má regionalizace TSA několik základních aspektů:

- cestovní ruch je v podstatě uzemní záležitostí, rozvoj cestovního ruchu v regionech je zajímavý pro regionální úřady a destinační managementy,
- informace o cestovním ruchu v regionech nemohou být získávány pouze regionalizací národních zdrojů a dat o cestovním ruchu,
- regiony musí mít nezbytné administrativní zkušenosti a zdroje, aby mohly rozvíjet měření a analýzy přínosů cestovního ruchu,
- ze strany nabídky by se v regionálním pojetí TSA měly objevovat i indikátory související s podnikáním, které by identifikovaly vhodné podnikatelské příležitosti a možné zhodnocení objemu a intenzity podnikání v oblasti cestovního ruchu a determinovaly rozsah sítě cestovního ruchu vytvořené soukromým a veřejným sektorem na regionální úrovni s návaznou možností vytvoření klastrů,
- vzhledem k nedostatku informací na regionální úrovni se musí jako první krok přistoupit k metodám odhadu pro ty hlavní proměnné, které nejvíce přispívají ekonomice cestovního ruchu. Tyto odhady ukážou, jaká data je nutné v regionech sbírat a upozorní tak na nezbytný politický zájem a finanční podporu k posílení celého informačního systému o cestovním ruchu.

UNWTO navrhuje přístup k regionalizaci TSA limitovaný na dvě teritoriální úrovně. První z nich je region, identifikovaný jako administrativní celek odpovídající prvnímu stupni územní disagregace země v termínech svého politického a administrativního členění (NUTS2 v EU, provincie v Kanadě, jednotlivé státy v USA nebo Brazílii). Druhou úroveň tvoří destinace cestovního ruchu jako subregionální území s podstatnou aktivitou z oblasti cestovního ruchu (obce, sdružení obcí, atd.). Tento přístup ze strany UNWTO je uplatnitelný pro velké země jako například Kanadu, Španělsko. Pro Českou republiku postačí členění na NUTS III, tedy kraje.

2.1 Zhodnocení přístupů k tvorbě regionálního TSA (R-TSA)

Dříve než budou hodnoceny přístupy k tvorbě R-TSA, je důležité upozornit na fakt, že neexistuje žádný koncepční rámec pro sestavení regionálního TSA, tak jak byl vytvořen pro národní úroveň TSA. Pokud v obecné rovině, nejen se vztahem

k cestovnímu ruchu a k jeho satelitnímu účtu, národní účty hovoří o regionálních účtech, pak to není nikdy na stejné úrovni. Problémem je zejména to, že mnoho národních účtů není možné aplikovat na regionální úroveň. Pouze Systém evropských účtů ESA-95 má podobné schéma i pro regionální úroveň, a to zejména proto, že se na této regionální úrovni odehrává rozdělování strukturálních a dalších fondů EU. Tyto evropské regiony (pod označením NUTS 2) mohou v blízké budoucnosti formulovat vlastní přístup k regionálním účtům, a ten se následně může stát odrazovým můstkem pro vytvoření koncepční regionální metodiky regionálního účetnictví.

Podle Světové organizace cestovního ruchu existují dva možné přístupy k regionalizaci satelitního účtu cestovního ruchu. První přístup je označován jako „meziregionální“, nebo-li přístup označován také pojmem „*top-down*“. Tento přístup je velmi těsně navázán na systém národních účtů a opírá se o existenci národního satelitního účtu. Touto cestou se vydala například Kanada a Norsko. Druhým přístupem je takzvaný „regionální“ nebo-li „*bottom-up*“ přístup. Nezbytnou podmínkou tohoto přístupu je dostatek informací z regionální úrovně. Tento přístup uplatňuje například Rakousko.

2.1.1 Specifika a charakter přístupu „top-down“

Tento přístup je vhodný pro ty země, které mají sestavený národní TSA. Je však nutné mít přístup k regionálním indikátorům vztahujících se k cestovnímu ruchu, aby na základě nich mohly být národní agregáty regionalizovány. Jde o kvalifikované odhady a musí být řádně vysvětleny limity tohoto postupu. Musí zde být zachováno přímé napojení na systém národních účtů. V tomto přístupu musí být naplněny dva základní požadavky:

- veškeré průzkumy musí být prováděny v rovnoměrném regionálním členění,
- zvolené indikátory a statistiky musí být reprezentativní pro každý z regionů.

Základem tohoto přístupu je tedy najít vhodné kritérium, které poslouží k regionalizaci dat z národního TSA.

Výhody přístupu

- je požadováno menší množství informací
- při existenci TSA je většina dat známa
- nižší náročnost na čas a lidské zdroje
- není nutné nastavovat partnerství s regionálními aktéry v odvětví cestovního ruchu, které musí být dlouhodobě udržitelné
- regiony jsou velmi dobře srovnatelné mezi sebou

Nevýhody přístupu

- není využito přímých informací z obcí a regionů
- může dojít k nesprávnému zvolení kritéria (regionálního indikátoru), podle kterého bude regionalizace provedena
- jedná se o odhady a nikoliv přesná data

2.1.2 Specifika a charakter přístupu „bottom-up“

Nezbytnou podmínkou tohoto přístupu je dostatek informací z regionální úrovně a zejména pak existence vypracovaného a fungujícího regionálního účetnictví. Podstatou tohoto přístupu je, že zkoumaný region je považován za samostatný stát a okolní regiony jsou považovány na sousední země.

Před začátkem jakékoliv regionalizace tímto přístupem je potřeba si uvědomit definice všech vstupujících proměnných z regionálního pohledu a identifikovat si strukturu dostupné regionální statistiky (tzn. používané metody pro měření proměnných, používané standardy a klasifikace, velikost souboru, atd.). Regionální TSA je náročné na specifické informace a analýzy. Při tvorbě R-TSA narazí jeho tvůrci na spoustu mezer na regionální a subregionální úrovni. Vyřešit se to dá samozřejmě doplňujícím šetřením, použitím administrativních dat, nebo aplikací modelových technik.

Při aplikaci tohoto přístupu je potřeba určit, zda sledované proměnné existují i na národní úrovni a ustanovit si další specifické proměnné charakteristické pro zvolený region. Musí být zajištěna komplexita dat po celém regionu.

V přístupu „bottom-up“ existují dvě možné procedury, postupy:

- agregace, což představuje velmi náročný proces na sladění a nastavení jednotné linie u všech regionů, které se do agregace zapojí.
- Interpolace, která se opírá o fakt, že regionální produkce je stoupající měrou reflektována v národním TSA. Ačkoliv se to může jevit na první pohled jako nemožné, tento přístup s sebou nese větší přesnost v celém rozsahu poptávky a nabídky (samozřejmě s přihlédnutím k současnému stavu regionálních statistik).

Výhody přístupu

- přímé použití relevantních zdrojů a dat na regionální úrovni
- vyšší vypovídací schopnost o zkoumaném regionu, což znamená větší vypovídací hodnota pro podnikatele a další aktéry v regionu v oblasti cestovního ruchu

Nevýhody přístupu

- je obtížné zajistit konzistentnost dat mezi různými regiony
- vyšší časová náročnost na provádění regionálních šetření

- vyšší cena za provádění regionálních šetření
- nutnost nastavení a udržení partnerství s regionálními aktéry v odvětví cestovního ruchu

3 Zhodnocení mezinárodních zkušeností s regionalizací TSA včetně zvolených přístupů

Co se týče samotné regionalizace TSA a sestavení R-TSA v jednotlivých státech, pak je zcela zjevné, že touto problematikou se zabývají zejména ty státy, které považují cestovní ruch za jedno z nejdůležitějších odvětví rozvoje jejich národních ekonomik. V evropském prostoru se regionalizací TSA zabývá především Španělsko, Finsko, Norsko, Rakousko, Francie a další. Pro představu o tom jak některé země přistupují k sestavení R-TSA, je zde uvedeno několik vybraných příkladů.

Rakousko

Cestovní ruch hraje v ekonomice této alpské země opravdu významnou roli. Zavedení TSA se proto stalo nezbytnou nutností, ačkoli Rakousko již v minulosti provádělo ekonomické vyhodnocování tohoto odvětví (v roce 1995 například zhotoven input-output model k měření ekonomického dopadu cestovního ruchu). Satelitní účtování se provádí od roku 2001 (referenční rok 1999) a na tvorbě se podílí Statistický úřad (Statistics Austria, ST.AT) a Rakouský institut pro ekonomický výzkum (Austrian Institute of Economic Research, WIFO) jako organizace Ministerstva průmyslu a práce (BMWA).

Co se týče problematiky regionalizace TSA, pak Rakousko sestrojilo R-TSA pro spolkové země Horní Rakousko, Dolní Rakousko a Vídeň. Rakousko uplatňuje přístup „bottom-up“, kde v podstatě spolkové země (regiony) považuje za celek tak jako při sestavování TSA na národní úrovni. Výrazný rozdíl je však ve zdrojích dat pro regionální úroveň TSA. Na R-TSA pracuje vždy regionální pobočka Tourist Board ve spolupráci s Austrian Institute of Economic Research. Základním zdrojem dat a informací jsou při sestavování R-TSA podniky a svoji roli tam hrají zejména obce. To znamená, že získávání dat není odkázané na obchodní rejstřík, ale data jsou aktivně získávána ve spolupráci s obcemi, což napomáhá komplexnosti a zároveň detailnosti získaných dat na regionální, lokální až místní úrovni. Ze zákona jsou podniky povinny poskytovat informace. Celý systém je nastaven tak, že Statistický úřad Rakouska vypracoval dotazník, který poskytl obcím. Za vyplněné dotazníky zároveň obcím platí. Obce pak distribuují dotazník podnikatelům (majitelům hotelů, penzionů, a dalším ubytovacím zařízením) s požadavkem na jejich vyplnění. Podnikatel za vyplněný dotazník dostává poplatek, který obec obdržela od statistického úřadu. Sběr dotazníků se provádí jednou měsíčně a statistický úřad pak získaná data a informace, která jsou již

částečně sumarizovaná od obcí, zpracovává. Dotazníky existují v elektronické i v tištěné podobě. V Rakousku je celkem 2.500 obcí a do šetření je zahrnuto 1.600 obcí. Obec je začleněna do šetření, pokud vykazuje více než 1.000 přenocování za rok. Tímto způsobem je sledováno 99 % všech přenocování v Rakousku. Pro představu, v Rakousku je celkem kolem 70 tis. ubytovacích zařízení. Odhaduje se, že 7 – 10 % je šedá ekonomika nebo-li nenahlášení hosté, a tak se provádí namátkové kontroly. Datová banka tu existuje již od sedmdesátých let 20. století.

Šetření není zaměřeno pouze na počet ubytovaných turistů, jejich národnost, počet strávených nocí v ubytovacím zařízení, ale i na způsob a druh dopravy, výdaje před cestou, během cesty a po cestě. Tyto údaje jsou důležité například pro určení HDP. Celé šetření není navázáno na finanční systém, takže jeden z nejčastějších důvodů pro neochotu spolupráce, a to daňové úniky, je eliminován.

Při samotném sestavování regionálních TSA vzniká značné zpoždění, neboť u některých ukazatelů jako je například HDP, se dělají odhady na základě údajů z minulých let. Specifikem pro sestavování R-TSA je také to, že sousední regiony zkoumaného regionu se chovají jako kdyby šlo již o jiný stát, tudíž pokud jejich občané cestují do sledovaného regionu, jsou považovány za nerezidenty. Je zřejmé, že tyto údaje se velmi těžce získávají, neboť neexistuje „hraniční“ kontrola mezi dvěma regiony v rámci jedné země.

Jak je patrné, vyskytuje se mnoho potíží a otázek při sestavování regionálních satelitních účtů. I v případě Rakouska to statistici řeší spíše konzultacemi s odborníky z Kanady a Španělska.

Shrnutí

Rakousko je jednou z mála evropských zemí, která sestavuje kvalitní regionální TSA, a to pro 3 spolkové země. Po pečlivém prozkoumání zdrojů dat, které rakouský statistický úřad používá k sestavení R-TSA lze konstatovat, že se nejedná čistě o přístup „bottom-up“, i když se využívá mnoho charakteristických prvků z tohoto přístupu. Jedná se spíše o kombinaci obou přístupů. Při sestavování R-TSA se daná spolková země chová jako země na národní úrovni a aplikuje se na ní metodika TSA, ale jen v některých ohledech. Velkým pozitivem v přístupu Rakouska je kontinuální dlouhodobý průzkum, ze kterého se získávají data na straně poptávky. Strana nabídky se však doplňuje odhady a disgregací národní úrovně TSA, tedy uplatňuje se přístup „top-down“. Rakousko tedy kombinuje oba přístupy „top-down“ i „bottom-up“.

Španělsko

Tato země Pyrenejského poloostrova se jako jeden z hlavních inovátorů tvorby TSA na mezinárodním fóru pokouší rovněž realizovat regionální podobu

satelitního účtu cestovního ruchu. Ačkoli prozatím byly zveřejněny pouze omezené statistické výstupy, nelze Španělsku upřít významný přínos z hlediska metodických přístupů (metodického vývoje). Regionalizace TSA je v této zemi střednědobým projektem a experti v současné době řeší především otázky vhodných procedur a zdrojů a charakteristických znaků regionalizace španělského systému (TSA-Sp). Stejně jako v případě dalších zemí (např. Kanada) i zde je regionální rozměr chápán jako užitečný nástroj plánování politiky cestovního ruchu na lokální úrovni.

Španělsko je tvořeno 17 autonomními oblastmi složenými z 52 provincií (47 na Iberském poloostrově, 1 na Baleárských ostrovech, 2 na Kanárských ostrovech) a 2 enklávami Ceuta a Melilla na marockém pobřeží, které mají statut autonomních měst.

V rámci regionalizace TSA se Španělsko zaměřuje na řešení tří metodických zvláštností:

- regionalizace a její napojení na systém národních účtů,
- potřeba měřit meziregionální toky jako krok před měřením meziregionální bilance cestovního ruchu,
- regionalizace agregátů cestovního ruchu (HDP) a ošetření pojetí mezipotřeby (služebních cest).

Statistika cestovního ruchu má v zemi značný rozsah a velmi kvalitní úroveň, bez níž by níže popsané metodické přístupy regionalizace TSA nemohly být realizovány. Místní zdroje dat podrobněji vystihuje následující schéma:

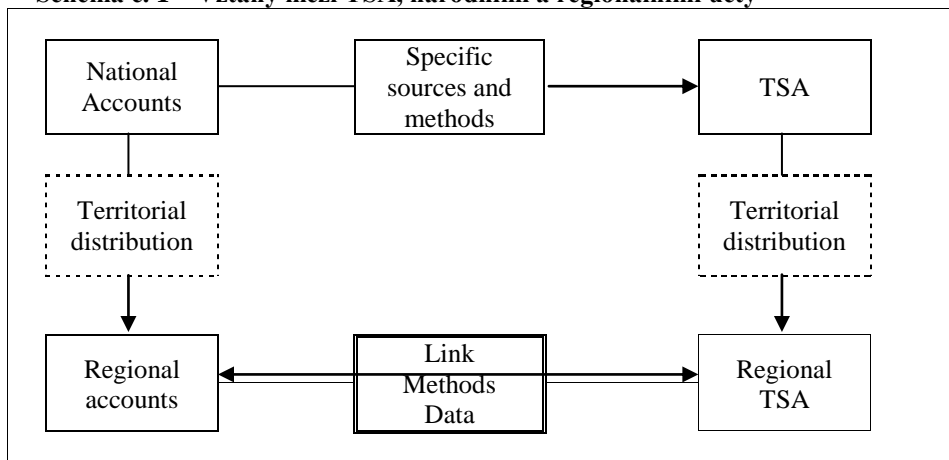
Tab. č. 1 – Dostupnost statistických dat ve Španělsku

	<i>Finanční data</i>	<i>Nefinanční data</i>
Poptávka	Šetření domácností FAMILTUR EGATUR	Šetření příjezdového CR (FRONTUR) Šetření domácího CR (FAMILITUR)
Nabídka	Roční ekonomické šetření služeb	DIRCE ekonomické šetření
Vzájemný vztah		Vlastnictví ubytování v CR

Zdroj: Cañada (2002)

Regionalizace vychází ze systému národních účtů (tvůrcem Španělský statistický úřad, INE), jehož výsledky jsou distribuovány regionálně, aby charakterizovaly rozdílnou ekonomiku jednotlivých autonomních oblastí. Regionální hodnoty jsou následně záchytným bodem v adaptaci do regionálního TSA Španělska. Názorněji tento postup přibližuje následující schéma č. 1.

Schéma č. 1 – Vztahy mezi TSA, národními a regionálními účty

Zdroj: Cañada (2002)

Podstatnou součástí regionalizace TSA je dále zkoumání toho, jaké je chování regionů z hlediska bilance, tzn. jestli se jedná o exportéry nebo importéry cestovního ruchu. Pro tyto účely je nezbytné sestavení matice výdajových toků (viz. Schéma č. 2), kde jsou ve vzájemném vztahu data za rezidenty a návštěvníky. Pole na diagonále zachycují toky uvnitř regionu (intra-regionální), ostatní reprezentují toky mezi regiony navzájem (meziregionální). Přidána jsou i data za nerezidentní návštěvníky a cesty do zbytku světa a přínos cestovního ruchu k ekonomice území jako celku je tak úplný. Z matice se následně zjišťuje podíl cestovního ruchu na tvorbě regionálního a národního HDP.

Konstrukce regionálního TSA prostřednictvím regionálních národních účtů naráží na jeden podstatný statistický problém a tím je zachycení právě toků cestovního ruchu mezi regiony. Tento problém se samozřejmě vztahuje na všechny transakce týkající se obchodu se zbožím a toku služeb mezi regiony.

Schéma č. 2 – Matice regionálních výdajových toků cestovního ruchu

Region of origin (origin of flows)	Region of allocation of tourism expenditure					Total expenditure by region of residence
	Region 1	Region 2	Region n	Sub-total	Rest of the world	
Region 1						
Region 2						
Region n						
<i>Sub-total</i>				Dom.T.C.	Outb.T.C.	Nat. T.C.
<i>Non residents</i>				Inb. T.C.		
<i>Total tourism Consumption</i>	A			Int. T.C.		
<i>Intra-regional Business trips</i>	B					
<i>Total tourism Final Consumption</i>	C=A-B					

Zdroj: Cañada (2004)

Pozn.: Dom.T. C. = Domestic tourism consumption, Outb.T.C. = Outbound tourism consumption, Nat.T.C. = National tourism consumption, Inb.T.C. = Inbound tourism consumption, Int.T.C. = Internal tourism consumption

V regionálním pojetí TSA důležitou roli hraje rovněž pojetí služebních cest. Podle španělské metodiky jsou účastníci těchto cest chápáni v daném regionu jako nerezidenti, pokud cestují z regionu jiného. Tzn. výdaje utracené podnikem z regionu 1 v regionu 2 jsou pro region 2 přínosem k tvorbě jeho HDP a lze je chápat jako spotřebu nerezidentů, zatímco z hlediska regionu 1 se jedná o importovanou mezispotřebu. Výhodou je sestavení obdobné matice.

Shrnutí

Na první pohled by se zdálo, že Španělsko je typická země, která při sestavování regionálních TSA bude používat „bottom-up“ přístup. Důvody proto jsou zřejmé – existence jednotlivých států s vysokou autonomií, velké rozdíly v jednotlivých autonomiích co se týče rozvoje a úrovně cestovního ruchu atd. Přesto se Španělsko vydalo přístupem „top-down“. Je nutné zde vyzdvihnout, že tento přístup ve Španělsku doplňují ve značné míře informace z regionálních účtů, které ve Španělsku existují pro každou autonomní oblast. Tento fakt můžeme použít jako

základ k tvrzení, že i tato země postupuje při sestavování R-TSA cestou kompromisu mezi oběma přístupy.

Finsko

Satelitní účet cestovního ruchu Finska byl poprvé představen v roce 1999. Od té doby byl dvakrát aktualizován a poslední byl zveřejněn v roce 2004. Finsko se pustilo do regionalizace svého TSA, což se jim poprvé povedlo v květnu 2005 na datech z roku 2002. Regionalizace probíhá na regionech NUTS III stejně jako v případě Rakouska.

Finsko ve svých regionálních satelitních účtech publikuje tabulky 1, 2, 4, 6 a 7, které jsou níže blíže popsány.

R-TSA Tabulka 1 – Spotřeba příjezdového cestovního ruchu – rozdělení spotřeby nerezidentů dle produktů. Celková spotřeba je uvedena v TSA a spotřeba pro RTSA je dělena z celkové spotřeby podle platební bilance. Celkové příjmy z cestovního ruchu jsou rozděleny do produktů v regionech pomocí dat z šetření na hranicích vztahující se k spotřebě jednodenních návštěvníků ve Finsku, a k dalším aktivitám. V odhadu spotřeby byly využity regionální průzkumy a statistika obsazenosti hromadných ubytovacích zařízení.

R-TSA Tabulka 2 – Spotřeba domácího cestovního ruchu – rozdělení podle produktů. Základem jsou dvě skupiny – jednodenní návštěvníci a turisté s přenocováním. Domácí spotřeba zahrnuje také část spotřeby výjezdového cestovního ruchu, která zůstává ve Finsku. Data pro tuto tabulku jsou získávána z „Finish Travel Survey“. Počty jednodenních návštěvníků jsou odhadovány na základě tzv. Passenger Transport Survey“, který provádí ministerstvo dopravy a komunikací. Data pro spotřebu jednodenních návštěvníků jsou vyhodnocovány z regionálních průzkumů a ostatních zdrojů. Část spotřeby výjezdového cestovního ruchu, která zůstává ve Finsku, je odhadována na základě počtu zahraničních cest z Finish Travel Survey.

R-TSA Tabulka 4 – Vnitřní spotřeba cestovního ruchu – jedná se o celkovou spotřebu domácích i zahraničních návštěvníků ve Finsku, která se získala z tabulek 1, 2 a 3. Tabulka v dalších buňkách obsahuje navíc i další neméně důležitá data jako například výdaje, které jsou placeny zaměstnavateli pro jejich zaměstnance na služební cesty. Je to považováno za jakýsi meziprodukt spotřeby v národních a regionálních účtech a nezaznamenává se v tabulce 2. Další zajímavý údaj je o spotřebě připsované druhému bydlení, která je spotřebována jejími vlastníky.

R-TSA Tabulka 6 – Domácí nabídka a spotřeba vnitřního cestovního ruchu. V této tabulce se setkává nabídka s poptávkou. Výstup průmyslu cestovního ruchu v základních cenách je rozdělen do nabídky podle produktů. Celkový výstup je rozdělen do mezispotřeby v kupních cenách a do hrubé přidané hodnoty v základních cenách. Dále je tam vyjádřena přidaná hodnota a HDP. Co se týče přidané hodnoty, pak přidaná hodnota produkovaná cestovním ruchem v každém

regionu je spočítána odečtením podílu mezipotřeby v cestovním ruchu od výstupu generovaný cestovním ruchem, a to v každém odvětví. Nejvýznamnějším údajem popisujícím důležitost cestovního ruchu z této tabulky je hrubá přidaná hodnota cestovního ruchu v základních cenách. Tato hodnota se opět přepočítává na regiony, kde nejvyšší je v regionu Aland.

R-TSA Tabulka 7 – Zaměstnanost v cestovním ruchu – zaměstnanci pracující v odvětví, která jsou charakteristická pro cestovní ruch. Zaměstnanost je velmi významným faktorem dopadu cestovního ruchu. Indikátor užívaný v současných studiích je počet pracovních míst v každém odvětví vztahující se k cestovnímu ruchu. Při vyčíslování zaměstnanosti v cestovním ruchu je několik málo charakteristik, které jsou dané a dále se s nimi pracuje při regionalizaci TSA. Například v hotelích a restauracích je podíl najaté pracovní síly okolo pěti procent odpracovaných a placených hodin v celém sektoru. Najatá pracovní síla je více využívána v severních regionech Finska více než v jižních regionech země. Nejsou zatím známy počty zaměstnanců pracujících v obchodě vztahující se k cestovnímu ruchu. Údaje o zaměstnanosti jsou získávány převážně z regionálních účtů. V roce 2002 zaměstnával celý průmysl cestovního ruchu 126.600 osob, ze kterých bylo 19.000 na „volné noze“.

Shrnutí

Finsko používá k regionalizaci přístup „top-down“ a kombinuje ho s regionálními účty, které existují pro jednotlivé oblasti Finska. Silnou stránkou finského TSA a následného sestavování R-TSA na straně poptávky je tzv. Passenger Transport Survey nebo-li průzkum přepravy cestujících, ze kterého se pro TSA dají vytěžit zajímavá data, která v dalších zemích chybí. Jedná se o data o jednodenních návštěvnících. Za použití regionálních účtů se i v tomto případě dá hovořit o kombinované aplikaci obou přístupů s příkloněním k přístupu „top-down“.

4 Závěr

V současné době není možné přesně identifikovat aktivity cestovního ruchu na regionální úrovni pomocí ani jednoho ze zmíněných přístupů, a to z několika důvodů:

- ne všechny proměnné cestovního ruchu jsou lehce přenositelné z národní úrovně na regionální úroveň (doprava, import zboží ad.),
- některé aktivity nemohou být vůbec regionalizovány (podpora centrální vlády některých specifických služeb, služby s meziregionálním přesahem, meziregionální přeprava turistů, služby cestovních agentur a kanceláří, cestovní balíčky, atd.),
- ačkoliv oficiálně existují hranice mezi regiony, jedná se o volný pohyb lidí, služeb, zboží, kapitálu, což znamená, že v praxi neexistují nástroje pro monitorování toků mezi regiony.

Z pohledu meziregionálního srovnání přístup „bottom-up“ neumožňuje srovnání regionů tak jako přístup „top-down“, a to i za cenu, že se pracuje s odhady, nikoliv s přesnými daty sebranými přímo v regionech.

Literatura

95/57/EC On the collection of statistical information in the field of tourism (O.J.L 291, 06.12.1995, p. 32 – 39)

CAÑADA, A.: Extensions of the Spanish TSA. Regional Estimates; 7th International Forum On Tourism Statistics; Stockholm 2004

EUROSTAT: European Implementation, Manual on Tourism Satellite Accounts, final draft

INE: Cuenta Satellite del Turismo de España – metodologa; Madrid 2000

PETŘÍČKOVÁ, L., TITTELBACHOVÁ, Š.: Nový nástroj pro získávání dat – satelitní účet cestovního ruchu. In Mladá veda, 2004, ISBN 80-8069-455-9

Regional Tourism Satellite Account (RTSA) in Finland – Data, Concepts, Methods and Key Results, 46th Congress of the European Regional Science Association, Volos 2006

Souborné informace ČSÚ, Příprava satelitního účtu cestovního ruchu v ČR, kód: 1522-04, 2004

UNWTO: Adapting the National Tourism Satellite Account (TSA) Project to Subnational Levels – a discussion paper, Madrid 2005

WTO: General Guidelines for National Tourism Administrations relative to the development of the Tourism Satellite Account, Madrid 2002

WTO: Report of the Secretary-General, The Tourism Satellite Account „A strategic project for the WTO“, 2000, CE/63-64/4

WTO: Statistika tuzemského cestovního ruchu – technický manuál, Madrid 1995

WTO: WTO Tourism Satellite Account, The Conceptual Framework, Madrid 1999

WTO: Pojmy, definice a klasifikace statistiky cestovního ruchu – technický manuál, Madrid 1995

ZEIPELT, R., HELLEROVÁ, A. a kol.: Využití datových souborů, které obsahuje satelitní účet cestovního ruchu pro rozhodování na regionální úrovni v oblasti cestovního ruchu. Projekt MMR č. WA-010-05-Z05, Praha 2007

Dopady hospodářské krize na odvětví cestovního ruchu a hotelnictví ze statistického hlediska

1 Úvod

Ze strukturálního hlediska je cestovní ruch průřezovým odvětvím, které uspokojuje zbytné (luxusní) potřeby lidí. Tyto potřeby vyčleňují lidé v době ekonomické recese jako první ze svých rozpočtů, což se týká i výdajů na aktivity spojené s cestovním ruchem. Cestovní ruch zasahuje jak mikroekonomickou, tak makroekonomickou úroveň. Z mikroekonomického hlediska jsou poskytovatelé služeb cestovního ruchu klasickými tržními subjekty se ziskovou motivací, makroekonomický rámec určuje hospodářská politika státu (fiskální, monetární).

Počátky současné globální hospodářské krize propukly v USA, kde první zmínka o ekonomické recesi zazněla z úst bývalého předsedy FEDu Alana Greenspana v dubnu 2008. Tato krize nevznikla z nadvýroby, ale jejím primárním důvodem byla situace na finančních trzích, na kterých byly poskytovány půjčky a hypotéky, které nebyly podloženy reálnou hodnotou, a tím došlo ke ztrátě likvidity. Hospodářská krize zasáhla i odvětví cestovního ruchu. První dopady krize se projeví zhruba v polovině roku 2008. Hlavním důvodem je zhoršená finanční situace potenciálních spotřebitelů, kteří omezují své výdaje na zbytné potřeby, kam se řadí i cestovní ruch. Na druhou stranu má krizové období i své pozitivní stránky. Především dochází k postupné „restrukturalizaci odvětví“, která uspíší rozvoj nových technologií, procesů a produktů cestovního ruchu. Navíc sílí tlak na zvyšování kvality poskytovaných služeb cestovního ruchu.

2 Dopady krize na cestovní ruch ve světě a v Evropě

Odvětví cestovního ruchu je jednou z nejvíce postižených oblastí současnou ekonomickou krizí, což se projevilo především razantním úbytkem turistů po celém světě. Zároveň se předpokládá, že trvání krize v cestovním ruchu nebude krátkodobé.

Rozvoj cestovního ruchu, který lze dokumentovat počtem mezinárodních příjezdů, je přímo závislý na růstu světového HDP. „Mezi tempem růstu HDP a vývojem mezinárodních příjezdů lze od roku 1950 vysledovat korelaci. V letech, kdy přesáhl růst světového HDP 4 %, dosáhl nárůst mezinárodních příjezdů dokonce více než 4 %. Pokud však spadne tempo růstu světového HDP pod 2 %, dochází v mezinárodním cestovním ruchu k nárůstu příjezdů nedosahujícímu ani 2 %, případně k absolutnímu poklesu příjezdů. K absolutnímu poklesu příjezdů došlo

v poválečné historii pouze v letech 1982, 2001 a 2003, avšak ve dvou posledně uvedených letech se nejednalo o pokles způsobený problémy ve světové ekonomice. Příčinou poklesu v roce 1982 byly strukturální a surovinová (ropná) krize.¹⁵

Světový cestovní ruch se tradičně měří počtem příjezdů a objemem příjmů v mezinárodním cestovním ruchu. Pro mnoho zemí se cestovní ruch stal zdrojem bohatství, protože zatímco v roce 1950 bylo realizováno 25,3 mil. příjezdů, v rekordním roce 2008 se jednalo již o 922 mil. příjezdů. V období let 2004 – 2007 byl vývoj mezinárodního cestovního ruchu stabilizovaný. Průměrný meziroční přírůstek činil 7 %. Ke změně došlo v roce 2008, kdy se naplno projevíly důsledky ekonomické recese, doplněné výkyvy cen ropy, devizových kurzů, zvýšením tržních úrokových sazeb v USA či oslabením amerického dolaru. K zásadnímu zpomalení tempa růstu došlo ve druhé polovině roku 2008. V roce 2008 dosáhly mezinárodní příjezdy 922 milionů a příjmy z mezinárodního cestovního ruchu činily 944 mld. USD a oproti roku 2007 se zvýšily příjezdy o 2 % a příjmy o 1,7 %. V počátku roku 2009 došlo celosvětově k největším propadům příjezdového a výjezdového cestovního ruchu, následně však došlo k mírnému oživení mezinárodního cestovního ruchu. Pokles za celý rok 2009 činil 4 % (Tabulka č. 1). Největší propad zaznamenal klasický region cestovního ruchu – Evropa -6%, naopak pouze Afrika zaznamenala mírný růst (5 %), i když v absolutním měřítku se jedná o zanedbatelný význam. Propad zaznamenala i letecká doprava či hotelový průmysl.

Tab. č. 1 – Základní ukazatele cestovního ruchu ve světě a v Evropě v letech 2005 – 2009

<i>Rok</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
Příjezdy v mil.					
Svět	804,0	853,0	904,0	922,0	885,0
Evropa	441,8	468,4	487,9	489,4	449,9
Příjmy v mld. USD					
Svět	682,7	742,0	858,0	944,0	852,0
Evropa	348,3	376,9	435,2	473,7	445,0

Zdroj: Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství 2009, s. 52

Pro rok 2010 se počítá v mezinárodním cestovním ruchu s mírným růstem ve výši 3 – 4 %, avšak s výraznou regionální disproporcí, přičemž nejvyšší růst zaznamená asijsko-pacifický region, naopak nejvíce budou krizí postiženy Evropa a Amerika.

¹⁵ PALATKOVÁ, M., TITTELBACHOVÁ, Š.: Návrh nástrojů pro zmírnění následků ekonomické recese v cestovním ruchu České republiky. VŠH, Praha 2010, s. 26

V celosvětovém měřítku považuje UNWTO cestovní ruch za vysoce rezistentní odvětví, které může přispět k eliminaci chudoby a udržitelnému rozvoji. UNWTO vyhlásila svůj program na řešení krize „Roadmap for Recovery – Tourism and Travel“ rozdělený do 3 základních skupin – zvýšení odolnosti cestovního ruchu, přímé stimuly a zelená ekonomika.

V souvislosti s dopady hospodářské krize do odvětví cestovního ruchu byla zpracována Madridská deklarace „Vstříc společensky odpovědnému modelu cestovního ruchu“ adresovaná členským státům Evropské unie prostřednictvím Evropské komise. Postavení Evropy a EU v cestovním ruchu je velmi významné. Podíl Evropy na celosvětových příjezdech je aktuálně 53 %, i když ve strategickém materiálu UNWTO Vision 2020 se očekává, že do deseti let bude mít Evropa poprvé v historii menší než nadpoloviční podíl (47 %), protože bude výrazně sílit význam Číny na světovém trhu cestovního ruchu. U všech TOP 10 světových destinací cestovního ruchu došlo při porovnání let 2009/2008 k poklesu jak v počtu příjezdů, tak v objemu příjmů, přičemž v první desítku je vždy minimálně 5 evropských zemí (Francie, Španělsko, Itálie, Německo, Velká Británie).

Důsledky hospodářského útlumu se odráží v cestovním ruchu v zemích Evropské unie od dubna 2008. „S problémy se potýkají nejen majitelé ubytovacích a stravovacích zařízení, ale také provozovatelé cestovních kanceláří a agentur, letecké a jiné dopravní společnosti, prodejci suvenýrů v destinacích cestovního ruchu i ostatní podnikatelské subjekty působící v oborech souvisejících s cestovním ruchem“.¹⁶

Na podzim roku 2009 byl na žádost Generálního ředitelství Podnikání a průmysl EU proveden průzkum v souvislosti s dopady krize na cestovní ruch ve všech 27 členských státech Evropské unie. Průzkumu se zúčastnilo 24.000 respondentů starších 15 let a „z hlavních zjištění lze uvést následující:

- 63 % občanů EU jelo na dovolenou v roce 2009; je to o 4 % body méně než v roce 2008,
- okolo 50 % občanů EU strávilo nebo stráví hlavní dovolenou v mateřské zemi; je to oproti roku 2008 5 % nárůst,
- 4 z 10 občanů sdělili, že museli snížit svůj rozpočet na dovolenou v roce 2009, 40 % respondentů tak učinilo snížením počtu dní strávených mimo domov,
- 1 z 10 občanů (přesně 12 %) použil nabídku „Last minute“; 54 % z nich tak učinilo kvůli ceně,
- 74 % respondentů strávilo nebo stráví dovolenou v konvenčních destinacích,

---

¹⁶ BERÁNEK, J.: Makroekonomický článek o krizi v cestovním ruchu. VŠH, Praha 2009, s. 8 – 12
128

- 60 % respondentů se domnívá, že budou moci realizovat dovolenou mimo domov v roce 2010,
- 27 % z celkového počtu respondentů, kteří se již rozhodli pro typ dovolené v roce 2010, plánuje delší hlavní dovolenou, je to 5 % nárůst proti plánům učiněným na rok 2009.¹⁷

3 Dopady krize na cestovní ruch v České republice

Základní ukazatele dokumentující postavení cestovního ruchu v ekonomice České republiky za léta 2003 – 2008 jsou znázorněny v Tabulce č. 2

Tab. č. 2 – Hlavní ukazatele cestovního ruchu v České republice v letech 2003 – 2008 (v mil. Kč)

<i>Ukazatel</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>
HPH CR	79.656	83.413	80.742	81.321	82.335	87.698
Zaměstnanost (počet)	237.753	236.649	236.682	235.935	236.024	241.236
Daně dotace	–	236.249	279.033	308.602	314.709	357.449
Daně CR	8.703	16.499	15.898	14.511	15.760	15.757
HDP CR	88.360	99.912	96.640	95.832	98.095	103.456
Podíl CR na HDP (%)	3,4	3,6	3,2	3,0	2,8	2,8

Zdroj: ČSÚ, 2010.

Za rok 2009 se očekávaly v souvislosti s dopady hospodářské krize dramatické poklesy počtu zahraničních turistů do České republiky. Nakonec činil meziroční pokles 8,5 % a v absolutním vyjádření přijelo do České republiky 6.081.244 zahraničních turistů. Z hlediska poklesu příjezdů v jednotlivých čtvrtletích bylo rozložení následující – 1. čtvrtletí 17,0 %, 2. čtvrtletí – 8,7 %, 3. čtvrtletí 6,6 % a 4. čtvrtletí 3,5 %. V Tabulce č. 3 je uvedeno porovnání vybraných statistických ukazatelů cestovního ruchu za léta 2007 – 2009, kde jsou zřejmé poklesy výkonů u počtu hostů a počtu přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních.

Tab. č. 3 – Vývoj vybraných statistických ukazatelů cestovního ruchu v ČR v letech 2007 – 2009

<i>Kategorie</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>Index 2009/2008</i>
Počet hostů v HUZ	12.960.921	12.835.886	12.105.287	94,3

¹⁷ Europeans and Tourism: Evropané a cestovní ruch – analytická zpráva. MMR ČR, Praha 2009

Počet přenocování	40.831.072	39.283.474	36.934.558	94,0
Saldo CR v mil. Kč	48.042	37.153	45.310	122,0

Zdroj: ČSÚ, ČNB

Hospodářská krize ovlivňuje i výkony ubytovacích zařízení, jejichž průměrné využití kapacit v České republice se dlouhodobě pohybuje okolo 30 %. Portál Hotels.com sleduje vývoj cen za ubytování v jednotlivých makroregionech cestovního ruchu, který vyjadřuje prostřednictvím tzv. „Hotel Price Index“. V Mapě č. 1 jsou uvedeny průměrné ceny za ubytování, ze kterých je patrné, že k meziročnímu poklesu cen došlo v převážně většině evropských zemí. I z celosvětového hlediska byl vývoj podobný. Růst cen za ubytování v zařízeních hotelového typu vykázaly např. města Los Angeles, Rio de Janeiro, Kapské Město, Bangkok, Šanghaj, Tokio či Sydney. Ostatní významné světové metropole vykázaly pokles. Při porovnání let 2009/2008 vykázala Praha 8 % pokles cen za ubytování v hotelích a v roce 2009 činila průměrná cena 65 liber.

Mapa č. 1 – Průměrné ceny za ubytování v zařízeních hotelového typu ve vybraných evropských zemích v roce 2009 (% porovnáno s rokem 2008)

Average hotel prices in European countries in 2009, compared to 2008

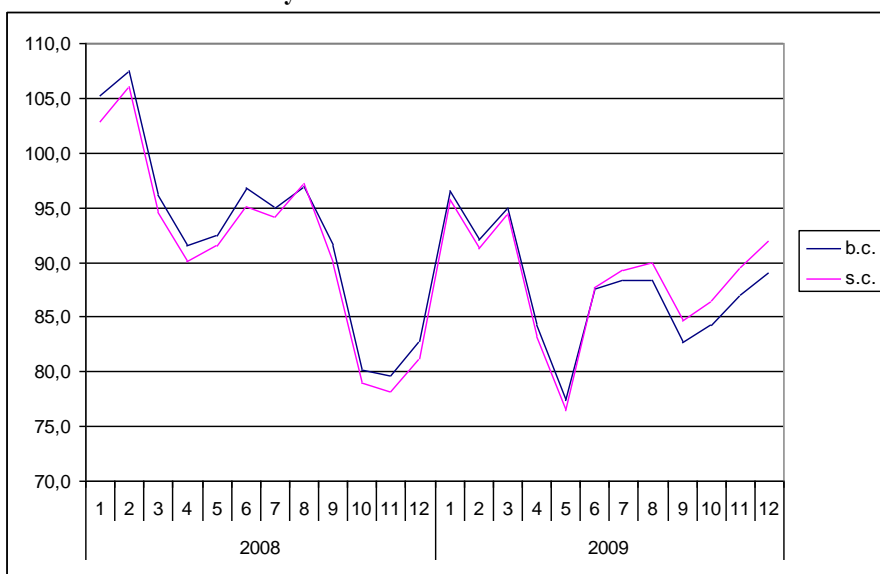

Source: Hotels.com

Zdroj: Hotels.com – Hotel Price Index

Zásadní pokles tržeb zaznamenaly cestovní kanceláře a agentury (CZ-NACE 79), které dle údajů ČSÚ meziročně v roce 2009 poklesly o 20,2 % a činily 36,5 mld. Kč. Agentura MagConsulting odhadla, že 2/3 tohoto propadu jdou na vrub hospodářské krize, na zbylé třetině se podílejí další faktory. Mezi nimi lze jmenovat individualizaci poptávky v cestovním ruchu (rostoucí obliba nezávislého cestování), silící využívání internetu a zároveň ze strany obyvatel České republiky významné využívání služeb německých cestovních kanceláří a agentur. Profesní asociace sdružující cestovní kanceláře a agentury v České republice odhadují, že se jedná zhruba o 50.000 osob ročně (např. z drážďanského letiště odletělo v roce 2009 12.000 Čechů na zahraniční dovolenou), i když nelze již očekávat zvyšující se tempo růstu.

Graf č. 1 – Měsíční indexy tržeb CZ-NACE 79 v letech 2008 – 2009

Zdroj: ČSÚ, stejné období předchozího roku = 100

Na financování rozvoje cestovního ruchu se podílí jak soukromý, tak veřejný sektor. Zatímco v době hospodářské krize soukromý sektor své investice do cestovního ruchu omezuje, veřejná podpora cestovního ruchu nebyla zatím výrazně omezena. Cestovní ruch je z veřejných zdrojů v České republice podporován především prostřednictvím operačních programů Evropské unie (IOP, ROP ad.) a rovněž 2 podpůrnými programy financovanými ze státního rozpočtu České republiky z kapitoly Ministerstva pro místní rozvoj České republiky, do jehož gesce cestovní ruch spadá. Jedná se o Program podpory rozvoje hospodářsky slabých a strukturálně postižených regionů, v němž je v roce 2010 alokována

částka 50 mil. Kč, přičemž strategickým cílem programu je rozvoj infrastruktury podporující podnikání, snížení nezaměstnanosti a rozvoj v oblasti cestovního ruchu v regionech se soustředěnou podporou státu, které vykazují nejvyšší společensko-ekonomické disparity v rámci celého státu. Druhým z programů je Národní program podpory cestovního ruchu zaměřený na podporu sociálního cestovního ruchu s alokovanou částkou 100 mil. Kč pro rok 2010 v podprogramu Cestovní ruch pro všechny, který je zaměřen na tvorbu nových produktů domácího cestovního ruchu s cílem snížení sezónnosti včetně jejich marketingové podpory a také na vytvoření podmínek pro realizaci nových produktů domácího cestovního ruchu ve vztahu k cestovnímu ruchu pro všechny (děti a mládež, rodiny s dětmi s nízkými příjmy, senioři, zdravotně handicapovaní). Cílem podprogramu je zachování zaměstnanosti v oblasti cestovního ruchu v souvislosti s aktuální ekonomickou situací České republiky a začlenění nových cílových skupin do aktivit cestovního ruchu, pro které je účast na cestovním ruchu obtížná.

Tab. č. 4 – Dopady krize na cestovní ruch v České republice

<i>Krátké období</i>	<i>Dlouhé období</i>
Pokles příjezdů zahraničních turistů o 8 – 10 %	Zpomalení rozvoje trhu cestovního ruchu
Pokles výjezdů rezidentů o 12 – 15 %	Vyčištění trhu od slabých podniků
Mírné oživení domácího cestovního ruchu	Rozvoj inovativních produktů
Výraznější oživení levnějších forem cestovního ruchu	Tlak odborné veřejnosti na kvalitní služby

Zdroj: MMR ČR, MagConsulting

Závěr

Dopady hospodářské krize se v cestovním ruchu projevují od 2. čtvrtletí roku 2008, kdy byly poprvé zaznamenány poklesy výkonů cestovního ruchu, které trvaly i po celý rok 2009 (celosvětově i v České republice). Tyto poklesy však neovlivňuje jen hospodářská krize (recese), ale i další faktory, kterými jsou např. měnové kurzy, přírodní podmínky (povodně, vulkanická činnost), preference spotřebitelů a strukturální změny v nabídce zařízení cestovního ruchu. Z marketingového hlediska by se měla Česká republika zaměřit především na kvalitativní strukturu klientely a měnit se trendy jejich potřeb. Dopady krize nejvíce doléhají na malé a střední podniky, jejichž postavení je v cestovním ruchu dominantní.

Ředitel agentury MagConsulting Ing. Jaromír Beránek k tomu uvádí: „Jako jistá východiska z krize v cestovním ruchu lze označit kvalitu, cenu, inovace a bezpečnost.“

Literatura

- BERÁNEK, J. 2009. Makroekonomický článek o krizi v cestovním ruchu. In *Sborník z mezinárodní vědecké konference Hotelnictví, turismus a vzdělávání dnes a zítra*. Praha : VŠH, 2009. ISBN 978-80-86578-95-8, s. 8 – 12.
- EUROPEANS AND TOURISM. 2009. Analytická zpráva z průzkumu Generálního ředitelství Průmysl a podnikání EU. Praha : MMR ČR, 2009.
- KOLEKTIV AUTORŮ 2009. *Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství*. Praha : MagConsulting, 2009. 216 s., ISBN 978-80-86724-42-3.
- MADRIDSKÁ DEKLARACE 2010. Návrh Madridské deklarace. 2010 (online). Madrid : Evropská komise. Dostupné na internetu <http://www.mmr.cz/Cestovni-ruch/Informace-Udalosti/V-ramci-spanelskeho-predsednictvi-byla-vydano-Madr> (cit. 15. 5. 2010).
- PALATKOVÁ, M., TITTELBACHOVÁ, Š. 2010. Návrh nástrojů pro zmírnění následků ekonomické recese v cestovním ruchu České republiky. In *Czech Hospitality and Tourism Papers* 11/2010. Praha : VŠH, 2010. ISSN 1801-1535, s. 25 – 62.
- TÓTH, E. 2010. Krize není jen deprese, ale také šance a příležitost. In *Czech Hospitality and Tourism Papers* 11/2010. Praha : VŠH, 2010. ISSN 1801-1535, s. 3 – 24.

Poznámky